GEORGES PEREC

ŞEYLER

roman

metis

Georges Perec

ŞEYLER

Metis Yayınları

Özgün adı: Les choses

Birinci Basım: Ekim 1988

Altmışlı yılların bir hikayesi

Fransızca'dan Çeviren: SEVGİ TAMGÜÇ

Birinci Bölüm

Gözler önce yüksek, dar ve uzun koridordaki halı döşemenin üzerinde kayacaktı. Duvarlar, akağaçtan yapılma gömme dolaplardan oluşacak, dolap kapaklarının üstündeki bakırlar ışıldayacaktı. Birincisi Epsom'da galip gelen Thunderbird’ü, İkincisi *Ville-de-Montereau* çarklı gemisini, üçüncüsü Stephenson’un bir lokomotifini canlandıran üç gravürü geçtikten sonra, itmek için minicik bir hareketin yeteceği, damarlı karaağaçtan iri halkalarla tutturulmuş deri bir perdeye ulaşılacaktı. O zaman halı döşemenin yerini, soluk renkli üç halının yer yer örttüğü sarımsı parke alacaktı.
Burası, yedi metre uzunluğunda, üç metre genişliğinde bir oturma odası olacaktı. Sol tarafta yüklüğü andıran bir girintide kitapların karmakarışık yığıldığı, parlaklığını yitirmiş kuşkirazı ağacından yapılma iki kitaplık arasında, yıpranmış siyah deriden kocaman bir divan duracaktı. Eski çağlarda hazırlanmış bir harita, divanın üstündeki panoyu boydan boya kaplayacaktı. Sehpanın gerisinde, iri,başlı üç bakır çiviyle, deri perdeye simetrik olarak duvara tutturulmuş ipek seccadenin altında açık kahverengi kadife kaplı bir başka divan birinci divana dikey duracaktı. İkinci divanı geçtikten sonra üzerinde bibloların, akiklerin, yumurta şeklinde taşların, enfiye kutularının, şekerliklerin, yeşim küllüklerin, sedef deniz kabuğunun, gümüş bir cep saatinin, bir kesme camın, kristal bir piramidin, oval çerçeve içinde bir minyatürün dizildiği üç raflı, yüksek ayaklı, koyu kırmızı vernikli, ince bir mobilyaya ulaşılacaktı. Daha ötede, kapitone kaplı bir kapıdan sonra, *Carrousel Bayramı Büyük Geçit Töreni ni* canlandıran gravürün altında, menevişli dört çelik düğmesinden başka yeri fark edilmeyen, kapalı bir pikapla, plakların ve küçük kutuların bulunduğu üst üste

konmuş raflar bir köşe oluşturacaktı. Jouy tülü taklidi, kahverengili beyazlı perdeleri olan pencereden birkaç ağaç, küçücük bir park, bir yol ağzı görülecekti. Kâğıt kalem dolu kapaklı çalışma masasının yanı sıra küçük, bambu bir koltuk da bulunacaktı. Atina tipi bir sehpanın üstünde telefon, deri kaplı ajanda, not defteri duracaktı. Başka bir kapının ötesinde de, maun çerçeveli boy aynasının altında yer alan ve üzerinde sarı güllerle dolu, mavi bezemeli silindir bir vazo bulunan, kendi çevresinde döner alçak, kare kitaplıktan sonra ekose kumaş kaplı iki bankın arasındaki dar bir masanın yanından deri perdeye ulaşılacaktı.
Her yan kahverengi, toprak rengi, pas rengi, sarı olacaktı; renkleri biraz atmış, tonlarının dozu özenle, neredeyse tartılarak ayarlanmış, ortada daha açık renkli birkaç lekenin, bir yastığın adeta cırlak kavuniçisinin, ciltlerin arasında yitip gitmiş alacalı birkaç kitabın dikkati çekeceği bir dünya olacaktı burası. Gündüz dalga dalga giren ışık, güllere karşın yine de biraz hüzünlü kılacaktı bu odayı. Akşam odası olacaktı burası. Kışın, perdeler örtüldüğü zaman, birkaç ışık noktasıyla —kitaplıkların durduğu köşe, müzik dolabı, yazı masası, iki kanepe arasındaki sehpa, aynadaki belli belirsiz yansımalar— tüm nesnelerin, cilalı tahtanın, zengin ve ağır ipeğin, kesme kristalin, yumuşacık derinin parlayacağı gölgeli büyük mekânlarla huzur dolu bir liman, bir mutluluk ülkesi olacaktı.
Birinci kapı açık renk halı döşeli bir odaya açılacaktı. Tüm zemini kocaman bir İngiliz yatağı kaplayacaktı. Sağda, pencerenin iki yanında dar ve uzun iki etajerin üstünde bıkmadan usanmadan kezlerce ele alınmış birkaç kitap, albümler, oyun kartları, çömlekler, kolyeler, ıvır zıvır bulunacaktı. Sol tarafta, meşe ağacından yapılma eski dolapla tahta, bakır karışımı ayaklı iki giysi askısı, ince çizgili gri ipek döşemeli alçak ve yayvan bir koltukla tuvalet masasının karşısında duracaktı. Banyoya açılan yarı aralık kapıdan kalın bornozlar, kuğu boyunlu bakır musluklar,

istenilen yöne çevrilebilir büyük bir ayna, bir çift İngiliz traş bıçağıyla yeşil deriden kılıfları, şişeler, kemik saplı fırçalar, süngerler göze çarpacaktı. Odanın duvarları alaca renkli dokuma kaplı olacaktı; yatak İskoç battaniyesiyle örtülü olacaktı. Üç yüzeyi çepeçevre bakır işlemeli bir komodinin üzerinde çok uçuk gri renkte ipek abajurlu gümüş bir şamdan, sarkaçlı, küçük, dikdörtgen bir saat, ayaklı kadeh içinde bir gül ve komodinin alt katında katlanmış gazetelerle birkaç dergi bulunacaktı. Daha ilerde, yatağın ayakucunda, gerçek deriden yapılma iri bir puf duracaktı. Pencerelerdeki tül perdeler bakır raylar üzerinde kayacaktı; kalın yünlü gri güneşlikler yarı yarıya örtülü duracaktı. Oda alacakaranlıkta da aydınlık görünecekti. Gece için hazırlanmış yatağın üzerindeki duvarda, Alsace tipi iki küçük apliğin ortasında asılı duran ve uçan bir kuşu gösteren dar, uzun, olağanüstü siyah beyaz fotoğraf, biraz yapmacıklı yetkinliğiyle göze çarpacaktı.
ikinci kapıdan çalışma odası görünecekti. Duvarlar baştan aşağı kitaplarla, dergilerle kaplı olacak, ciltlerin, dergilerin sıra sıra görüntüsünü bölmek için sağda solda, gravürler, desenler, fotoğraflar —Antonello de Messine'den *Saint Jerome*, *Saint Georges'un Zaferinden* bir detay, Piranese'de bir zindan, Ingres'in bir portresi, Klee'nin fırçasından küçük bir manzara resmi, Renan'ı Collège de France'daki çalışma odasında gösteren sararmış bir fotoğraf, Steinberg'de büyük bir mağaza, Cranach'ın Melanchthon'u— raflara gömülmüş tahta panolara tutturulmuş olacaktı. Pencerenin biraz solunda, azıcık yanda, Lorraine stili uzun bir masa, büyük kırmızı kurutma kağıdıyla kaplı olacaktı. Tahta çanakların, uzun kalemliklerin, her türden çömleğin içinde kalemler, ataçlar, büyük boy kâğıtlar, kâğıt maşaları bulunacaktı. Bir cam kalıbı küllük görevini görecekti. Saf altın Arabesk bezemeli siyah deriden yuvarlak bir kutu, sigara dolu olacaktı. Siperlik biçiminde yeşil opalin abajurlu, sağa sola zorlukla döndürülen eski bir masa

lambasından ışık gelecekti. Masanın her iki yanında, hemen hemen karşılıklı duran, uzun arkalıklı, deri ve tahta karışımı iki koltuk bulunacaktı. Daha soldaysa, duvar boyunca, dar bir masanın üstü kitapla dolup taşacaktı. Cam yeşili deri kaplı geniş ve derin bir koltuktan sonra, madeni gri klasörlere, akağaçtan fiş kutularına ulaşılacaktı. Daha küçük boyutlu üçüncü bir masanın üstünde bir İsveç lambası ve muşamba kılıflı bir yazı makinesi duracaktı. En dipte lacivert kadife örtülü daracık bir yatak, üstünde de rengârenk yastıklar olacaktı. Odanın hemen hemen ortasında duran, boyalı tahtadan üç ayaklı sehpanın üzerinde eski taklidi, naif tarzda boyanmış karton ve Alman gümüşünden yapılma bir dünya haritası duracaktı. Pencerenin kırmızı perdesiyle yarı yarıya gizlenmiş çalışma masasının ardında, cilalı tahtadan yapılma bir kütüphane merdiveni, odayı çepeçevre dolaşan bakır ray boyunca kayabilecekti.

Yaşam kolay, yalın olacaktı burada. Maddi yaşamın tüm sorunlarına, tüm yükümlülüklerine doğal bir çözüm bulunacaktı. Temizlikçi kadın her sabah gelecekti. Şeker, yağ, şarap on beş günde bir eve getirilecekti. Geniş, aydınlık, karoları mavi armalı bir mutfak olacaktı, mutfakta sarı renkli Arabesk bezemeli, madeni ışıltılar saçan üç seramik tabak bulunacaktı; her yanda gömme dolaplar, ortada beyaz ahşap bir masa, tabureler, banklar bulunacaktı. Her sabah duştan sonra yarı giyinik olarak buraya gelip oturmak hoş olacaktı. Masanın üstünde greli seramikten kocaman bir yağ kabı, marmelat, bal kavanozları, tostlar, ortadan ikiye bölünmüş greyfurtlar duracaktı. Günün erken bir saati olacaktı. Uzun bir mayıs gününün başlangıcı olacaktı bu.

Postadan gelen zarflarını açacaklar, gazetelerine göz gezdireceklerdi. ilk sigaralarını yakacaklardı. Dışarı çıkacaklardı, işleri, sabah yalnızca birkaç saatlerini alacaktı, öğle yemeğini "yemek üzere buluşacaklardı; havalarına göre ızgara ya da sandviç yiyecekler, bir sokak

kahvesinde kahve içecekler, sonra da yürüyerek, ağır ağır evlerine döneceklerdi.
Daireleri pek seyrek düzenli olacaktı. Ama düzensizliğinin bile çok büyük çekiciliği bulunacaktı. Bunu dert etmeyeceklerdi; yaşayacaklardı orada. Çevrenin konforu onlara kazanılmış bir olgu, temel veri, doğalarının bir hali gibi gelecekti. Dikkatleri, ilgileri başka yerde, açtıkları kitapta, yazacakları metinde, dinleyecekleri plakta, her gün yeniden başlayan karşılıklı konuşmalarında olacaktı. Sinirlenmeden, acele etmeden, suratlarını buruşturmadan uzun zaman çalışacaklardı. Ardından da akşam yemeğini yiyecekler ya da akşam yemeği için dışarı çıkacaklardı; arkadaşlarıyla bir araya gelecekler, birlikte gezeceklerdi.
Zaman zaman, kitaplarla dolu bu duvarların, tümüyle eve uydurulmuş, öyle ki sonunda kendi kullanımları için yaratıldıklarına inandıkları bu eşyaların, bu güzel, yalın, tatlı, ışık saçan nesnelerin arasında tüm bir yaşam uyum içinde geçebilirmiş gibi gelecekti onlara. Yine de buraya zincirle bağlı gibi hissetmeyeceklerdi kendilerini; bazı günler serüvene gideceklerdi. Hiçbir tasarı olanaksız gelmeyecekti onlara. Ne hınç, ne acı, ne de çekememezlik duyacaklardı. Çünkü olanakları ve arzulan her zaman, her noktada uyuşacaktı. Bu dengeye mutluluk adını verecekler ve özgürlükleriyle, sağduyularıyla, kültürleriyle, ortak yaşamlarının her anında onu keşfetmesini, korumasını bileceklerdi.
Zengin olmayı isterlerdi. Zengin olmayı bileceklerini sanıyorlardı. Zengin insanlar gibi giyinmeyi, gülümsemeyi, bakmayı bileceklerdi. Gerekli inceliklere, ölçülülüğe sahip olacaklardı. Zenginliklerini unutacaklardı, bileceklerdi zenginlikleriyle gösteriş yapmamayı. Övünmeyeceklerdi bununla. Soluyacaklardı zenginliği. Zevkleri yoğun olacaktı. Zevk alacaklardı yürümekten, gezmekten, seçmekten, değerlendirmekten. Yaşamaktan zevk alacaklardı. Bir yaşama sanatı olacaktı yaşamları.

Bu işler hiç de kolay değildir oysa, tam tersine. Zengin olmayan ama olmak isteyen —bu istekleri çok basit bir nedene dayanıyordu; "çünkü yoksul değildiler"— bu genç çift için bulundukları konumdan daha rahatsızı olamazdı. Sahip olmaya layık olduklarından başka şeyleri yoktu. Daha şimdiden geniş yer, ışık, sessizlik düşleri görürlerken, küçücük konutlarının, günlük yemeklerinin, sözünü etmeye değmeyecek kadar önemsiz tatillerinin korkunç bile sayılmayacak, yalnızca sınırlı —belki de böylesi en kötüsüydü— gerçekliğine gönderilmişlerdi. Ekonomik durumlarına, toplumsal konumlarına uygunluk gösteren buydu. Bu onların gerçeğiydi, yoktu başka gerçekleri. Gelgelelim yanlarında, yörelerinde, yürümeden edemedikleri yollar boyunca, antikacıların, bakkalların, kırtasiyecilerin sergiledikleri şeyler, yapay parıltılar saçmalarına karşın insanı baştan çıkarıyorlardı. Palais-Royal'den, Saint-Germain'e, Champs-de-Mars'dan Etoile e, Luxembourg dan Montpamasse'a, ile Saint-Louis'den Marais'ye, Temes'den Opera'ya, Madeleine’den Monceau Parkı’na dek tüm Paris onları sürekli kışkırtıyordu. Sarhoşluk içinde, hiç zaman yitirmeksizin, sonsuza dek ona teslim olmak için yanıp tutuşuyorlardı. Oysa arzu ufukları acımasızca karartılmıştı; gerçekleşemeyecek, dev düşleri, yalnızca ütopyaydı.

Bahçeye bakan, alçak tavanlı, minicik, sevimli bir dairede oturuyorlardı. Hizmetçi odalarını anımsayarak —pis kokuların hiç eksik olmadığı, aşırı sıcak, daracık ve karanlık bir koridor— her sabah kuşların cıvıltısıyla yinelenen bir tür sarhoşluk içinde yaşadılar ilk zamanlar. Pencerelerini açıyorlar ve dakikalarca, alabildiğine mutlu, bahçelerini seyrediyorlardı. Eski bir evdi, yıkılma derecesinde değilse de oldukça yıpranmış, duvarlarda çatlaklar oluşmuştu. Koridorlar, merdivenler dar ve pisti, nemden ıslak ıslaktı; yer yer yağlı is lekeleri görülüyordu. Çoğu kendi haline bırakılmış ama az bulunur çimlerden, saksı içinde çiçeklerden, çalılıklardan, hatta naif

heykellerden yana zengin olan, geometrik olmayan şekillerdeki beş küçük bahçeyle, iki büyük ağaç arasından geçen Arnavut kaldırımı döşeli yol, genel görünüme bir köy havası veriyordu. Sonbaharın bazı günlerinde, yağmurdan sonra, güçlü denebilecek bir orman, humustu toprak ve çürük yaprak kokusunun yükselebildiği, Paris'te çok az rastlanan yerlerden biriydi burası.

Bu güzelliklerden hiçbir zaman bıkmamalarına ve ilk günlerdeki içten duyarlıklarını hep sürdürmelerine karşın, birkaç aylık uçan bir sevinçten sonra, bu güzelliklerin, konutlarının kusurlarını unutturmaya yetmeyeceği açık seçik ortaya çıktı. Yalnızca yatmadan yatmaya gittikleri sağlığa aykırı odalarda yaşamaya ve günlerini kahvelerde geçirmeye alışık olduklarından, günlük yaşamın en sıradan işlevlerinden —uyumak, yemek yemek, okumak, sohbet etmek, yıkanmak— her birinin kendine özgü bir yer gerektirdiğini anlamaları için uzun zaman geçmesi gerekti, anlar anlamaz da apaçık görünen yokluk kendini hissettirmeye başladı. Mahallenin eşsizliği, Mouffetard Sokağı'nın ve Jardin des Plantes’ın yakınlığı, sokağın sakinliği, alçak tavanlarının özgünlüğü, ağaçların ve bahçenin mevsimler boyunca
süren göz kamaştırıcı güzellikleri karşısında sevinç duyarak, kendilerini elden geldiğince avutmaya çalıştılar; ama içerde, eşyalar, mobilyalar, kitaplar, tabaklar, kâğıtlar, boş şişeler yığıldıkça her taraf çökmeye başlamıştı. Hiçbir zaman yengiyle çıkamayacakları bir yıpranma savaşı başlıyordu.

Doğru olup olmadığını ölçmek yürekliliğini hiçbir zaman gösteremedikleri toplam otuz beş metrekare içindeki daireleri minicik bir antreden, yarısı tuvalet ve duş olarak düzenlenmiş daracık bir mutfaktan, küçük boyutlu bir odadan, her işin görüldüğü —okuma, oturma ya da çalışma, konuk odası— bir odacıktan, kulübeciğin ve koridorun yarı yolunu geçtikten sonra küçük bir buzdolabının, elektrikli su ısıtıcısının, derme çatma giysi dolabının, yemek yedikleri

masanın, bank gibi de kullandıkları kirli çamaşır sandığının sığdığı öylesine bir bölümden oluşuyordu.

Yer darlığı bazı günler işkenceden farksız hale geliyordu. Boğuluyorlardı. Odalarının boyutlarını büyütmek, duvarları yıkmak, sofalar, gömme dolaplar, boş alanlar yaratmak, giysi dolabı modelleri düşlemek, yandaki daireleri düşlerde kendi evlerine katmak boşunaydı; sonunda kendilerini şanslarına çıkan tek piyangoyla, hep aynı yazgıyla başbaşa buluyorlardı: Otuz beş metrekare.

Çok akıllıca tasarlanmış düzenlemeler olasıydı kuşkusuz: duvarlardan biri kaldırılarak iyi bir şekilde yararlanamadıkları köşe açığa çıkartılabilirdi, çok büyük bir mobilya uygun bir şekilde yerleştirilebilir, bir dizi gömme dolap takılabilirdi. Azıcık boyansa, temizlense, severek düzenlense, evleri, biri yeşil biri kırmızı perdeli iki penceresiyle, çok güzel bir eski zaman haritası röprodüksiyonunun altında uzanan bit pazarından alınma, hafifçe sallanan uzun meşe masasıyla, sağda Jerome, solda Sylvie için olmak üzere —her biri aynı kırmızı kurutma kağıdı, aynı cam kalıp, aynı kalem çanağıyla belirlenen— iki kişilik çalışma alanı yaratan bakır çubuk kakmalı, ama bakırlarının çoğu dökülmüş, ikinci ampir stili kapaklı yazı masasıyla; lambaya dönüştürülmüş lehimli eski cam kavanozuyla, kâğıt sepeti olarak kullanılan, madeni çemberle pekiştirilmiş tahta tahıl ölçeğiyle, alacalı iki koltuğu, hasır sandalyeleri ve alçak taburesiyle kesinlikle çok hoş olurdu. Tertemiz, ustaca döşenmiş evin bütününden dost bir sıcaklık, sevimli bir çalışma ve ortak yaşam havası yayılırdı.

Ne ki salt tamirat düşüncesi bile onlan ürkütüyordu. Bu koşulda borç para almaları, para biriktirmeleri, yatırım yapmaları gerekirdi. Buna razı olamıyorlardı. Yürekleri elvermiyordu; ya hep ya hiç mantığıyla düşünüyorlardı yanlızca. Kitaplık ya açık renk meşe olmalıydı ya da hiç olmamalıydı... Olmuyordu. Kitaplar, pis bir tahtadan yapılma iki etajer üzerinde ve asla kendilerine

ayrılmamış olan gömme dolapta iki sıra halinde duruyorlardı. Bir elektrik prizi üç yıl boyunca bozuk durduğu halde bir türlü elektrikçiyi çağırmaya karar verememişlerdi, bu arada hemen hemen bütün duvarların üzerinde kablolar, üstün körü eklemeler ve çirkin uzatmalarla uzayıp gidiyordu. Perde kordonunun yerine yenisini almaları için altı ay gerekmişti. Günlük işlerdeki en ufak moral bozukluğu, yirmi dört saat içinde korkunç bir dağınıklıkla kendini gösteriyor, çok yakındaki ağaçların ve bahçelerin uyandırdığı güzel duygular bunu daha da çekilmez kılıyordu.

Geçicilik, statüko, mutlak efendiler olarak hüküm sürüyordu. Mucizeden başka bir şey beklemiyorlardı artık. Mucize olursa mimarları, müteahhitleri, duvarcıları, tesisatçıları, döşemecileri, boyacıları getirteceklerdi. Gemi gezisine çıkacaklar, dönüşlerinde de değişmiş, düzenlenmiş, yenilenmiş bir mekân, şaşılacak denli büyümüş, ölçülerine uygun ayrıntılarla dolu örnek bir daire, portatif bölmeler, raylı kapılar, etkili ve ölçülü bir ısıtma, görünmeyen bir elektrik donanımı, kaliteli mobilyalar bulacaklardı.

Ama kendilerini garip bir gevşeklikle bıraktıkları bu aşırı büyük düşlerle gerçek eylemlerinin boşluğu arasında, somut gereksinimlerle parasal olanaklarını bağdaştıracak hiçbir akılcı tasarı yer alınıyordu. İsteklerinin enginliği onları felce uğratıyordu.

Tipik ölçüde sadelikten, adeta netlikten yoksundular. Rahatlık eksikliği korkunçtu —ki kuşkusuz en kaygı verici olanı da buydu. Maddi, somut bir rahatlık değil, bir çeşit serbestlik, aldırmazlık. Sinirlenmeye, gergin, açgözlü olmaya —kıskanmaya da denebilir— yatkındılar. Refaha, olduklarından daha iyi durumda olmaya karşı duydukları sevgi çok kez aptalca yapılan bir yandaş toplama çabasında kendini gösteriyordu. Arkadaşları ile birlikte, bir piponun ya da sehpanın olağanüstü yanları üzerine uzun zaman gevezelik ediyorlar, onları sanat yapıtları, müzelik

eşya derecesine çıkarıyorlardı. Bir valiz için kendilerinden geçiyorlardı —Madeleine Sokağı’ndaki mağazaların vitrinlerinde görülen, hafif grenli siyah deriden yapılma, şaşılacak denli yassı, New York'a ya da Londra'ya yapılan jet yolculukların farazi zevklerinin tümünü kendilerinde toplamışa benzeyen şu valizler için. Kusursuz olduğu söylenen bir koltuğu görmek için Paris'in bir ucundan öteki ucuna gidiyorlardı. Hatta her zamanki giyimlerini bildiklerinden zaman zaman yeni bir giysiyi giymekte kararsız kalıyorlardı, şıklığın kusursuz olması için o giysinin daha önce üç kez giyilmiş olması onlara o denli önemli gözüküyordu. Ama bir terzi, modacı ya da ayakkabıcı vitrini karşısında vecde gelmek için biraz kutsal bir hava verdikleri hareketleri çok kez onları gülünç kılmaktan öte bir işe yaramıyordu.
Belki de geçmişlerinden derinden etkilenmişlerdi (zaten salt onlar değildi etkilenen; dostları, meslektaşları, yaşıtları, içinde bulundukları dünya da aynı durumdaydı). Belki de birden, fazlasıyla doymazlaşmışlardı; fazla hızlı gitmek istiyorlardı. Dünya, nesneler hep onlara ait olmalıydı, onlar da mal mülklerinin belirtilerini arttırmalıydılar. Oysa fethetmeye mahkumdular: giderek daha zengin olabilirlerdi; her zaman olduklarından başka türlü davranamazlardı. Konforlu, güzellikler içinde yaşamak hoşlarına giderdi. Ama yanlızca çığlıklar atıyorlar, hayran kalıyorlardı, zenginlik içinde olmadıklarının en kesin kanıtıydı bu. Gelenekten —sözcüğün en hor görülecek anlamıyla belki de— yoksundular; gerçeklik, içkin ve örtük gerçek tat dururken, zihinsel bir zevk alıyorlardı. Lüks adını verdikleri olguda asıl sevdikleri, bu lüksün ardında yatan paradan başkası değildi çok kez. Zenginlik belirtilerine kaptırmışlardı kendilerini; yaşamdan önce zenginliği seviyorlardı.
Öğrenci dünyasının dışına ilk çıkışları, çok geçmeden vaat edilmiş toprakları haline gelen lüks eşya dükkanları âlemine ilk akınları, bu açıdan özellikle açıklayıcı oldu.

Henüz belirsiz olan zevkleri, kılı kırk yaran titizlikleri, deneyim eksiklikleri, gerçek ince zevkin ölçüleri zannettiklerine karşı duydukları sınırlı saygı, birkaç kez yanlış not almalarına, aşağılanmalarına maloldu. Bir an geldi ki Jeröme'la arkadaşlarının tutturdukları giyim çizgisi, bir İngiliz centilmeninkini değil, İngiltere'ye yeni gelmiş, çok düşük maaşlı bir göçmenin son derece Avrupalı karikatürünü andırdı. Ve Jerome ilk İngiliz malı ayakkabısını satın aldığı gün, onu iyi cins cilaya batırdığı bir yün parçasıyla tek merkezli dairesel hareketlerle özenle parlattıktan sonra, ayakkabıyı cilayı en iyi ya da en çabuk emebileceği yer olarak kabul edilen güneşlik bir yere koydu. Giymekten inatla kaçındığı krep tabanlı, kalın konçlu makosenlerinin dışında ne yazık ki tek ayakkabısı buydu; onu kötü bir şekilde kullandı, çukurlarla dolu yollarda sürttü ve yedi aydan az bir zaman içinde ayakkabıyı giyilmez hale getirdi.

Sonraları, ilerleyen yaşlarının yardımıyla, birikmiş deneyimler sayesinde en şiddetli tutkuların karşısında azıcık geriledikleri görüldü. Beklemeyi ve alışmayı bildiler. Zevkleri yavaş yavaş daha emin ve daha dengeli olarak biçimlendi. Arzulan olgunlaşacak zaman buldu; doymazlıklarındaki çılgınlık azalır gibi oldu. Paris dolaylarında dolaşırlarken, köy antikacısının önünde durduklarında çini tabaklara, kilise sandalyelerine, şişirilmiş camdan yapılma damacanalara, bakır şamdanlara doğru atılmaz oldular. Kuşkusuz, örnek ev, mükemmel konfor, mutlu yaşam üzerine yarattıkları azıcık durağan imgede hâlâ çokça saflık ve yaltaklanma vardı; Jacob Sokağı'nın ya da Viscontı Sokağı'nın tüm vitrinlerinde hemencecik rastlanan ve salt günün zevkine göre güzel bulunan nesnelerin tümüne, o sahte Epinal resimlerine, İngiliz tarzı gravürlere, akiklere, sırmalı camlara, neo-barbar incik boncuk eşyaya, bilimle uzaktan ilgili o önemsiz nesnelere yoğun bir sevgi duyuyorlardı. Hâlâ onlan elde

etmeyi düşlüyorlardı: bu ivedi ve açıkça görülen gereksinimi çağdaş düşüncelere ayak uydurarak, o konuda uzman geçinerek doyurabilirlerdi. Ne ki bu aşırı taklitçilikler giderek azalıyordu; yaşam üzerine yarattıkları imgenin tüm saldırgan, göz alıcı, kimi kez çocuksu yanlarından arındığını düşünmek hoşlarına gidiyordu. Hayran oldukları şeylere, büyücü aynalarına, cellat kütüklerine, hareket eden küçük aptal nesnelere, ışınölçerlere, renkli çakıllara, Mathieu paraflarıyla bezenmiş kenevir panolara sırt çevirmişlerdi. Arzularına giderek daha çok egemen oluyorlarmış gibi geliyordu onlara: ne istediklerini biliyorlardı; düşünceleri duruydu. Mutluluklarının, özgürlüklerinin ne olacağını biliyorlardı.
Oysa yanılıyorlardı; kendilerini yitirmek üzereydiler. Ne dönemecini, ne de sonunu bildikleri bir yol boyunca sürükleniyormuş duygusunu duymaya başlamışlardı şimdiden. Zaman zaman korktukları da oluyordu. Ama çoğu kez yalnızca sabırsızdılar; kendilerini hazır hissediyorlardı; olaylara açıktılar, yaşamayı bekliyorlardı, para bekliyorlardı.

Jerome yirmi dört yaşındaydı, Sylvie de yirmi iki. Her ikisi de anketördü. Bir uzmanlık işi, hatta meslek bile olmayan bu iş, değişik tekniklerle, insanlara çeşitli konular üzerinde sorular sormaktan oluşuyordu. Zor bir işti bu, en azından insanın çelik gibi sinirlere sahip olmasını gerektiriyordu ama ilginç yanları da yok değildi; parası da görece olarak iyiydi ve onlara hatırı sayılır derecede boş zaman bırakıyordu.
Tüm meslektaşları gibi Jerome'la Sylvie de isteyerek değil zorunluluktan dolayı anketör olmuşlardı. Zaten kaygısız eğilimlerinin başıboş gelişmesinin onları nereye götüreceğini hiç kimse bilmiyordu. Tarih, burada da onların yerine seçim yapmıştı. Kuşkusuz kendilerini bir şeye adamak, eğilim olarak adlandıracakları güçlü bir gereksinim, onları yükseltecek bir heves, tüm benliklerini

dolduracak bir tutku duymak herkes gibi onların da hoşuna giderdi. Ne yazık ki tek bir hevesten, daha iyi yaşama isteğinden başkasını duymuyorlardı ve bu onları tüketiyordu. Daha öğrenciyken, sefil bir lisans, Nogent-sur Seine'de, Château-Thierry'de ya da Etampes'da bir iş ve düşük bir ücret olasılığı onları o denli ürkütmüştü ki birbirleriyle tanışır tanışmaz — o sıralarda Jerome yirmi bir, Sylvie on dokuz yaşındaydı— gerçek anlamda hiçbir zaman başlamadıkları öğrenimlerini, birbirlerine akıl danışma gereğini bile duymaksızın bırakmışlardı. Bilme arzusuyla yanıp tutuşmuyorlardı; çok daha alçak gönüllülükle ve kuşkusuz yanıldıklarını, pişmanlık duyacakları günün er geç geleceğini kendilerinden saklamaksızın, biraz daha büyük bir odaya, akar suya, duşa, üniversite yemekhanelerindekinden daha çeşitli ya da yalnızca daha bol yemeklere, belki bir otomobile, plaklara, tatile, giysilere gereksinim duyuyorlardı.
Güdülenim araştırmaları Fransa'da boy göstereli yıllar olmuştu. Hele o yıl bu tür incelemelerden geçilmiyordu. Hiçbir masraf yapmaksızın ya da çok az bir harcamayla, her ay yeni ajanslar kuruluyordu. Buralarda kolaylıkla iş bulunabiliyordu. Çoğu kez parklara, çıkış saatlerinde okul kapılarına ya da banliyödeki sosyal konutlara gidilerek ev kadınlarına yakın zamanda yapılan bir reklâmı farkedip etmedikleri ve buna ilişkin düşünceleri soruluyordu. Test ya da ayaküstü anket adı verilen bu hızlı anketlere yüz frank ödeniyordu. Gerçi bu para azdı ama bebek bakıcılığından, gece bekçiliğinden, bulaşıkçılıktan, geleneksel olarak öğrencilere ayrılmış saçma sapan tüm işlerden — reklâm dağıtmak, yazı işleri, reklâm programlarının sürelerini hesaplamak, kaçak satış, düşük ücretle ders— daha iyiydi. Ayrıca ajansların da işe yeni başlamış olmaları, neredeyse zanaat aşamasında bulunmaları, yöntemlerin yeniliği, kalifiye eleman yokluğu, hızlı ilerleme, başdöndürücü yükseliş umutlarına fırsat tanıyordu.

Kötü bir hesap değildi bu. Birkaç aylarını soru formları yöneltmekle geçirdiler. Ardından, zamanı sıkışık olduğu için onlara güven duyacak bir ajans yöneticisi çıktı: Kollarının altında teyple taşraya gittiler; yaşça azıcık büyük olan yol arkadaşları genellikle sanıldığından daha az zor olan teknikler, açık ve kapali soru sormalar hakkında onları aydınlattılar; başkalarını konuşturmayı, kendi sözlerini tartmayı öğrendiler; karışık düşünceler arasında, anlaşılmaz suskunluklar, utangaç anıştırmalar arasında bulmaları gereken yolu açığa çıkarmasını öğrendiler; şu evrensel ‶hımm!‶ın gizlerini anladılar; gerçekten mucizevi bir titremdi bu. Bu titrem sayesinde, görüşmeyi yapan, görüşülen kişinin söylemini daha belirgin ve çekici kılıyor, ona güven veriyor, anlıyor, yüreklendiriyor, soruyor hatta zaman zaman tehdit ediyordu.
Aldıkları sonuç oldukça parlaktı. Atıldıkları yolda devam ettiler. Hemen hemen her yerden sosyoloji, psikoloji, istatistik kırıntıları topladılar; işe yarar sözcükleri, işaretleri, numaralan öğrendiler: Sylvie’nin belli bir tarzda gözlüğünü çıkarıp takması, belli bir not alma, rapor karıştırma, konuşma tarzı, patronlarla konuşmalarda, hafifçe soran bir tonla ”... değil mi...”, "düşünüyorum da belki...”, ”bir ölçüde...", ”... benim de sorduğum soru bu..." türünden deyimleri araya katmak, yeri geldiğinde Wright Mills'den, William Whyte’dan ya da daha güzeli üç sayfa bile okumadıkları Lazarsfeld'den, Cantril'den ya da Herbert Hyman'dan alıntılar yapmak gibi etkili taktikler geliştirdiler.
Mesleklerinin abecesi sayılan ve kesinlikle gerekli olan bu edinimlere mükemmel uyum gösterdiler; güdüleme araştırmalarının ardından bir yıl geçtikten sonra, onlara bir "içerik analizi" nin ağır sorumluluğu verildi; bu, doğrudan doğruya araştırma baş yönetiminin altında bulunan, zorunlu olarak yerleşik bir kadroya ayrılmış en yüksek, dolayısıyla da en pahalı, tüm hiyerarşi içinde en soylu

mevkiydi. Bunu izleyen yıllarda bir daha bu yüksek basamaklardan aşağı inmediler.
Ve dört yıl boyunca, belki de daha çok, bulgular, röportajlar, analizler yaptılar. Kızaklı elektrik süpürgeleri neden iyi satılmıyordu? Orta halli ailelerde hindiba tozu için ne düşünülüyordu? Hazır püre seviliyor muydu, niçin? Hafif olduğu için mi? Yağ gibi yumuşacık olduğu için mi? Yoksa pişirilişi çok kolay: "bir hareket ve tamam" olduğu için mi? Çocuk arabalarının fiyatları gerçekten pahalı mı bulunuyordu? Küçüklerin rahatı için özveride bulunmaya her zaman hazır değil miydiler? Fransız kadınları nasıl oy vereceklerdi? Tüpte peynir seviliyor muydu? İnsanlar toplu ulaşım araçlarından yana mı, yoksa karşı mıydılar? Yoğurt yerken öncelikle neye dikkat ediliyordu? Rengine mi? Kıvamına mı? Tadına mı? Doğal kokusuna mı? Ne kadar okursunuz: Çok/az/hiç? Lokantaya gider misiniz? Hanımefendi bir siyaha oda kiralamak ister miydiniz? Yaşlıların emekliliğine ilişkin, içtenlikle ne düşünülüyor? Gençlik ne düşünüyor? Kadrolar ne düşünüyor? Otuz yaşındaki kadın ne düşünüyor? Tatiller hakkında ne düşünüyorsunuz? Tatilinizi nerede geçiriyorsunuz? Dondurulmuş yiyecekleri seviyor musunuz? Bunun gibi bir çakmağın ederinin ne kadar olduğunu düşünüyorsunuz? Şiltenizde ne gibi özellikler ararsınız? Hamur işi seven bir erkeği betimleyebilir misiniz? Çamaşır makineniz hakkında ne düşünüyorsunuz? Makinenizden memnun musunuz? Çok köpük yapıyor mu? İyi yıkıyor mu? Çamaşırı yırtıyor mu? Çamaşırı kurutuyor mu? Çamaşırınızı kurutacak bir çamaşır makinesini yeğler misiniz? Ya maden ocaklarındaki güvenlik önlemleri, yeterli midir, yoksa sizce yeterli değil midir? (Deneği konuşturunuz: kişisel deneyimlerini, tanık olduğu olayları anlatmasını isteyiniz; kendi, daha önce yaralanmış mı? Nasıl olmuş? Ya oğlu, babası gibi maden işçisi mi olacak yoksa başka bir meslek mi seçecek?)
Bulaşık, kuruyan çamaşır, ütü, gaz, elektrik, telefon, çocuklar, giysiler, iç çamaşırlar, hardal, paket çorbalar, kutu

çorbalar vardı. Saçlar nasıl yıkanmalı, nasıl boyanmalıydı, nasıl parlak görünümlü olurdu? Öğrenciler, tırnaklar, öksürük şurupları, yazı makineleri, gübreler, traktörler, boş zamanlan değerlendirme, armağanlar, kırtasiye eşyaları, beyaz eşya, politika, otoyollar, alkollü içkiler, maden suları, peynirler ve konserveler, lambalar, perdeler, sigortalar, bahçecilik.
İnsani olan hiçbir şey onlara yabancı değildi.

ilk kez biraz para kazandılar, işleri hoşlarına gitmiyordu; hoşlarına gidebilir miydi? Ama canlarını da pek sıkmıyordu. Bu işte çok şey öğrendikleri izlenimine kapılıyorlardı. Akıp giden yıllar onları değiştirdi.
Elde etmenin büyük saati gelip çattı. Hiçbir nesneye sahip değillerdi; yeryüzünün zenginliklerini keşfediyorlardı.

Uzun zaman en sıradan insan gibi yaşadılar. Öğrenciler gibi, yani kötü giyiniyorlardı. Sylvie'nin üstünde tek bir etek, çirkin kazaklar, bir kadife pantolon, yünlü truvakar palto... Jerome'un üstünde kir pas içinde bir kanadyen, konfeksiyon işi takım giysi, acınası bir kravat... Kendilerinden geçerek İngiliz modasının içine daldılar. Yünlü giysileri, ipek bluzları, Doucet gömleklerini, vual kravatları, ipek fularları, tüvit, lambswool, kaşmir kumaşları, deriyi ve jarseyi, keteni, ayakkabıların Churchs'den, Weston'dan Bunting'e ve Bunting'den Lobb'a götüren şahane hiyerarşisini keşfettiler.
Londra'ya yolculuk düşleri görmeye başladılar. Londra'ya giderlerse, zamanlarını National Gallery, Saville Row ve Jerome'un heyecanlı anılarını hâlâ koruduğu Church Street'deki bir pub arasında böleceklerdi. Ne ki henüz tepeden tırnağa donanacak kadar zengin değillerdi. Sylvie Paris'te alınlarının teriyle, sevinç içinde kazandıkları ilk parayla Comuel'den bir ipek triko bluz, ithal malı bir lambswool triko etek bluz takım, vücuda yapışan dar bir etek, olağanüstü yumuşak deriden örgü süslü bir çift

ayakkabı ve yapraklarla, tavus kuşlarıyla süslü büyük bir ipek eşarp satın aldı. Jerome yeri geldikçe, traşsız, yakasız eski gömleklerle bez bir pantolon giyerek çapaçul gezmeyi seviyorsa da, aykırılıkları silerek uzun sabah zevklerini keşfetti: yıkanma, sinek kaydı traş olma, yüzüne kolonya serpme, hafif nemli derinin üstüne bembeyaz gömlekleri geçirme, yün ya da ipek kravatları bağlama... Old England'dan üç kravat, bir tüvit ceket, indirimli gömlekler ve yüzünü kızartmayacağı kanısında olduğu pabuçlar satın aldı.

Sonraları bitpazarını keşfettiler, bu yaşamlarının büyük tarihlerinden biri oldu. O dönemlerde Paris'te bulunmayan ama Amerikan komedilerinin halka sevdirmeye başladığı (hiç olmazsa mutluluğu Amerikan komedilerinde bulan bu kısıtlı sınıf arasında) düğmeli, büyük yakalı, çok beğenilen Arrow ya da Van Heusen gömlekleri, yıpranmazlıklarıyla ün salmış trençkotların, eteklerin, şömiziye bluzların, ipek giysilerin, deri ceketlerin, yumuşak deri mokasen pabuçların yanında karmakarışık uzanıyordu. Bir yıl ya da daha uzun bir zaman, her on beş günde bir cumartesi sabahları, zülüfleri önüne düşmüş yeni yetmelerin, saat satıcısı Cezayirlilerin, Vemaison pazarındaki güldürücü aynalardan, tahta atlardan sonra, azıcık ürkmüş olarak Malik pazarında gezen ve eski çivilerin yanında, şilteleri, hurdaları, makine parçalarını, en değerli gömlekçilerin mallarından arta kalan yıpranmış parçaların garip yazgısını seyreden Amerikan turistlerin itişip kakışmaları arasında, sandıkların, tezgâhların, yığıntıların, kolilerin, tersine çevrilmiş şemsiyelerin içlerini didik didik ettiler. Gazete kâğıdına sarılmış her türlü giysi, biblolar, şemsiyeler, plaklar, meşin çantalarla evlerine dönüyorlardı.

Değişiyorlardı, bir başkası oluyorlardı. Bunun nedeni pek o kadar da —aslında gerçek olan— anket yapmakla yükümlü

oldukları kişilerden farklılaşma, gözlerini kamaştırmaksızın onları etkileme gereksinimi değildi. Ne de, çok insanla karşılaşıyor, onlara kalırsa artık dönüşsüz olarak eski çevrelerinden çıkıyor olmalarından geliyordu. Para —bu tür bir açıklama ister istemez basit kaçıyordu— yeni gereksinimler çıkarıyordu ortaya. Bir an düşünecek olsalardı —ama o yıllarda hiç düşünmüyorlardı— kendi bedenleri hakkında, daha da ötesi kendileriyle ilgili, onlara önemli gelen, artık dünyaları haline gelen her konuda görüşlerinin ne denli değiştiğini fark edip şaşırırlardı.

Herşey yeniydi. Duyarlıkları, zevkleri, yerleri, ne varsa onlan şimdiye değin bilmedikleri nesnelere götürüyordu hep. Başkalarının giyiniş tarzına dikkat ediyorlardı; vitrinlerde mobilyaları, kravatları, biblolar farkediyorlardı; emlak komisyoncularının ilanları önünde düşlere dalıyorlardı. Daha önce hiç ilgilenmedikleri şeyleri anlıyorlarmış gibi geliyordu onlara: bir mahallenin ya da sokağın hüzünlü ya da neşeli, sessiz ya da gürültülü, ıssız ya da kalabalık olması onların gözünde önem kazanmıştı. Kafalarını meşgul eden bu yeni düşüncelere hiçbir zaman hiçbir öge hazırlamamıştı onları; uzun bilgisizlik dönemlerine şaşarak, saf saf kendilerinden geçerek keşfediyorlardı bunları. Neredeyse durmadan bunları düşünüyor olmalarına hiç ya da hemen hemen hiç şaşılmıyorlardı.

İzledikleri yolun, açıldıkları değerlerin, bakış açılarının, arzularının, heveslerinin, bütün bunların zaman zaman umutsuzcasına boş göründüğü doğruydu. Nazik ya da anlaşılmaz olmayan hiçbir şey bilmiyorlardı. Oysa bu onların yaşamıydı, bilinmedik, baş döndürücü olmanın ötesindeki coşkuların kaynağıydı, engin yeğin bir şekilde açık bir şeydi. Zaman zaman gelecekte Saül Bass'ın film yazılarındaki, Amerikan komedilerindeki gibi çekici, esnek, fantazilerle dolu bir yaşam sürdüreceklerini söylüyorlardı ve kayak izleriyle çizilmiş pırıl pırıl kar pistlerinin, masmavi denizin, güneşin, yeşil vadilerin, taş şöminelerde çıtırdayan

ateşlerin, cüretkar otoyolların, pulman koltukların, lüks otellerin ışık ışık, olağanüstü güzellikteki görüntüleri, birer umut gibi okşuyordu onları.
Odalarını ve üniversite yemekhanelerini bıraktılar. Jardin des Plantes'in çok yakınında, Cami'nin karşısında, Quatrefages Sokağı 7 numarada, güzel bir bahçeye bakan iki odalı küçük bir daire buldular. Halı döşemeler, masalar, koltuklar, divanlar istediler.
O yıllarda Paris'te bitmez tükenmez geziler yaptılar. Her antikacının önünde durdular. Saatler boyu gözleri kamaşarak ve şimdiden ürkerek ama daha bunları kendilerine itiraf etme yürekliliğini gösteremeden, yazgıları, varoluş nedenleri, parolaları olacak bu acınası
düşkünlüğe çekinmeden bakma yürekliliğini henüz gösteremeden, gözleri kamaşarak ve sayısız gereksinimlerinin, sergilenen zenginliğin, sunulan bolluğun içinde şimdiden neredeyse boğularak büyük mağazaları dolaştılar.
Gobelins'deki, Ternes'deki, Saint Sulpice'deki küçük lokantaları, fısıltıyla konuşmaktan zevk alınan ıssız barları, Paris dışında haftasonlarını, sonbaharda Rambouillet'de, Vaux'da, Compiegne'de büyük orman gezintilerini, her yerde göze, kulağa, damağa sunulan neredeyse mükemmel sayılacak zevkleri keşfettiler.
Böylece, önce küçük burjuva çocukları, ardından silik ve şekilsiz öğrenciler olarak onlara dünya hakkında ancak sınırlı ve yüzeysel görüşler sağlamakla kalan geçmiş günlere kıyasla, gerçeğe yavaş yavaş biraz daha derinlemesine girerek dürüst bir insanın ne olduğunu anlamaya başladılar.
Peşpeşe gelen aşamalarını betimlemekte güçlük çektikleri ağır ruhsal ve toplumsal olgunlaşmanın sonucu olan ve aslında tam anlamıyla bir uyanış sayılamayacak bu son uyanma başkalaşmalarını doruğuna ulaştırdı.

Arkadaşlarıyla geçirdikleri yaşam çoğu kez fırtınadan farksızdı.
Tam bir çete, iyi bir ekiptiler. Birbirlerini iyi tanırlardı; birbirlerini etkiledikleri için zevkleri, alışkanlıkları, anıları ortaktı. Kendi sözcükleri, işaretleri, ağızlarından düşürmedikleri deyimleri vardı. Tümüyle benzeşecek kadar gelişmiş olduklarından —ama az çok bilerek birbirlerine öykünmelerini engelleyecek kadar da değil— yaşamlarının büyük bölümünü takasla geçiriyorladı. Bu duruma çoğu zaman sinir oluyorlardı ama daha çoğunluk da eğleniyorlardı.
Hemen hemen tümü de reklâm çevrelerindendi. Bazıları yine de anlaşılmaz öğrenimlerini sürdürüyorlar ya da sürdürmeye çalışıyorlardı. Birbirleriyle genellikle ajans yöneticilerinin yarı işlevsel ya da şatafatlı bürolarında karşılaşmışlardı. Saldırgan bir tavırla kâğıtlarının üstünü karalarlarken yöneticilerin değersiz öğütlerini, berbat şakalarını birlikte dinlemişlerdi; bu tuzukuru insanlara, çıkarcılara, patates tüccarlarına karşı duydukları tiksinti, bazen ilk ortak anlaşma noktalarını oluşturuyordu. Çoğunlukla da başlangıçta, küçük şehirlerin iç karartıcı otellerinde beş altı gün birlikte yaşamaya mahkum gibi hissediyorlardı kendilerini. Birlikte yenen her yemekte arkadaşlığın yerleşmesine çalışıyorlardı. Ama öğle yemeklerini acele ve profesyonelce yerler, akşam yemekleriyse, gezici satış elemanının asık suratını aydınlatan ve vicdansız bir otelcinin hesaba ek olarak yazdığı güveci güzel, o taşra gecesini de anılmaya değer gösteren mucizevi kıvılcım çakmadıkça, korkunç ağır geçerdi. Kıvılcım çakarca teyplerini unuturlar, seçkin psikologların cilalı ses tonlarını bir yana bırakırlar, masada oyalanırlardı. Kendilerinden, dünya olaylarından, önemli önemsiz her konudan, zevklerinden, heveslerinden söz ederlerdi. Şehrin tek rahat barını bulabilmek amacıyla şehir merkezinde dolanıp dururlar ve gecenin geç saatlerine dek viskileri, cin tonikleri ya da finleri

önlerinde kendilerinden geçercesine aşklarını, arzularını, yolculuklarını, geri çevrilmelerini, coşkularını anlatır, öykülerinin benzerliğine ve bakış açılarının aynı olmasına hiç şaşmaz hatta sevinir gibi olurlardı.
İlk yakınlaşmaların, mesafeli ilişkilerden, uzaktan uzağa telefonlaşmalardan öteye gitmediği oluyordu. Ama binde bir de olsa, bu karşılaşmalardan, raslantı ya da karşılıklı istek sonucu, yavaş yavaş ya da çok daha çabuk, ufak ufak gelişen olası bir dostluk doğuyordu. İşte böylelikle, akıp giden yıllar boyunca yavaş yavaş kaynaşmışlardı.

Hepsi de rahatlıkla tanımlanabilirdi. Paraları vardı. Çok değildi ama, dönem dönem, bütçelerinde gerçekten açık verdiren, gerekli olup olmadığını bilemedikleri bazı çılgınlıklar yapmalarına yeterliydi. Seçkin mahallelerde—Palais Royal, Contrescarpe, Saint-Germain, Luxembourg, Montparnasse— dökük apartmanlardaki daireleri, stüdyoları, tavanaraları, hep birbirine benziyordu: kir pas içinde kanapeler, aynı "rustik" masalar, aynı şekilde üstüste yığılmış kitaplar ve plaklar, eski çömlekler, eski şişeler, eski bardaklar, çiçeklerin özensizce doldurulduğu eski vazolar, kalemler, bozuk paralar, sigaralar, bonbonlar, kâğıt tutturgaçları... Giyimleri kabaca aynı tarzdaydı; yani kadınlar için olduğu kadar erkekler için de geçerli olan, Madame Ex-press’e, dolayısıyla eşine olanca değerini veren o kusursuz zevke göreydi. Zaten bu örnek çifte çok şey borçluydular.

En önem verdikleri yayın organı *Express'di* kuşkusuz. Gerçeği söylemek gerekirse dergiyi pek sevmiyorlardı ama satın alıyorlardı, ya da hiç olmazsa birbirlerinden alarak düzenli bir şekilde okuyorlardı, hatta eski sayıların çoğunu sakladıklarını da itiraf ediyorlardı. Siyasal çizgisiyle uyuşmadıkları bayağı sık oluyordu (müthiş kızdıkları bir gün "Teğmenin Üslübu" üzerine kısa bir yergi yazmışlardı); oybirliğiyle bağlı oldukları *Le Mönde*'un

yorumlarını, hatta içten buldukları *Libiratioriun* tavırlarını uzaktan uzağa yeğliyorlardı. Ama *Express*, yalnızca o uyuyordu yaşam sanatlarına; sağduyuyla düşündükleri zaman saptırılmış ve şekli değiştirilmiş olarak görseler de her günkü yaşamlarında kafalarını en sık kurcalayan olayları her hafta onda buluyorlardı. Çok kızdıkları zamanlar da az değildi. Çünkü gerçekten sahte nesnelliğin, imâların, gizli nefretlerin, iyi özümlenmemiş arzuların, yapay hayranlıkların, dolaylı çağrıların, göz kırpmaların, bütün *Express* demek olan bu reklâm panayırının —en gerekli yanı, aracı değil amacıydı— karşısında, herşeyi değiştiren, bu ucuz ve eğlendirici şeyler, şu küçük ayrıntılar karşısında, gerçek sorunları anlayan işadamlarının, neden söz ettiklerini bilen ve bunu iyice hissettiren şu teknisyenlerin, pipoları ağızlarında sonunda yirminci yüzyılı dünyaya getiren cüretkâr düşünürlerin karşısında, kısacası her hafta forumlarda ya da yuvarlak masa toplantılarında biraraya gelen ve aptal aptal sırıtışlarıyla yönetim musluklarının altın anahtarlarını hâlâ ellerinde tuttuklarını düşündüren şu sorumlular meclisi karşısında kaçınılmaz olarak kendi yazılarının başındaki pek de güzel olmayan sözcük oyununu düşünerek, *Express* in pek sol bir gazete sayılamayacağını, üstelik felaket bir gazete olduğunun kuşku götürmeyeceğini söylüyorlardı.
Kendilerini gizlemiyorlardı; onlar *Express* için yaratılmış insanlardı. Kuşkusuz özgürlüklerinin, zekâlarının, neşelerinin, gençliklerinin her zaman her yerde uygun bir şekilde gösterilmesine gereksinim duyuyorlardı. Gazetenin bunları üstlenmesine izin veriyorlardı çünkü bu daha kolaydı, çünkü ona karşı duydukları tiksintinin kendisi onları haklı çıkarıyordu. Tepkilerinin şiddeti de eziklikleri kadardı: gazetenin sayfalarını homurdanarak çeviriyorlar, buruşturuyorlar, uzağa fırlatıp atıyorlardı. Zaman zaman iğrençliği karşısında kendilerinden geçmeleri

bitmek bilmiyordu. Ama onu okudukları, etkilendikleri de gerçekti.

Zevklerinin, isteklerinin daha doğru yansımasını nerede bulabilirlerdi? Genç değil miydiler? Belli bir ölçüde varlıklı değil miydiler? *Express* onlara her türlü konfor işaretini sunuyordu: kocaman banyo havluları, parlak ifşaatlar, moda olan plajlar, egzotik yemekler, yararlı taktikler, zekice analizler, tanrıların gizi, çok pahalı olmayan köşeler, farklı görüşler, yeni fikirler, hoş kıyafetler, dondurulmuş yemekler, şık aksesuarlar, kaliteli skandallar, en yeni öneriler.

Alçak sesle Chesterfield divanlarını düşlüyorlardı. *Express* de onlarla birlikte düşlüyordu. Tatillerinin büyük bölümünü köylerde satıştan satışa koşturarak geçiriyorlardı; buralarda kalaylı süs eşyalarını, hasırlı sandalyeleri, içmeye davet eden kadehleri, boynuz saplı bıçakları, değerli kül tablaları olarak kullandıkları paslı kap kaçağı ucuz yollu ediniyorlardı. *Express'* in bütün bu eşyalardan söz ettiğinden ya da edeceğinden emindiler.

Uygulamalar açısından, *Express'* in önerdiği alışveriş tarzından yinede oldukça uzaktaydılar. Tümüyle "oturmuş" değillerdi, teknokratların kalitesini yürekten kabulleniyorlarsa da kendilerinin ne güvenceleri, ne çift maaşları, ne de sözleşmeyle belirlenmiş düzenli personel primleri vardı. Bu durumda *Express'in,* pek pahalı olmayan ve sevimli bir dükkân (patron arkadaşımızdır, siz seçiminizi yaparken bir içki ve bir sandviç ikram eder) adı altında önerdiği dükkânlar vardı; iyi bir izlenim bırakmak için, dekor, günün zevkine göre kökten değiştirilmiş olurdu: beyaz duvarlar vazgeçilmezdi, zenci saçını andıran halı döşeme gerekliydi, yalnızca eski görünüşlü rengârenk mozaikler tutabilirdi bunun yerini; tahta kirişlerin görünmesi zorunluydu; içteki küçük merdiven, gerçek şöminede ateş, köy tarzı ya da daha iyisi taşra mobilyaları kuvvetle salık veriliyordu. Paris'te giderek artan ve hiç ayrım gözetmeden kitapçıları, sanat galerilerini,

tuhafiyecileri, mefruşat ve döşemelik kumaş mağazalarını, hatta bakkalları bile (açlıktan nefesi kokan eski küçük perakendecinin, usta havası veren mavi önlüğü ve kirişli, hasırlı dükkânıyla bir peynir üstadı kesildiğini görmek az rastlanır bir olay değildi) etkisi altına alan bu değişimler bir bakıma haklı olarak fiyatları öylesine arttırıyordu ki, desenleri elde boyanmış kaba yünlü bir entari, Orcades adalarındaki kör bir köylü kadının dokuduğu kaşmir etek bluz takım *(exclusive, genuine, vegetable-dyed, hand-spun, hand-woven)* ya da yarı deri yarı jarse göz kamaştırıcı bir ceket (hafta sonu tatili, av, otomobil için) almak çoğu kez olanaksızdı. Gözleri antikacı dükkânlarında olduğu halde evlerini döşemek için köylerdeki satışlardan ya da Drouot Oteli'nin en tenha salonlarındaki (zaten buraya istediklerinden daha seyrek gidiyorlardı) satışlardan başkasına bel bağlayamadıkları gibi, hepsi de giysi dolaplarını ya sürekli olarak gittikleri bitpazarından ya da yaşlı İngiliz kadınlarının yılda iki kez St. George İngiliz Kilisesi yararına düzenledikleri, diplomatların —söylemeye bile gerek yok, son derece makul— döküntüleriyle dolup taşan hayır satışlarından dolduruyorlardı. Çoğu zaman bundan biraz rahatsızlık duyuyorlardı; şahane olan ama bir elçi sekreteri için pek havai sayılacak bir kravatı ya da bir zamanlar mükemmel olan bir gömleği, kısaltılması gereken bir eteği yuvasından bulup çıkarmak için yoğun bir kalabalığın arasından ilerlemeleri ve bir alay berbat eşyayı karıştırmaları gerekiyordu —İngilizler söylendiği kadar zevkli değillerdi. Ama tabii, ya buydu, ya da hiç; giyim zevklerinin kalitesiyle (onlara göre hiçbir giysi aman aman güzel değildi) genelde ellerinde bulunan para arasındaki kesin oransızlık somut yaşam koşullarının açıkça görülür bir belirtisiydi ama bu ne de olsa ikincil bir durumdu: bu durumda olan bir tek onlar değildi; her yerde olduğu gibi, yılda üç kez indirimli satışlardan alışveriş yapmaktansa ikinci elden almayı yeğliyorlardı. Onların dünyasında, elde edilebileceğinden daha çoğunu istemek

neredeyse kuraldı. Bu kuralı onlar ilan etmemişlerdi; bu bir uygarlık yasasıydı, en uygun ifadesini genelde reklâmlarda, dergilerde, vitrinlerde, sokaklarda, hatta bir ölçüde, herkesçe kültür ürünleri adı verilen şeylerde bulan apaçık bir veriydi. Bu durumda, bazı anlarda onurlarının kırıldığını hissetmekle yanılıyorlardı: bu önemsiz alçalmalar da —pek güvenli olmayan bir sesle bir eşyanın bedelini sormak, kararsız kalmak, pazarlığa yeltenmek, içeri girmeye cesaret edemeyip göz ucuyla bakmak, istemek, hesapçı görünmek— ticareti ilerletiyordu. Bir eşyayı ucuza almaktan, çok az para karşılığında ya da neredeyse bedava sayılır bir fiyat karşılığında edinmekten gurur duyuyorlardı. En güzel, tek güzel, mükemmel olanı, başka türlü olamazı görür görmez, pazarlık etmeden, çarpılarak çok pahalıya, en pahalıya almaktan da gurur duyuyorlardı (ama çok pahalıya almanın zevki her zaman biraz fazla pahalı ödeniyordu). Bu utançların ve gururların işlevleri aynıydı, benliklerinde aynı düş kırıklığını, aynı hırçınlığı barındırıyorlardı. Ve her zaman merdivenin alt basamaklarında, hep biraz fazla aşağılarda olduklarım anlıyorlardı; çünkü olanların tümü bunu onlara zorla kavratıyordu, çünkü sloganlarla, afişlerle, neonlarla, ışıl ışıl vitrinlerle gün boyu bu kafalarına sokuluyordu. Yine de hiç değilse en kötü payı almak gibi bir şanssızlıkları yoktu.

"Yeni insanlar"dı onlar; henüz her yana diş geçirmemiş genç kadrolar, başarı yolunun yarısına gelmiş teknokratlardı. Hemen hemen hepsi küçük burjuva kökenliydi ve değerleri —diye düşünüyorlardı— yetmiyordu artık onlara; büyük burjuvaların açıkça görülen konforuna, lüksüne, kusursuzluğuna, kıskançlıkla, umutsuzlukla dikmişlerdi gözlerini. Oysa onların ne geçmişi vardı ne de geleneği. Miras beklemiyorlardı. Jerôme'la Sylvie'nin arkadaşları arasında bir kişi varlıklı ve köklü bir aileden geliyordu: Kuzey'de kumaş tüccarı olan bir aile, sağlam ve büyük bir servet, Lille'de taşınmaz mallar,

ünvanlar, Beauvais yakınlarında bir kırevi, altınlar, gümüşler, mücevherler, takılar, yüzyıllık mobilyalarla döşenmiş odalar... Oysa diğerlerinin tümünün çocukluğu, 30lu yılların başlarında yeğlenmeye başlanan Chippendal tarzı ya da Normandiya rustik tarzında döşenmiş —kırmızı tafta kaplı yataklar, aynalar ve altın yaldızlarla süslü üç kapılı dolaplar, ayakları tornalı, lenduha gibi kare masalar, geyik boynuzu biçiminde yapay tahtadan portmantolar— yatak ve yemek odalarında geçmişti. Akşamları tüm ailenin oturduğu ışığın altında yapmışlardı ödevlerini. Çöpleri indirmişler, "süt almaya" gitmişler, kapıyı çarparak çıkmışlardı. Tıpkı izledikleri yolların, yavaş yavaş aile çevresinin dışına çıkışlarının, seçtiklerini sandıklan geleceklerinin hemen hemen aynı olması gibi, çocukluk anıları da birbirine benziyordu.

Öyleyse çağlarının insanlarıydılar. Hallerinden memnundular.
Tümüyle de kandırılmış sayılmayacaklarını söylüyorlardı. Mesafelerini korumasını biliyorlardı. Rahattılar ya da en azından öyle olmaya çalışıyorlardı. Mizah duygulan vardı. Aptal olmaktan çok uzaktılar.

ileri düzeyde bir analiz, oluşturdukları gruptaki farklı akımları, içten içe var olan çelişkileri rahatlıkla onaya çıkarabilirdi. Kılı kırk yaracak, ince ayrıntılara dek inecek bir sosyometri farklılaşmaları, karşılıklı dışlamaları, gizli kızgınlıkları çok çabuk ortaya koyardı. Az çok beklenmedik bazı olayların, minicik kışkırtmaların, incir çekirdeğini doldurmayacak sorunlarda yanlış anlaşmaların ardından, içlerinden birinin tüm grup arasında geçimsizlik yarattığı da oluyordu. O zaman güzelim dostlukları yıkılıyordu. Cömert sandıkları birinin tam bir cimri olduğunu ya da bir başkasının katıksız bir egoist olduğunu yapmacık bir şaşkınlıkla farkediyorlardı. Anlaşmazlıklar çıkıyor, kopmalar oluyordu. Zaman zaman

da birbirlerini kışkırtmaktan şeytanca bir zevk alıyorlardı. Ya da çok uzun süren somurtkanlık, soğukluk, araya uzaklık koyma dönemleri oluyordu. Birbirlerinden kaçıyorlar ve karşılaşmamaya çalışmakta kendilerini haklı görüyorlardı, ta ki bağışlama, unutma, sıcak barışma anları gelip çatıncaya dek.. Çünkü ne de olsa birbirlerinden vazgeçemiyorlardı.
Bu tür oyunlar onları çok uğraştırıyor ve hiç sıkıntı çekmeden başka bir konuda kullanabilecekleri değerli zamanı bunun için harcıyorlardı. Ama yapıları böyleydi, bazen kızsalar bile, oluşturdukları grup hemen hemen tümüyle onları belirliyordu. Grubun dışında gerçek yaşanılan yoktu. Yine de çok sık görüşmeyecek, her zaman birlikte çalışmayacak kadar aklı başındaydılar; grubun kendisini, ekibi, mafyayı değil elbette ama onun temelinde yatan çalışmayı biraz olsun unutabilecekleri, ondan uzaklaşabilecekleri özel alanları, bireysel etkinlikleri korumak için çaba bile gösteriyorlardı. Neredeyse ortak olan yaşamları eğitimlerini, taşraya gidişlerini, raporları analiz ettikleri, düzelttikleri geceleri kolaylaştırmasına karşın onları bu işlere mahkum ediyordu. Bu, onların gizli dramı, ortak zaaflarıydı denilebilir. Hiçbir zaman sözünü etmedikleri konuydu bu.

En büyük zevkleri birlikte unutmak yani eğlenmekti. En başta içki içmeye bayılıyorlardı ve çok içiyorlardı, çoğu zaman da birlikte oluyordu bu. *Harry's New York Bar* a, Daunou Sokağı'na, Palais Royal'deki kahvelere, *Balzar'*a, Lipp'e ve benzeri bazı yerlere takılıyorlardı. Münih birasını, Guiness'i, cini, soğuk ya da sıcak punçları, alkollü meyve kokteyllerini seviyorlardı. Zaman zaman bütün gecelerini, durum gereği bitiştirilmiş iki masanın çevresinde sıkış sıkış oturarak içmekle geçiriyorlar ve durmaksızın, sürdürmek istedikleri yaşamdan, bir gün yazacakları kitaplardan, yapmak istedikleri çalışmalardan, gördükleri ya da görecekleri filmlerden, insanlığın geleceğinden, siyasal

durumdan, gelecek tatillerden, geçmiş tatillerinden, köy gezilerinden, Bruges'e, Anvers'e ya da Basel'e yaptıkları küçük yolculuktan söz ediyorlardı. Zaman zaman da bu ortak düşlere giderek daha çok gömülerek düşlerden kopmamak istercesine sessiz bir işbirliğiyle onları yenilerler, sonunda da gerçekle tüm bağlarını koparırlardı. Böylesi zamanlarda, ara sıra gruptan yalnızca bir el uzanırdı: garson gelir, boşalmış seramik kupaları götürür, yenilerini getirirdi, çok geçmeden de sohbet koyulaşır, az önce içtiklerinden, susuzluklarından, sarhoşluklarından, mutluluklarından başka konu konuşulmaz olurdu.

Özgürlüğe vurgundular. Dünya onlara göreymiş gibi geliyordu; tam susuzluklarının ritmine göre yaşıyorlardı, taşkınlıktan da dindirilecek gibi değildi; coşkulan sınır tanımıyordu artık. Bütün gece boyunca yürüyebilir, koşabilir, şarkı söyleyebilir, dansedebilirlerdi.

Ertesi gün görüşmezlerdi. Çiftler evlerine kapanır, içleri dışlarına çıkmış bir halde perhiz yaparlar, sade kahveleri ve suda eriyen tabletleri ardarda yutarlardı. Ancak gece olunca dışarı çıkarlar ve pahalı bir snack-barda sade biftek yemeye giderlerdi. Çok sert kararlar alırlardı: artık içmeyecekler, sigarayı bırakacaklar, paralarını har vurup harman savurmayacaklar. Kendilerini bomboş, aptal gibi hissederlerdi ve unutulmaz içki aleminin anısına, sanki onları içmeye iten hareketin kendisi, dağıtamadıktan çok daha derin bir anlayışsızlığı, daha diretici bir sinir oluşu, daha kararlı bir çelişkiyi körüklemişcesine belli belirsiz bir duygu, anlaşılmaz bir öfke, bir nostalji duygusu karışırdı.

Ya da, içlerinden birinin evinde inanılmaz akşam yemekleri, gerçek şölenler düzenlerlerdi. Çoğunlukla iş görülemeyecek kadar daracık mutfakları, soyluca birkaç parçanın arada kaybolduğu eksik sofra takımları vardı. Olağanüstü zarif kesme bardaklarla biten hardallardan kalan bardaklar, gümüş armalı küçük kaşıklarla sebze bıçakları masada yanyana dururdu.

Elleri kolları yiyeceklerle, şeftali, kavun kasalarıyla, peynirlerle, kuzu butlan, tavuklar, ördekler, mevsiminde taze istiridye sepetleri, güveçler, balık yumurtaları, kasa kasa şaraplar, portolar, maden suları, kolalarla dolu olarak hep birlikte Mouffetard Sokağı'ndan dönerlerdi.

Dokuz on kişiydiler. Doldurdukları daracık daireyi avluya bakan tek bir pencere aydınlatırdı; kadifesi yıpranmış bir kanape dipte bir girintiye yerleştirilmiş olurdu; üç kişi buraya, hazır masanın önüne oturur, diğerleri takım olmayan sandalyelere, taburelere yerleşirlerdi. Saatlerce yer içerlerdi. Bu yemeklerin bolluğu ve taşkınlığı ilginçti; gerçeği söylemek gerekirse, titiz bir aşçı gözüyle bakıldığında yedikleri yemekler sıradandı: rostoların ve kümes hayvanlarının yanında hiç sos bulunmazdı; sebze olarak hemen hep suda haşlanmış ya da kızarmış patates bulunurdu, ay sonunda ana yemek olarak hamurişi ya da pilavın yanında zeytin ve birkaç tuzlu balık çıkardı. Hiçbir özen göstermiyorlardı; en özene bezene hazırladıkları yiyecekler porto şaraplı kavun, muz flambe ve kremalı salatalıktı. Mutfak —sanatı değilse de— tekniği denen bir nesnenin bulunduğunu ve en hoşlarına giden yiyeceklerin tatsız tuzsuz, hiç işlenmemiş ürünler olduğunu öğrenmeleri için yıllar geçti.

Bununla, durumlarının muğlaklığıyla bir kez daha karşı karşıya kalıyorlardı. Kafalarındaki ziyafet imajı, üniversite yemekhanelerinden eni konu bildikleri tek yemek türüne sıkı sıkıya bağlıydı; incecik ve kösele gibi biftekleri yiye yiye, şatobriandlara ve filelere sözcüğün tam anlamıyla tapar hale gelmişlerdi. Soslu etler hoşlarına gitmiyordu, hatta sebzeli etlerden de uzun zaman kaçındılar; ağdalanmış bir kaşık reçelle ufacık bir dilim kokmuş peynirin yanında üç yuvarlak havuç parçasının ortasında yüzüp duran yağlı erin anısı hâlâ taptazeydi. Bir anlamda mutfak sanatını yadsıyan ve şatafatı yücelten her nesneyi seviyorlardı. Bolluğu ve görünür zenginlikleri seviyorlardı; bir sürü tava, kap, kıyıcı, süzgeçler, fırınlar gerektiren,

nankör ürünleri yemeğe dönüştüren uzun ve ağır hazırlama sürecini reddediyorlardı. Buna karşılık bir şarküteri ürününün görünüşü bazen onları yerlerinden hoplatıyordu, çünkü buradaki her ürün hemen tüketilebilir cinstendi: ezmeler, mayonezle yaprak yaprak süslenmiş sebze salataları, jambon dürümleri ve yumurta jöleleri: bunlara çok kez yeniliyorlardı ve gözleri bir kez doyduktan sonra çatallarını bir dilim domates ve iki tutam maydanozla süslenmiş jöleye batırdıktan anda acınıyorlardı, çünkü ne de olsa yedikleri, eninde sonunda katı yumurtadan başka bir şey değildi.

özellikle sinema vardı. Duyarlıklarının, herşeyi öğrendiği tek alan buydu kuşkusuz. Bu alanda modellere hiçbir şey borçlu değillerdi. Yaşlarıyla, eğitimleriyle, sinemanın sanattan öte bir gerçeklik sayıldığı o ilk kuşaktandılar; onu emekleme döneminde değil, hemen baş yapıtlarıyla, efsaneleriyle alabildiğine tanımışlardı. Bazen, sanki onunla birlikte büyümüşler, sinemayı kendilerinden önce kimsenin anlamadığı kadar biliyorlarmış gibi gelirdi onlara.
Sinemaseverdiler. En baş tutkuları buydu; hemen her akşam sinemadaydılar. Görüntüleri seviyorlardı; yeter ki güzel olsun, gözlerini kamaştırsın, onlan sürüklesin, büyülesin. Mekânın, zamanın, hareketin ele geçirilişini seviyorlardı, New York sokaklarının hızlı yaşamını, tropiklerin uyuşukluğunu, Western salonlarının şiddetini seviyorlardı. Ne Eisenstein, Bunuel ya da Antonioni gibi tek bir yönetmenden, ya da —bir dünya yaratmak için hepsinden gerekir— Carne, Vidor, Aldrich ve Hitchcock'dan başkasını görmeyen dar kafalılar gibi sekterdiler, ne de gökyüzü gök mavisi diye, Cyd Charisse’in açık kırmızı elbisesi Robert Taylor’un koyu kırmızı kanapesi nin üstünde çok güzel leke oluşturuyor diye "dahiyane˝ çığlıkları atan, her türlü eleştiri duygusunu yitirmiş şu çocuksu tipler gibi aşırı eklektiktiler. Zevksiz de değillerdi.

Ciddi denen sinemaya karşı, bu nitelemenin gözden düşürmeye yetmediği yapıdan daha da güzel bulmalarına yol açan güçlü bir önyargıları vardı ("Fakat, *Marienbad* amma da boklanmış!" diyebiliyorlardı ve haklıydılar). Westernlere, gerilim filmlerine, Amerikan komedilerine ve *Lola*, *Birleşen Yollar*, *Lanetliler, Rüzgar Gibi Geçti* gibi —bu filmleri hep anımsıyorlardı— çarpıcı, neredeyse anlatılamaz güzelliklerle, eşsiz görüntülerle, lirik esintilerle dolu o şaşırtıcı serüvenlere abartılı sayılabilecek bir sevgi duyuyorlardı.

Konserlere az, tiyatrolara ondan da az gidiyorlardı. Birbirleriyle buluşmak için sözleşmedikleri halde Sinematek'te, Passy'de, Napoleon da ya da küçük mahalle sinemalarında —Gobelins'deki Kursaal'da, Montpamasse'daki Texas'da, Bikini'de, Clichy Meydanındaki Mexico'da, Belleville'deki Alcazar'da—ya da Bastille'deki ve 15. bölgedeki, işsizlerden, Cezayirlilerden, müzmin bekarlardan ve sinemaseverlerden oluşan karışık seyirci kitlesinden başkasının gitmediği sevimsiz, kötü donanımlı sinemalarda, on beş yaşlarından beri anımsadıkları bilinmeyen başyapıtların, ya da yıllardır kafalarında olup da görmek için boş yere çaba hacadıkları, "dahiyane" ününe sahip filmlerin berbat bir şekilde seslendirilmiş kopyalarının gösterildiği salonlarda karşılaşıyorlardı. *Kızıl Korsan, Dünya Onun, Gecenin Korsanları, Kızkardeşim Eileen* ya da *Dr. T nin Beş Bin Parmağı* filmlerini rastlantı sonucu keşfettikleri ya da yeniden gördükleri o kutsal gecelerden harika anılan vardı. Ne yazık ki çok kez de, gerçekten korkunç düş kırıklığına uğruyorlardı. Her çarşamba yeni çıkan *Officiel des Spectacles'da* dört gözle bekledikleri filmlerin, hemen her yerde şahane diye geçen bazı filmlerin sonunda ilan edildiği de oluyordu. O zaman ilk gece sinemada tam kadro bir araya geliyorlardı. Beyaz perde aydınlanınca zevkten titriyorlardı. Ama bir de bakıyorlardı ki renkler eskimiş, görüntüler kayıyor, kadınlar korkunç yaşlanmış...

Filmden çıkıyorlardı; mutsuz oluyorlardı. Düşledikleri film değildi bu. Her birinin kendi içinde taşıdığı, tüketemeyecekleri tam ve mükemmel film değildi. Yapmak istedikleri ya da kuşkusuz içten içe yaşamak istedikleri film değildi bu.
Böylece onlar ve dostları, sevimli ve tıklım tıklım dolu dairelerinde gezileriyle, filmleriyle, kardeşçe bir dostluk içinde geçen ziyafetleriyle, kusursuz tasanlarıyla yaşıyorlardı. Mutsuz değillerdi. Kaçamak, anlık bazı yaşam sevinçleri günlerini aydınlatıyordu. Bazı akşamlar yemeği yedikten sonra masadan kalkmaya karar veremiyorlardı; bir şişe şarabı bitiriyorlar, cevizleri kemiriyorlar, sigaralarını yakıyorlardı. Bazı geceler gözlerine uyku girmiyordu; yan oturur halde, yastıklara dayanarak, aralarında bir küllük sabaha dek konuşuyorlardı. Bazı günler saatlerce sohbet ederek dolaşıyorlardı. Vitrinlerin camlarında gülümseyerek kendilerine bakıyorlardı. Herşey kusursuz gibi geliyordu onlara; serbestçe yürüyorlardı, hareketleri rahattı, zaman onlara yetişemiyor gibiydi. En küçük hareketlerinin —bir sigara yakmak, bir külah sıcak kestane almak, bir istasyon çıkışında kalabalığın arasına ustalıkla karışmak— onlara, tükenmez bir mutluluğun dolaysız, somut ifadesi gibi gözükmesi için, kuru soğuk, rüzgarlı bir günde, gün batımında, sıcacık giysiler içinde sokakta, acelesiz ama sıkı adımlarla bir dost evine doğru yönelmiş olmaları yeterliydi.

Ya da bazı yaz geceleri, hemen hemen hiç tanımadıkları mahallelerde uzun uzun yürürlerdi. Yusyuvarlak bir ay gökyüzünde parıldar ve donuk ışığı tüm nesneleri aydınlatırdı. Issız, uzun, geniş, yankılanan yollar eşzamanlı adımlarının altında çınlardı. Tek tük birkaç taksi, neredeyse sessizce, ağır ağır geçip giderdi. O zaman kendilerini dünyanın efendisi gibi hissederlerdi. Anlatılmaz güçleri, inanılmaz gizleri ellerinde tutuyormuşcasına, tanımadıkları bir coşku duyarlardı. Elele tutuşarak koşarlar,

kaldırımlar boyunca kaydırak, seksek oynarlar, hep birlikte bağırış çığırışCosi *fan tutte*'yi ya da *Messe en si*'yi söylerlerdi.
Ya da bir restoranın kapısını iterek içeri girerler, tapınma derecesindeki bir coşkuyla çevredeki sıcaklığa, çatal bıçak seslerine, kadehlerin çınlamasına, alçak sesli konuşmalara, bembeyaz örtülerin vaadettiklerine bırakırlardı kendilerini. Şaraplarını büyük bir ciddiyetle seçerler, peçetelerini açarlardı; işte o zaman, başbaşa, sıcacık, yeni yaktıkları ama az sonra mezeler gelince söndürecekleri sigaralarını içerlerken, yaşamları salt bu güzel zamanların bitmez toplamı olacakmış, her zaman mutlu olacaklarmış gibi gelirdi onlara, çünkü mutlu olmayı hakediyorlardı, çünkü mutluluğa hazır olmayı biliyorlardı, çünkü mutluluk içlerindeydi. Karşı karşıya otururlardı; yemeği acıktıktan sonra yiyeceklerdi ve bütün bu nesneler —beyaz kaba dokuma örtü, mavi bir leke gibi duran bir paket *Gitanes*, porselen tabaklar, biraz ağır çatal kaşıklar, kadehler, taze ekmek dolu hasır sepet— içten içe duyulan, uyuşmanın sınırındaki bir zevkin her zaman yeni çerçevesini oluştururdu: hızın verdiği duygunun bir bakıma tıpkısı, bir bakıma tam karşıtı olan, müthiş bir durallık, müthiş bir doluluk duygusu. Bu hazır masayla birlikte mükemmel bir eşzamanlılık izlenimine kapılırlardı: dünyaya gömülmüş, onunla uyum içindeydiler, orada rahattılar, korkacak hiçbir şey yoktu.
Bu iyi işaretleri açığa çıkarmayı hatta yaratmayı belki de başkalarından biraz daha iyi biliyorlardı. Kulakları, parmakları, damakları sürekli fırsat kollarcasına, ufacık bir olayla hemen kendini gösteren bu uygun anları bekliyordu. Ama, kendilerini yavan bir dinginlik, sonsuzluk duygusuna bıraktıktan, hiçbir gerilimin bozamadığı, herşeyin dengede durduğu, hoş bir yavaşlık içinde bulunduğu böyle anlarda, sevinçlerinin gücü, kendinde geçici ve dayanıksız olan ne varsa

hepsini öne çıkarıyordu. Herşeyin bir anda yerle bir olması için çok büyük bir olay gerekmiyordu: en küçük uyumsuzlukta, basit bir kararsızlık anında, fazlaca kaba bir işaretle mutluluktan paramparça oluyordu: hep neydiyse yine o oluyor, bir çeşit sözleşme, satın alınmış bir şey, zavallı, kırılgan bir nesne, onlan şiddetle, varoluşlarındaki, öykülerindeki en belirsiz, en tehlikeli yana gönderen basit bir soluklanma anı olup çıkıyordu.

Anketlerin can sıkıcı yanı uzun süreli olmayışlarıydı. Jeröme'la Sylvie'nin öykülerinde, seçimlerini yapacakları gün önceden belliydi. Ya işsizlikle, gizli işsizlikle karşı karşıya kalacaklar ya da bir ajansla daha sağlam bağlar kurup tam gün çalışarak kadrolu olacaklardı. Ya da meslek değiştirip başka bir yerde iş bulacaklardı. Ama bu, sorunu başka alana kaydırmaktan öte bir anlam taşımazdı. Çünkü otuz yaşına gelmemiş insanların belli bir bağımsızlığı korumaları ve keyiflerine göre çalışmaları kabullenilse de, hatta zaman zaman serbestlikleri, açık görüşlülükleri, deneyimlerinin çeşitliliği ya da "çok yönlülük" diye adlandırılan nitelikleri takdir edilse de, otuz yaş dönemecini bir döndüler mi (böylece otuz yaş da bir dönemeç gibi görülmeye başlanır), çok çelişkili bir davranışla, müstakbel işbirlikçilerden her birinin kesin bir istikrarlılık göstermesi, kesinlikle dakiklik, disiplin, ciddiyet ve sadakat duygusuna sahip olması şart koşulur, işverenler, özellikle reklâm dünyasındakiler, otuz beş yaşını geçmiş kişileri işe almamaktan başka, otuz yaşında hiçbir yere *bağlanmamış* bir kişiye güven duymakta da tereddüt ederler. Bu gibilerden, her zamanki gibi geçici süreler için yararlanmaya gelince, bu bile olanak dışıdır; istikrarsızlık ciddiyetten uzaktır; otuz yaşındaki insan artık bir yerlere gelmiş olmalıdır, yoksa hiçbir şey değildir. Bir yer edinmediyse, bir kovuk açmadıysa, anahtarları, bürosu, tabelası yoksa hiçbir yere gelmiş sayılmaz.

Jeröme'la Sylvie sürekli bu sorunu düşünüyorlardı. Önlerinde birkaç yıl daha vardı ama sürdürdükleri yaşam,

görece tanıdıkları huzur hiçbir zaman çantada keklik olmayacaktı. Herşey un ufak edilecekti, kendilerine hiçbir şey kalmayacaktı. İşlerinin altında ezilmiyorlardı, yaşamları güvence altındaydı, tek bir iş onları tüketmeden, kıt kanaat, sallan yuvarlan gidiyorlardı. Ama bu böyle süremezdi.

Çok uzun zaman salt anketör olarak kalınmaz. Yeni mezun bir psiko-sosyolog üst basamaklara daha çabuk ulaşır: ya bir ajansta müdür, müdür yardımcısı olur, ya da büyük bir şirkette, personel alımı, yönlendirme, halkla ilişkiler, ticari politika gibi işlerden sorumlu, kıskanılacak bir servis şefliği bulur. Bunlar iyi yerlerdir: bürolar halı döşeli olur, iki telefon, bir diktafon, bir büro buzdolabı hatta bazen bir duvarda Bernard Buffet'nin tablosu bulunur.

Jerome’la Sylvie bazen ‶Ne yazık ki," diyorlardı, "çalışmayanın ekmek yemeyeceği kesin ama çalışan da yaşamaz." Bir zamanlar, bu deneyimi birkaç haftalığına yaşadıkları inancındaydılar. Sylvie bir araştırma bürosunda belgecilik yapıyordu, Jerome ise görüşmeleri kodlandırıyor ya da kodlan deşifre ediyordu. Çalışma koşullarına gelince bundan iyisi can sağlığıydı; canlan istediği zaman gidiyor, büroda gazetelerini okuyor, sık sık kahve ya da bira içmeye iniyor, hatta ağır aksak, ayak sürüyerek gerçekleştirdikleri işe karşı, sağlam bir yer, iyi ve gereği gibi bir kontrat, hızlı yükselme vaatleriyle canlanan yadsınmaz bir sevgi duyuyorlardı. Ama uzun zaman tutunamadılar. Korkunç asık suratlı uyanıyorlardı; her akşam tıklım tıklım metrolarda dönerken hınç duyuyorlardı; bunalmış durumda, pislik içinde kendilerini divanın üstüne atıyorlar ve uzun hafta sonlarından, bomboş günlerden, sabah keyiflerinden başka şey düşlemiyorlardı.

Kendilerini fareler gibi kapana kısılmış, tuzağa düşmüş hissediyorlardı. Buna boyun eğemiyorlardı. Başlarına daha birçok olayın geleceğine inanıyorlardı; salt çalışma saatleri, günlerin, haftaların birbirini kovalaması bile onların

gözünde, hiç duraksamadan "cehennemi" diye nitelendirilecek bir olaydı. Yine de tüm koşullara karşın güzel bir kariyerin başlangıcıydı: önlerinde güzel bir gelecek açılıyordu; patronun sizi genç bir adam olarak değerlendirdiği, işe almış olmaktan dolayı kendini içten içe kutladığı, sizi kafasına göre yetiştirmekte, yoğurmakta acele ettiği, akşam yemeğine çağırdığı, göbeğinize patpat vurduğu, tek bir hareketle talih kapılarını açtığı o destansı anlardan birindeydiler.
Aptaldılar —aptal olduklarını, yanıldıklarını, ne olursa olsun ötekilerden, dolu dizgin gidenlerden, tırmananlardan daha haklı olmadıklarını kaç kez yinelemişlerdi kendilerine— ama hareketsiz geçen uzun günlerini, gözlerini tembel tembel açışlarını, yanlarında bir alay bilimkurgu ve polisiye romanla yatakta geçirdikleri sabahları, geceleri Seine kıyısında dolaşmalarını ve bazı günler duyduktan başdöndürücü özgürlük duygusunu, şehir dışında yaptıkları bir anketten geri döndükleri zaman benliklerini kaplayan tatil duygusunu seviyorlardı.
Elbette bunların yanlış olduğunu, özgürlüklerinin aldatmacadan başka bir şey olmadığını biliyorlardı. Yaşamlarını daha çok, ajanslardan biri iflas ettiğinde —bu sık görülen olaylardan biriydi— ya da daha büyük bir ajans tarafından yutulduğunda delicesine iş aramakla geçirdikleri günler, sigaralarının bile sayılı olduğu haftasonları, bazı günler kendilerini yemeğe davet ettirmek için harcadıkları zamanlar belirliyordu.
Yeryüzünün en adi, en berbat durumundaydılar. Gelgelelim, durumun adi ve berbat olduğunu bilmelerinin bir faydası yoktu, öyleydiler işte: Epeydir, "çalışmayla özgürlük arasındaki zıtlık artık güçlü bir kavram oluşturmuyor," diyorlardı; ama yine de onları en başta belirleyen buydu.

Önce para kazanmayı seçen, *gerçek* tasarılarını zengin olacakları zamana, daha ileriye saklayan insanlar pek haksız sayılmaz, Yaşamaktan başka bir şey istemeyenler ve

en büyük özgürlüğe yaşam adını verenler, salt mutluluk peşinde, arzularını ya da güdülerini doyurma, yeryüzünün sınırsız zenginliklerinden hemen yararlanma peşinde koşanlar —Sylvie ile Jerome bu engin programı seçmişlerdi —, bu gibiler, her zaman mutsuz olacaktır. Kendileri için bu tür bir ikilem olmayan, ya da bununla pek az karşılaşan bireylerin bulunduğunu kabul ediyorlardı, bu gibiler ya çok yoksuldular ve biraz daha iyi yemekten, biraz daha iyi bir barınaktan, biraz daha az çalışmaktan başka istekleri yoktu; ya da baştan böyle bir aynının önemini hatta anlamını kavrayamayacak kadar zengindiler. Ama günümüzde ve ortamımızda, giderek daha çok sayıda insan ne çok zengin, ne de çok yoksul durumda: zenginlik düşleri görüyorlar ve zenginleşebilirler: iste mutsuzlukları da bu noktada başlıyor.

Öğrenim görmüş, ardından vatani hizmetini şereflice yerine getirmiş farazi bir genç adam yirmi beş yaşlarında kendini, anasının karnından çıktığı günkü kadar çıplak bulur ama yine de bilgisiyle, teorik olarak, umabileceğinden daha fazla paraya sahiptir. Yani bir gün gelip kendi dairesine, yazlık evine, otomobiline, müzik setine sahip olacağını kesinlikle bilir. Yine de bu baş döndürücü vaatlerin insanı çıldırtasıya beklettiğini düşünür: bunlar, iyi düşünülecek olursa, kendi yapıları gereği evliliği, doğacak çocukları, manevi değerlerin, toplumsal davranışların ve insani tutumların gelişimini de içine alan bir sürece dahildir. Kısacası genç adam durmak oturmak zorundadır, bu da onun on beş yılını alır.

Bu tür bir gelecek pek iç açıcı değildir. Sövüp saymadan, kimse buna angaje olmaz. "Ne yani —diyecektir çiçeği burnundaki genç adam— şiirleri, gece trenlerini, sıcacık kumları düşleyen ben, çiçekli kırlarda gezeceğim yerde, günlerimi bu camlı bürolar ardında mı geçireceğim, terfi etme umutları mı besleyeceğim, hesaplar mı yapacağım, entrikalar mı çevireceğim, isteklerime gem mi vuracağım?" Ve kendini avuttuğunu sanarak, taksitli satışların tuzağına

düşer. Düştü mü de tam düşer: sabretmekten başka çıkar yolu kalmayacaktır artık. Ne yazık ki çektiklerinin sonuna geldiğinde, genç adam anık eskisi kadar genç değildir; üstelik de önceki mutsuzluğuna ek olarak, sanki yaşamı geçip gitmiş, bu yaşam bir hedef değil salt çabalamaymış gibi görünebilir; bu düşünceleri kafasından uzaklaştıracak kadar aklı başında ve tedbirli olsa bile —çünkü yavaş yavaş yükselişi ona büyük deneyim kazandıracaktır— kırk yaşına geleceği ve işine ayırmadığı birkaç saatçiğinin de yazlık ve kışlık evlerinin dayanıp döşenmesiyle, çocuklarının eğitimiyle geçeceği bir gerçektir.

Jeröme'la Sylvie birbirlerine "sabırsızlık yirminci yüzyılın özelliği" diyorlardı. Yirmi yaşında, yaşamın ne olabileceğini, içerdiği mutlulukları, sağladığı sonsuz kazanımları vb. gördükleri ya da gördüklerini sandıkları zaman, beklemeye güçleri olmadığını anladılar.

Tıpkı başkaları gibi bir yere gelebilirlerdi; ama onlar o noktaya gelmiş olmaktan başka bir istek duymuyorlardı. Entelektüel olarak adlandırılmaları kuşkusuz bu bakımdan yerinde olurdu.

Çünkü herşey onları haksız çıkarıyordu, en başta da yaşamın kendisi. Yaşamın tadını çıkarmak istiyorlardı ama bu tad dört bir yanlarında mülkiyetle karışıyordu. Bağımsız, neredeyse masum kalmak istiyorlardı ama yıllar yine de akıp gidiyor ve onlara hiçbir kazanç sağlamıyordu. Başkaları zincirlerle dolu da olsalar ilerliyorlardı, oysa onlar hiç ilerlemiyorlardı. Başkaları sonunda zenginlikte salt bir amaç görüyorlardı, oysa onların hiç paraları yoktu.

En mutsuz insanların kendileri olmadıklarını söylüyorlardı. Belki de haklıydılar. Ne ki modern yaşam, başkalarının mutsuzluğunu yok ederken onların mutsuzluklarını göklere çıkarıyordu: ötekiler doğru yoldaydılar. Ötekiler önemsiz insanlardı; dargelirli, kaçık küçük askerciklerdi. Öte yandan, zamanın bir anlamda onlara çalıştığı, olası dünya

hakkında coşku verici görünebilecek imajlara sahip oldukları da doğruydu. Bu, bayağı olduğu konusunda fikir birliğine vardıkları bir avuntuydu.
Eğreti bir hayatları vardı. Başkaları nasıl okula giderse öyle çalışıyorlardı; çalışma saatlerini kendileri seçiyorlardı. Yalnızca öğrencilerin yapabildiği gibi gezip tozuyorlardı.
Ama tehlikeler her yanda onları gözlüyordu. Öykülerinin mutluluk öyküsü olmasını isterlerdi; çoğu kez tehdit altında bir mutluluk öyküsünden başkası olmuyordu. Hâlâ gençtiler ama zaman hızla ilerliyordu. Yaşlı bir öğrenci felaket bir olaydı; başarıya ulaşmamış, sıradan biriyse daha felaket bir olay. Korkuyorlardı.
Boş zamanları vardı; ama zaman da onlara karşı çalışıyordu. Havagazının, elektriğin, telefonun parasını ödemek gerekiyordu. Her gün yemek yapmak gerekiyordu. Giyinmek, duvarlara badana yaptırmak, çarşafları değiştirmek, çamaşırları yıkatmaya vermek, gömlekleri ütületmek, ayakkabılar almak, trene binmek, mobilyalar almak gerekiyordu.

Tutumlu yaşamak, zaman zaman her yanlarını kemiriyordu. Bunu düşünmeden edemiyorlardı. Duygusal yaşamları bile geniş ölçüde buna bağlıydı. Çevrelerindeki herşey, birazcık zengin oldukları, biraz para gördükleri zaman, ortak mutluluklarının yıkılmaz olduğunu düşündürür nitelikteydi; hiçbir güçlük aşklarını engelleyemeyecek gibiydi. Zevkleri, istekleri, buluşları, hevesleri özdeş bir özgürlük içinde birbirine karışıyordu. Ne ki bunlar özel anlardı, çok kez savaşım vermeleri gerekiyordu; ilk eksiklik belirtisiyle birbirlerine düştükleri az görülür olaylardan değildi. İncir çekirdeğini doldurmayacak bir sorun yüzünden, boşuna harcanmış bir yüz frank yüzünden, bir çift çorap yüzünden, yıkanmamış bir bulaşık yüzünden çatışırlardı. O zaman saatlerce, günlerce hiç konuşmazlardı. Karşı karşıya oturarak, kendi içlerine kapanmış durumda, birbirlerine bakmadan hızla yemek yerlerdi. Birbirlerine yarı yarıya sırt

çevirerek divanın birer köşesine otururlardı. Biri ya da öteki ardı arkası kesilmeyen iskambil falları açardı.
Para aralarına dikiliyordu. Bir duvar, her an çarptıkları bir engeldi para. Sefaletten daha berbat bir şeydi, can sıkın tısıydı, darlıktı, kısıntıydı. Ayağı yere basmayan aptalca düşlerden, olanaksız mucizelerden başka açılımları olmayan, geleceksiz, kapalı yaşamlarının kapalı dünyasını yaşıyorlardı. Boğuluyorlardı. Battıklarını hissediyorlardı.
Kuşkusuz, başka bir konudan, yeni çıkan bir kitaptan, bir yönetmenden, savaştan ya da başka şeylerden konuşabilirlerdi; oysa zaman zaman, *gerçek* tek sohbetleri paraya, konfora, mutluluğa ilişkin olanlarmış gibi geliyordu onlara. O zaman sesler yükseliyor, gerilim daha da artıyordu. Konuşuyorlardı, bir yandan konuşurken bir yandan da olanaksız, ulaşılmaz, sefil yanlarını yeniden hissediyorlardı. Sinirleniyorlardı; çok fazla konuşma konusu oluyorlardı; birbirleri tarafından üstü örtülü olarak, tartışma konusu edildiklerini hissediyorlardı. Tatil, yolculuk, daire tasarıları kuruyorlar, sonra da onları büyük bir öfkeyle yıkıyorlardı: en gerçek yaşamları var olmayan, dayanaksız herhangi bir nesne gibi, gerçek yüzüyle ortaya çıkıyormuş gibi geliyordu onlara. O zaman susuyorlardı, suskunlukları kin dolu oluyordu; yaşama kızıyorlardı, zaman zaman da birbirlerine kızma zayıflığını gösteriyorlardı; heder edilmiş öğrenimlerini, çekicilikten yoksun tatillerini, pek parlak olmayan yaşamlarını, tıklım tıklım dolu dairelerini, gerçekleşmesi olanaksız düşlerini düşünüyorlardı. Birbirlerine bakıyorlar, birbirlerini çirkin, kılıksız, keyifsiz, asık suratlı buluyorlardı. Yollarda otomobiller yanı başlarından ağır ağır akıyordu. Alanlarda, ışıklı reklâmlar birer birer aydınlanıyordu. Kahvelerin ön kısımlarında insanlar mutlu balıkları andırıyorlardı. Dünyadan nefret ediyorlardı. Yürüyerek yorgun argın evlerine dönüyorlardı. Tek sözcük konuşmaksızın yatağa yatıyorlardı.

Bir şeylerin çökmesi, bir gün bir ajansın kapılarını kapaması, işlerinde çok düzensiz olduklarının söylenmesi, o iş için yaşı geçmiş sayılmaları, ya da ikisinden birinin hasta düşmesi herşeyin tuzla buz olmasına yetiyordu. Ne önlerinde, ne arkalarında hiçbir şeyleri yoktu. Bu iç daraltıcı konuyu sık sık düşünüyorlardı. Kendilerine karşın, hiç durmaksızın dönüp dolaşıp bu noktaya geliyorlardı. Aylar boyunca işsiz kalıyor, yaşamlarını sürdürebilmek için en ucuz işleri kabul ediyor, borç alıyor, yalvar yakar para istiyorlardı. O zaman, kimi kez yoğun bir umutsuzluğa kapılıyorlardı; bürolar, sabit işler, düzenli iş günleri, belirlenmiş konumlar düşlüyorlardı. Oysa ters çevrilmiş bu düşler onları daha çok umutsuzluğa itiyordu belki de; birbirlerinin yüzlerinde, ışıl ışıl da olsa durmuş oturmuş birini görmeyi başaramıyorlarmış gibi geliyordu onlara; hiyerarşilerden nefret ettiklerine ve çözümlerin mucizevi olsun ya da olmasın yeryüzünden, tarihten geleceğine karar veriyorlardı. Sarsıntılı yaşamlarını sürdürüyorlardı: bu, doğal düşüşlerine tekabül ediyordu. Kusurlarla dolu bir dünyada en kusurlu olan onların yaşamları değildi, buna kolayca, kesinlikle inanıyorlardı. Günü gününe yaşıyorlardı; üç günde kazandıklarım altı saat içinde bitiriyorlardı; sık sık borç alıyorlardı; pis kızartmalar yiyiyorlar, son sigaralarını birlikte içiyorlar, zaman zaman iki saat boyunca bir metro bileti arıyorlar, bozulup yeniden yapılmış gömlekler giyiyorlar, yıpranmış plakları dinliyorlar, otostop yaparak yolculuk ediyorlar ve yine sık sık beş altı hafta çarşaf değiştirmeden yatıyorlardı. Ne de olsa, bu yaşamın da bir çekici yanı bulunduğunu düşünmüyor değillerdi.

Birlikte yaşamlarını, âdetlerini, geleceklerini düşündüklerinde, bir tür sayıklamayla kendilerini en güzel dünyaların sefahat alemlerine bıraktıklarında zaman zaman biraz sahte bir melankoliyle düşüncelerinin açık olmadığını söylüyorlardı içlerinden. Dünyaya bulanık gözlerle

bakıyorlardı ve özledikleri bilinçlilik çoğu zaman, varlığı kuşku götürmez iyi niyetlerini küçülten, hatta sıfıra indiren belirsiz dalgalanmalara, farklı değerlendirmelere, muğlak uzlaşmalara yol açıyordu.
Bir yol yüzünden, ya da bir yol bulunmadığı için bütünüyle belirlendikleri kanısındaydılar; üstelik sırf kendileri değil, onların yaşındaki herkes bu durumdaydı. Zaman zaman önceki kuşakların hem kendileri, hem de yaşadıkları dünya hakkında daha kesin bir bilince sahip olduklarını düşünüyorlardı. İspanya savaşı ya da direniş sırasında yirmi yaşında olmak isterlerdi belki; doğrusu, kafalarına estiği gibi konuşuyorlardı; o zamanların sorunları, o zamanlar ortaya atılmış olması gerektiğini düşündükleri sorunlar, bir yanıt verilmesi için daha fazla sıkıştırıyorduysa bile, daha açıktı; onlarınsa tuzak sorulardan başkasıyla işleri yoktu.
Biraz iki yüzlüce bir nostaljiydi bu: Cezayir savaşı onların döneminde başlamıştı, gözlerinin önünde sürüyordu. Ama bu, onları pek etkilemiyordu bile; arada bir harekete geçiyorlardı ama böyle bir zorunluluk duydukları enderdi. Yaşamlarının, geleceklerinin, kavramlarının bir gün altüst edilebileceğini uzun zaman düşünmediler. Bu, eskiden bir ölçüde doğruydu: öğrencilik yılları sırasında, savaşın başlangıcını, yedek askerlerin çağrılmasını, özellikle, De Gaullecülüğün yayılmasını getiren mitinglere ve sokak gösterilerine daha kendiliğinden ve genellikle adeta kendilerinden geçercesine katılmışlardı. O zamanlar sınırlı da olsa, bu eylemlerle nesneleri arasında dolaysız sayılabilecek bir ilinti bulunuyordu. Ve bu durum karşısında onlara yanıldıkları konusunda ciddi bir sitem edilemezdi: savaş sürdü, De Gaullecülük yerleşti, Jerome'la Sylvie öğrenimlerini bıraktılar. Yarı efsanevi şekilde, genelde solda görülen, oysa teknokratlıkla, üretkenlik, modernlik ve karmaşıklık kültüyle, gelecek hakkında spekülasyon yapma zevkiyle, sosyolojiye karşı duyulan daha çok demagojik bir ilgiyle ve yine oldukça yaygın, insanların onda dokuzunun herhangibir şey ya da kimse

için koro halinde övgüler düzmeye hazır ahmaklar olduğu görüşüyle çok daha kolay tanımlanabilen reklâm çevrelerinde, kısa vadeli her türlü politikayı küçümsemek ve tarihi ancak yüzyıllar düzeyinde kabul etmek, durum gereğiydi. Zaten ne olursa olsun, De Gaullecülüğün, ta başında her yerde ilan edilenden çok daha dinamik, uygun bir yanıt olduğu ve tehlikenin de hep beklenenden başka bir yerden geldiği belli olmuştu.
Savaş onlara geçici bir olay, ikincil denebilecek bir olgu gibi gelse de sürüyordu. Vicdanları rahat değildi kuşkusuz. Ama sonuçta anımsadıkları kadarıyla, bir zamanlarki katılımları ne ölçüdeyse, şimdi de o kadar sorumluluk hissediyor ya da çok genel bir düzeyde ahlaki zorunluluklara uyuyorlardı. Bu kayıtsızlıkta yakıcı birçok isteklerinin boşluğunu, hatta belki de yakışıksızlığını görebilirlerdi. Ancak mesele bu değildi; eski arkadaşlarından bazılarının çekine çekine ya da gözlerini karartarak F.L.N'nin yardımına atıldıklarını hayretle görmüşlerdi. Biri gülünç geldiği, öbürü kendilerini neredeyse tümüyle aştığı için, ne romantik bir açıklamayı, ne de siyasi bir açıklamayı ciddiye alabildiklerinden, bunun nedenini pekiyi anlamamışlardı. Kendileriyse sorunu daha yalın biçimde çözmüşlerdi: Jerome'la üç arkadaşı hatırlı torpiller ve eşe dosta yazdırdıkları belgelerle kendilerini tam zamanında çürüğe çıkartmayı başarabilmişlerdi.

Yine de yaklaşık iki yıl boyunca onları kendilerinden tek koruyan Cezayir savaşı olmuştu. Sonuçta, daha kötü biçimde ya da daha çabuk yaşlanabilirlerdi. Ama daha bir süre, seve seve en karanlık renklere boyadıkları gelecekten, ne kararları, ne istençleri, hatta bu konuda ne derlerse desinler, ne de mizah duygulan sayesinde kaçabildiler. 1961'de ve 1962'de, Cezayir darbesinden Crahonne ölülerine dek uzanan ve savaşı sona erdiren olaylar onlara, kafalarını sürekli meşgul eden düşünceleri unutturdu; daha doğrusu anlık ama müthiş etkili bir parantezin içine aldı. En kötümser tahminler, çamurlardan,

çıkmazdan hiç kurtulamamak, yaşamını orada bitirmek korkusu gözlerinin önünde olup bitenlerden, onları her gün tehdit eden olaylardan çok daha az korkunç görünüyordu bazı günler.
Acı verici ve zorlu bir dönem olmuştu bu. Ev kadınları kilolarca şeker, şişe şişe yağ, kutu kutu ton balığı, kahve, konsantre süt depoluyordu. Kara muşambalı, miğferli, postallı gezici jandarma mangaları tüfek ellerinde, Sébastopol bulvarı boyunca ağır ağır dolaşıyorlardı.
Çoğu zaman bazı pimpirikli tiplerin otomobillerinin arkasında atılı duran birkaç eski gazeteye *—le Monde*, *Libération*, *France-Observateur*— bakıp da onlan yıkıcı, bozguncu ya da yalnızca liberal sanacağını düşünerek Jerome’un, Sylvie’nin ve arkadaşlarının içten içe kaygı duydukları, huzursuz düşler kurdukları bile oluyordu: izleniyorlardı, araçlarının plaka numarası alınıyor, onlara pusu kuruluyor, tuzaklar hazırlanıyordu: sarhoş beş lejyoner üzerlerine atılıyor, adı kötüye çıkmış bir mahallede, karanlık bir yolun kavşağında, öldüklerini sanarak ıslak kaldırımların üstüne bırakıyordu...
Günlük yaşantılarında birdenbire ortaya çıkan, bazen saplantıya varan ve onlara ortak bir davranışın tipik özelliği gibi gelen bu şehitlik durumu günlere, olaylara, düşüncelere özel bir renk katıyordu. Kan, patlama, şiddet, terör dolu hayaller yanlarından hiç eksik olmuyordu. Varsın bazı günler herşeye hazır görünsünler, ertesi gün yaşam dayanıksız, gelecek karanlık geliyordu. İnzivalar, huzur dolu kırlar, gemi gezileri düşlüyorlardı. Polisinin insan saygısıyla ünlü olduğu İngiltere'de yaşamak isterlerdi. Ve tüm kış boyunca, ateşkese doğru yol alındıkça, gazetelerin söylediği gibi, kardeşin kardeşi öldürmesinin bir son bulacağı zamanı, geceleri yeniden gönül rahatlığıyla, sağ salim gezmenin, dolaşmanın mümkün olacağı ilkbaharın gelişini, gelecek tatillerini, gelecek yılı düşlediler.
Olayların baskısı onları tavır almaya sürükledi. Angaje oluşları kesinlikle yüzeyseldi; kendilerini hiçbir zaman

derinlemesine ilgili hissetmemişlerdi; onlara göre siyasal bilinçleri —az çok yönlendirilmiş bulanık görüşlerden oluşan bir yığın değil, düzenli ve düşünmeye dayalı bir yapıydı bu— Cezayir savaşının ilersine, ötesine geçiyor, gerçek seçimlerden çok ütopik seçimler düzeyinde, birlikte düşünülmüş bir uygulamaya açılma şansı olmayan —ne yazık ki! bunu kabul ediyorlardı—genel tartışmalar düzeyinde kalıyordu. Yine de mahallelerinde kurulan antifaşist komiteye girdiler. Bazı günler, insanları uyanık olmaya çağıran, suçluları ve işbirlikçilerini teşhir eden, kalleşçe saldırıları kınayan, masum kurbanları anan afişleri üç dört kişi birlikte yapıştırmaya gitmek için sabahın beşinde kalktılar. Sokaklarındaki tüm evlere bildiriler dağıttılar, üç dört kez tehdit edilen evlerde nöbet tutmaya gittiler.
Bazı gösterilere katıldılar. Bu gibi günlerde otobüsler tabelasız sefere çıkar, kahveler erkenden kapanır, insanlar evlerine dönmek için acele ederlerdi. Gün "boyunca korkarlardı. Dışarıya rahatsız bir şekilde çıkarlardı. Saat beşti, ince bir yağmur yağıyordu. Kasılmış küçük gülücüklerle, gösteriye katılan diğer insanlara bakıyorlar, arkadaşlarını arıyorlar, başka konulardan konuşmaya çalışıyorlardı. Ardından kortejler oluşuyor, sarsılıyor, duruyorlardı. Kalabalığın ortasından, önlerinde iç karartıcı ve ıslak büyük asfalt parçasını, ardından tüm bulvar enince C.R.S'lerin oluşturduğu siyah, kalın çizgiyi görüyorlardı. Camları tel kafesli, lacivert kamyonlar sıra halinde uzaktan geçiyordu. Elele tutuşarak, terden sırılsıklam yerlerinde sayarlar, bağırmaya ancak cesaret eder, ilk işarette koşarak dağılırlardı. Çok büyük bir olay değildi bu. En başta kendileri bunun bilincindeydiler ve çok kez, kargaşanın ortasında, soğukta, yağmur altında bu uğursuz mahallelerde —Bastille, Nation, Hotel de Ville—ne aradıklarını sorarlardı kendi kendilerine. Bir şeylerin, yaptıklarının önemli, gerekli, çok değerli olduğunu, korkak çabalarının onlar için bir anlam taşıdığını, gereksinim

duydukları bir şey olduğunu, kendilerini tanımalarına, değişmelerine, yaşamalarına yardımcı olabilecek bir şey olduğunu kendilerine kanıtlamasını isterlerdi. Ama hayır; gerçek yaşamları başka yerdeydi, kendisi de tehditlerle, çok daha ince, çok daha sinsi tehlikelerle (çok ince tuzaklarla, büyülü ağlarla) dolu yakın ya da uzak bir gelecekteydi.

Issy-les-Moulineaux suikastı ve bunu izleyen kısa gösteri yürüyüşü militan eylemlerinin sonu oldu. Mahallelerindeki antifaşist komite bir kez daha toplandı ve eylemini yoğunlaştırma karan aldı. Ne ki tatil arifesinde en basit bir çaba bile artık yersiz görünüyordu.

Savaşın bitimiyle nelerin değiştiğini tam olarak söyleyemiyorlardı. Uzun zaman tek duyabildikleri bir bitiş, bir son, bir sonuç izlenimiymiş gibi geldi. Bu bir *happy end* değildi, beklenmedik bir olay değildi; tam tersine, anıların gölgesinde boğulan, ardında bir boşluk, acı duygusu bırakan, hüzünlü, uzayıp giden bir bitişti. Zaman geçmiş, kaçıp gitmişti; bir çağ bitmişti; barış geri gelmişti, hiç tanımadıkları bir barış. Savaş sona eriyordu. Yedi yıl, öğrencilik yılları, birbirleriyle karşılaştıkları yıllar, yaşamlarının en güzel yılları bir anda geçmişe yuvarlanıp gitmişti.
Belki de değişmemişti hiçbir şey. Hâlâ pencerelerin önünde oturdukları, avluya, bahçelere, at kestanesi ağacına baktıkları, kuş cıvıltılarım dinledikleri oluyordu. Sallanan raflara başka kitaplar, başka plaklar da gelip yığılmıştı. Pikabın iğnesi yıpranmaya başlamıştı.
İşleri hep aynıydı; üç yıl öncekiyle aynı anketleri yapıyorlardı: Nasıl traş oluyorsunuz? Ayakkabılarınızı cilalıyor musunuz? Tekrar tekrar filmler seyretmişler, birkaç yolculuk yapmışlar, başka restoranlar keşfetmişlerdi. Gömlekler, ayakkabılar, kazaklar, etekler, tabaklar, çarşaflar, ıvır zıvırlar satın almışlardı.

Yeni şeyler öylesine aldatıcı, öylesine bulanık, tek öykülerine, düşlerine öylesine bağlıydı ki. Bezmişlerdi. Yaşlanmışlardı, evet. Bazı günler daha yaşamaya başlamadıkları izlenimine kapılıyorlardı. Ama sürdürdükleri yaşam giderek geçici, kırılgan gibi geliyordu onlara ve sanki bekleyiş, sıkıntı, darlık onları yıpratmış; doyurulmamış arzular, yarıda kalmış sevinçler, yitirilmiş zaman, herşey doğalmış gibi kendilerini güçsüz hissediyorlardı.
Zaman zaman herşeyin sürmesini, hiçbir şeyin hareket etmemesini isterlerdi. Kendilerini bırakmaları yetecekti. Yaşamları, onları beşikte sallarcasına sallayacaktı. Ayların akışı içinde, yıllar boyunca, hemen hemen hiç değişmeksizin, onları zorlamaksızın uzanıp gidecekti. Günlerin ve gecelerin uyumlu seyri, neredeyse algılanamaz bir değişim, aynı konuların sürekli yeniden ele alınışı, sürekli mutluluk olacaktı, hiçbir sarsıntının, hiçbir trajik, beklenmedik olayın sorgulamayacağı sürüp giden bir tad olacaktı.
Zaman zaman da dayanamıyorlardı artık. Dövüşmek ve yenmek istiyorlardı. Savaşım vermek ve mutluluklarını elde etmek istiyorlardı. Ama nasıl dövüşmeli? Kime karşı? Neye karşı? Garip ve pırıltılı bir âlemde, ticari uygarlığın cafcafalı evreninde, bolluk hapishanelerinde, büyüleyici mutluluk tuzaklarında yaşıyorlardı.
Tehlikeler neredeydi? Tehditler neredeydi? Bir zamanlar milyonlarca insan ekmek için dövüştü, hâlâ da dövüşüyor. Jerome'la Sylvie Chesterfield divanları için insanların birbirleriyle dövüşeceklerine hiç inanmıyorlardı. Ama yine de bu, onları en kolay harekete geçiren parola olmuştu. Programlarda, tasarılarda kendilerini ilgilendiren hiçbir yan göremiyorlardı: erken emekliliklere, uzatılan tatillere, parasız öğle yemeklerine, haftada otuz iş saatine aldırdıkları yoktu. Aşırı bolluk istiyorlardı; Clément platinleri, yalnızca kendilerine ait ıssız kumsallar, dünya turları, şatafatlı oteller düşlüyorlardı.

Düşman görünmezdi. Ya da asıl onların içlerindeydi, onları çürütmüş, kangrenleştirmiş, mahvetmişti. Alemin maskarası olmuşlardı. Küçük uysal yaratıklar, onları önemsemeyen bir dünyanın sadık yansımalarıydılar. Kırıntılarından başkasını asla elde edemeyecekleri bir pastanın içine boğazlarına kadar batmışlardı.

Uzun zaman, geçirdikleri bunalımlar keyiflerini azıcık zedelemekten öteye gitmemişti. Bunlara aldırmıyorlardı, çünkü hiçbir olayı yeniden tartışma konusu etmemişlerdi. Çoğu kez dostluğun onları koruduğunu söylüyorlardı. Grubun birbirine bağlılığı kesin bir güvence, durağan bir işaret noktası, güvenecekleri bir güç oluşturuyordu. Dayanışma ruhuna sahip olduklarını bildikleri için haklılıklarını hissediyorlardı; özellikle zor geçen bazı ayların sonunda birinin ya da ötekinin evinde bir araya gelip, domuz yağında pişirilmiş bir tencere patatesin başında toplanmayı ve son sigaralarını olabildiğince kardeşçe paylaşmayı sevdikleri kadar hiçbir şeyi sevmiyorlardı.
Ama dostluklar da dağılıyordu. Bazı akşamlar, daracık, kapalı odalarında bir araya gelen çiftler bakışlarla ve seslerle meydan okuyordu. Bazı akşamlar o güzel dostluklarının, gizli bir tarikatınkini andıran sözcük dağarcığı, kendi aralarındaki özel esprileri, bu ortak dünya, bu ortak dil, birlikte biçimlendirdikleri bu ortak hareketler hiçbir yere götürmüyordu; tükenmiş bir âlem, sonu hiçbir yere varmayan sıfırı tüketmiş bir dünyaydı bu. Yaşamları zafer değildi, aşınmaydı, bozgundu. O zaman, alışkanlığa, atalete ne denli mahkum olduklarını anlıyorlardı. Sanki aralarında hep bir boşluk olmuş gibi birlikte sıkılıyorlardı. Sözcük oyunları, içki âlemleri, ormanda gezintiler, ziyafetler, bir film üstüne uzun tartışmalar, tasarılar, dedikodular uzun zaman serüvenin, öykünün, gerçeğin yerini tutmuştu. Ama bunlar içi boş cümleciklerden, içtenlikten, yoğunluktan, gelecekten yoksun yüzeysel boş

hareketlerden, binlerce kez yinelenmiş sözcüklerden, binlerce kez sıkılmış ellerden, artık onları korumayan, alışılagelmiş belli hareketlerden başka bir şey değildi.
O zaman, bir saat boyunca hangi filmi görmeye gidecekleri konusunda anlaşmaya çalışıyorlardı. Gevezelik ediyor, bilmeceler soruyor ya da isim şehir oynuyorlardı. Yalnız kalan her çift ötekilerden, hatta bazen kendilerinden acıyla söz ediyordu; geçen gençliklerini özlemle anıyorlardı; o dönemde coşkulu, içten, gerçek tasarılardan, görkemli imgelerden, arzulardan yana zengin olduklarını düşünüyorlardı. Yeni dostluklar düşlüyorlardı ancak hayal etmekten öteye gidemiyorlardı.
Yavaş yavaş ama katı bir gerçeklikle, grup parçalandı. Birkaç hafta içinde, aniden bazıları için eskiden sürdürülen yaşamın artık kesinlikle olanaksız olduğu, bazen çarpıcı bir şekilde ortaya çıktı. Bıkkınlık çok güçlü, çevredeki dünya çok talepkârdı. Susuz odalarda yaşayanlar, çeyrek ekmekle kahvaltı edenler, kafalarına göre yaşadıklarım sananlar, ipi hiç koparmadan elinde tutanlar günün birinde kök salıyorladı; neredeyse doğal olarak, neredeyse nesnel biçimde istikrarlı bir iş, sağlam bir yer, prim, çift aylık isteği baş gösteriyordu.
Hemen hemen tüm dostlar birbiri ardından yenilgiye uğradılar. İpsiz sapsız yaşam dönemini güvenlik dönemi izliyordu. "Tüm yaşamımızı böyle sürdüremeyiz,” diyorlardı. Ve bu *böyle* sözcüğü belli belirsiz bir hareket, aynı anda bir sürü şeydi: düzensiz bir yaşam, çok kısa geceler, patatesler, eskimiş ceketler, metrolar, angaryalar...
Derken, Jerome le Sylvie gerçekten pek de farkına varmadan kendilerini neredeyse yapayalnız kalmış buldular. Dostluk ancak dirsek teması olduğu zaman, yalnızca aynı yaşam sürdürüldüğü zaman olasıymış gibi geliyordu onlara. Ne ki bir çift birdenbire öteki için büyük şans sayılabilecek bir şeyi, ya da büyük bir şans vaadini elde eder de, buna karşılık öteki özgürlüğünü koruyup ona öncelik tanırsa, birbirlerine meydan okuyan iki dünya haline

geliyorlardı. Artık bunlar gelip geçici küsmeler değildi; büyük çatlaklar, derin yarıklar, kendiliğinden kapanmayan yaralar açılıyordu. Birkaç ay önce olanaksız olan bir güvensizlik yerleşiyordu her görüşmelerinde. Yarım ağızla konuşuyorlardı; her an birbirlerine meydan okuyormuş gibi duruyorlardı.

Jeröme'le Sylvie sert, haksız davrandılar. İhanetten, davadan vaz geçmekten dem vurmaya başladılar. Herşeyi paraya adayanlarda, paranın yarattığı yıkıcı çöküntülere tanık olmanın hoşlarına gittiğini söylüyorlardı ve hâlâ bunlardan kaçtıklarını düşünüyorlardı. Eski dostlarının, hemen hemen hiç güçlük çekmeden katı bir hiyerarşinin içinde kendilerine çok iyi yer açtıklarını ve hiç gerilemeden içine girdikleri dünyanın bir parçası haline geldiklerini gördüler. Alçaldıklarını, göze girdiklerini, kendi güçlerinin, etkilerinin, sorumluluklarının oyununa kapıldıklarını gördüler. Onlara bakarak kendi dünyalarının tam tersini keşfettiklerine inanıyorlardı: parayı, işi, reklâmı, yetkileri toptan haklı çıkaran dünyayı, deneyimlere değer veren, onları yadsıyan dünyayı, kadroların ciddi dünyasını, güç dünyasını... Eski dostlarının aldatılmak üzere olduklarını düşünmekten de geri durmuyorlardı.

Paradan tiksinmiyorlardı. Belki de tam tersine aşın derecede seviyorlardı; sağlamlığı, kesinliği, geleceğe giden açık yolu seviyorlardı. Sürekliliğin tüm belirtilerine karşı duyarlıydılar: zengin olmak istiyorlardı. Ve hâlâ zengin olmayı reddediyorlarsa bunun nedeni maaşa gereksinim duymamalarıydı; kültürleri, düş güçleri milyonlarla düşünmelerinden başkasına izin vermiyordu.

Çok kez akşamları geziniyorlardı, rüzgârı içlerine çekiyorlar, vitrinlerin önünde takılıp kalıyorlardı. Dört sineması yüzünden bildikleri Gobelin Caddesi'nden başka hiçbir yerini tanımadıkları çok yakındaki Onüçüncü bölgeyi gerilerinde bırakıyorlar, Austerlitz garının büsbütün iç karartıcı dolaylarına çıkan iç karartıcı Cuvier

Sokağı’ndan kaçınıyorlar ve hemen hemen hiç değişmez bir şekilde Monge Sokağı'nı, ardından Ecoles Sokağı'nı izliyor, Saint Michel'e, Saint Germain’e ulaşıyor, oradan da gününe ya da mevsimine göre Palais-Royal’e, Opdra’ya, Montpamasse’a, Vavin'e, Assas Sokağına, Saint Sulpice'e, Luxembourg'a gidiyorlardı. Ağır ağır yürüyorlardı. Her antikacının önünde duruyor, gözlerini karanlık vitrinlere dikip parmaklıkların arasından deri bir kanapenin kırmızı parıltılarını, bir tabağın ya da porselen bir tepsinin üstündeki yaprak bezemeleri, bir kesme cam bardağın ya da bakır şamdanın parlaklığını, hasır sandalyenin gözalıcı inceliğini ayırdetmeye çalışıyorlardı.
Bir duraktan öbürüne izledikleri yollar, antikacılar, kitapçılar, plak satıcıları, restoranların yemek listeleri, seyahat acentaları, gömlekçiler, terziler, peynirciler, ayakkabıcılar, şekerciler, lüks şarküteriler, kırtasiyeciler gerçek dünyalarını oluşturuyordu: tutkuları ve umutları orada yatıyordu. Gerçek yaşam, tanımak ve sürdürmek istedikleri yaşam oradaydı: yirmi beş yıl önce bir berber kızla bir tezgâhtar kız, bu som balıkları, bu halılar, bu kristaller için dünyaya getirmişti onları.
Ertesi gün yaşam onları yeniden öğütmeye başladığında, minicik piyonları oldukları dev reklâm makinesi yeniden çalışmaya koyulduğunda ateşli gece araştırmalarının açığa çıkardığı gizleri, sisli güzellikleri tümüyle unutmamışlar gibi geliyordu onlara. Markalara, sloganlara, önlerine sürülen görüntülere inanan ve kemiksiz sığır etinin yağını yerken sebze ve fındık kokusunu lezziz bulan o insanların (kendileri de nedenini pek bilmeden, sanki onları aşan bir şey varmış gibi, neredeyse rahatsız edici, tuhaf bir duyguyla bazı afişleri güzel, bazı sloganları harika, bazı reklâm filmlerini dahiyane bulmuyorlar mıydı?) karşısında oturuyorlardı. Oturuyorlardı ve teyplerini çalıştırıyorlardı, gereken tonda hımm hımm diyor, görüşmelerinde hile yapıyorlardı, analizlerini baştan savma geçiştiriyor, belli belirsiz başka şeyleri düşlüyorlardı.

Nasıl servet yapmalı? Çözümlenemeyen bir soruydu bu. Yine de tek tek bireyler her gün kendi hesaplarına bunu çözümlemeyi başarıyorlar gibi görünüyordu. Ve Fransa'nın entelektüel ve moral gücünün güleç ve zeki yüzlü, uyanık, gönüllü, sağlık, kararlılık ve alçakgönüllülük dolu ebedi kefilleri, örnek alınacak bu insanlar, aynı zamanda kokuşan, yerde sürünen, içi içini yiyen başkalarının gidişatı için saygı uyandıran imgeler oluşturmaktaydılar.
Şansı yüzüne gülenlerin, sanayii şövalyelerinin, namuslu politeknik öğrencilerinin, doymak bilmez paragözlerin, hızlı yazar bozuntularının, dünya yolculuğuna çıkanların, öncülerin, hazır çorba satıcılarının, banliyöde dolaşanların, *crooner*lerin, playboyların, altın arayıcılarının, milyonlarla uğraşanların hızlı yükselişlerine ilişkin her ayrıntıyı biliyorlardı. Öyküleri basitti. Hâlâ genç ve güzeldiler; gözlerinin derinliklerinde küçük bir deneyim parıltısı, karanlık yılların kırlaştırdığı şakakları, becerikli parmakları, uzun dişlerini gizleyen aydınlık ve sıcak bir gülümseme ve çekici bir ses...
Kendilerini bu rollerde görüyorlardı. Çekmecelerinin dibinde üç oyun bulunacaktı. Bahçelerinde petrol, uranyum olacaktı. Uzun zaman yoksulluk, sıkıntı, belirsizlik içinde yaşayacaklardı. Bir kez olsun metroda birinci sınıf vagonda gitmeyi düşleyeceklerdi. Ve sonra birden, aniden, çılgınca, beklenmedik bir gümbürtüyle: servet! Oyunları kabul edilecekti, maden yatakları keşfedilecekti, dehâları onaylanacaktı.
Anlaşmalar yağacak ve Havana purolarını binlik banknotlarla yakacaklardı.

Bu da diğerleri gibi bir sabah olacaktı. Giriş kapısının altından dar uzun, üstleri IBM’le düzgün ve açık bir şekilde yazılmış, kabartmalı, etkileyici bir antet taşıyan üç zarf atılmış olacaktı. Zarfları açarken elleri azıcık titreyecekti: Zarfın içinde çok sıfırlı sayılarla yazılmış üç çek bulunacaktı. Ya da bir mektup:

"Beyefendi,
"Amcanız bay Podevin vasiyetname bırakmadan vefat ettiğinden..." diye yazacaktı. Onlar da gözlerine inanamayarak, hâlâ düş gördüklerini sanarak ellerini yüzlerinde dolaştıracaklardı; pencereyi ardına kadar açacaklardı.

Bu tür düşler görüyorlardı mutlu aptallar: miraslar, büyük piyango, at yarışlarından kazanılan para. Monte Carlo bankası iflas edecekti: boş bir vagonda, bir file içinde unutulmuş bir torbada tomar tomar banknotlar; bir düzine istiridyenin içinde bir kolyelik inci olacaktı. Ya da Poitou'da okuma yazma bilmeyen bir köylünün evinde bir çift Boulle koltuğu bulunacaktı.

Büyük coşkular kaplıyordu her yanlarını. Zaman zaman, saatler boyunca, günler boyunca, benliklerini hummalı bir hemen, alabildiğine, sonsuzluğa dek zengin olma isteği kaplıyor, bir daha yakalarını bırakmıyordu. Bu en küçük davranışlarını bile yöneten baskıcı, hastalıklı, delicesine bir arzuydu. Servet afyonları oluyordu. Bununla kafayı buluyorlardı. Kendilerini kayıtsız şartsız imgelemin taşkınlıklarına bırakıyorlardı. Gittikleri her yerde paradan başka şeye dikkat etmiyorlardı. Milyon, mücevher karabasanları görüyorlardı.
Galliera'nın, Drouot'nun büyük satışlarına takılıyorlardı. Ellerinde bir katalogla tabloları inceleyen beyefendilerin arasına karışıyorlardı. Degas'nın pastellerinin, az bulunur pulların, saçmasapan altın paraların, Lederer tarafından görkemli bir şekilde ciltlenmiş narin La Fontaine ve Crébillon baskılarının, Claude Séné ya da Ehlenberg baskılı göz kamaştırıcı mobilyaların, altın ve mineli tütün tabakalarının etrafa yayıldığını görüyorlardı. Açık arttırmacı bunları herkese gösteriyordu; ciddi görünüşlü birkaç kişi bunları incelemeye geliyordu; salonda bir mırıltı dalgalanıyordu. Açık arıtırına başlıyordu. Fiyatlar

yükseliyordu. Ardından çekiç masaya iniyor, olay bitiyordu, eşya ortadan kayboluyor, beş on milyon burunlarının dibinden geçiyordu.
Zaman zaman eşyaları alanları izliyorlardı; bu mutlu faniler çoğu kez antikacıların buyruğunda çalışanlardan, özel sekreterlerden, birer kukladan başkası olmuyordu. Bunlar eşyaları Oswaldo-Cruz yolunda, Beauséjour Bulvarı'nda, Maspéro Sokağı'nda, Spontini Sokağı'nda, Villa Said'de, Roule Caddesi'nde bulunan ağır evlerin eşiklerine götürüyorlardı. Parmaklıkların, şimşir kümelerinin, çakıllı yolların ötesinde, zaman zaman iyi çekilmemiş perdelerin arasından yarı aydınlık, büyük odalar görünüyordu; divanların ve koltukların belli belirsiz çizgilerini, empresyonist bir ressamın tablosundaki düzensiz lekeleri farkediyorlardı. Ve düşünceli, sinirli bir halde gerisin geriye dönüyorlardı.

Hatta birgün çalmayı bile düşlediler. Kendilerini uzun uzun siyah giysiler içinde, ellerinde küçük bir el feneri, bir pense, ceplerinde elmas cam kesicisi, gecenin karanlığında bir binaya gizlice girerken, bodruma ulaştıktan sonra yük asansörünün ana kilidini zorlayıp mutfağa ulaşırken hayal ettiler. Girdikleri yer bir diplomatın, karanlık işler çevirmesine karşın zevkli olan bir yatırımcının, büyük bir meraklının, aydın bir amatörün dairesi olacaktı. Daireyi en küçük köşesine kadar tanıyacaklardı. On iki parçalık resmin küçük bakiresinin, Sebastiano del Piombo'nun oval panosunun, Fragonard'ın çini mürekkebi çalışmasının, Renoir'ın iki küçük tablosunun, küçük Boudin'in, Atlan'ın, Max Ernsfin, de Staöl'in resimlerinin, paraların, müzik dolaplarının, şekerliklerin, gümüşlerin, Delft fayanslarının nerede bulunduğunu bileceklerdi. Hareketleri daha önce kezlerce yinelenmişçesine kararlı ve doğru olacaktı. Yeni zamanların Arsen Lüpen'leri gibi kendilerinden emin, etkin, soğukkanlı, şaşmaz bir şekilde hareket edeceklerdi. Yüzlerindeki en ufak bir kas oynamayacaktı. Vitrinler tek

tek kırılacaktı, tablolar tek tek duvardan indirilecekler, çevçevelerinden sökülecеklerdi.
Otomobilleri aşağıda bekleyecekti. Bir gün önce benzinlerini ful doldurmuş olacaklardı. Pasaportları hazır olacaktı. Gitmeye uzun zaman önce hazırlanmış olacaklardı. Eşyaları onları Brüksel'de bekleyecekti. Belçika yolundan gideceklerdi, hiçbir güçlük çıkmadan sınırı geçeceklerdi. Sonra yavaş yavaş, acele etmeksizin, Lüksemburg’da, Anvers’de, Amsterdam’da, Londra’da, Birleşik Amerika’da, Güney Amerika'da ganimetleri satacaklardı. Dünya turu yapacaklardı. Uzun zaman, zevklerine göre dolaşacaklardı. Sonunda havası hoş bir ülkeye yerleşeceklerdi. İtalyan göllerinin kıyılarında, Dubrovnik’de, Balear adalarında, Cefalu'da bir yerlerde, bir parkın ortasında gözlerden saklanan beyaz taştan büyük bir ev satın alacaklardı.

Doğal olarak hiçbir şey yapmadılar. Hatta bir milli piyango bileti bile almadılar. Üstelik poker partilerine —o sıralarda bunu yeni keşfetmişlerdi ve yıpranmış dostluklarının son sığınağı olmak üzereydi— bazı anlarda kuşkulu görünebilecek çılgınca bir hevesle sarıldılar. Bazı haftalar oyunları üç dört partiye kadar çıkıyor ve her parti onları günün ilk saatlerine dek uyanık tutuyordu. Küçük oynuyorlardı, o kadar küçük oynuyorlardı ki riziko heyecanından ve kazanma yanılsamasından başka bir şey hissetmiyorlardı. Ama yine de iki zayıf döperle ya da daha iyisi, bir restle masaya bir anda bir alay geçerli jeton —en azından, 300 frank (eski)— fırlatıp potayı topladıkları zaman, bunu altı yüz kâğıt frankla yapıp üç hamlede bunları yitirip, yeniden kazandıktan hele altılıyla kazandıktan zaman yüzlerinde küçük bir zafer gülümsemesi beliriyordu: Şanslarını zorlamışlardı; bir lokma cesaretleri meyvesini vermişti; kendilerini kahraman gibi hissediyorlardı doğrusu.

Bir tarım anketi onlara tüm Fransa'nın yollarını açtı. Lorraine'e, Saintonge'a, Pikardia'ya, Beauce'a, Limagne'a gittiler. Yedi göbek öncesinden noterleri, kamyonları Fransa'nın yarısını dolaşan toptancıları, yükünü tutmuş sanayicileri, her an kızıl köpek sürülerinin ve pusuda bekleyen kel kahyaların eşlik ettiği çiftlik sahibi beyefendileri gördüler.
Ambarlar buğday doluydu; parke taşı döşeli kocaman avlularda parlak kırınızı traktörler, efendilerin siyah arabalarıyla karşı karşıya duruyordu. işçilerin yemekhanesini, birkaç kadının iş gördüğü devasa mutfağı, herkesin keçe terliklerle dolaştığı, sararmış zeminli, gösterişli bir şöminesi, televizyonu, kulaklı koltuklan, açık meşeden sandıklan, bakırları, kalaylı eşyaları, çini eşyaları olan oturma salonunu geçtiler. Kokular içindeki dar bir koridorun ucunda bir kapı çalışma odasına açılıyordu. Burası yığılmış eşyalarla küçücük görünen bir odaydı. Duvara asılmış bir sahra telefonunun yanındaki plan işletmenin yaşamını, ekinleri, tasarıları, ayrıntılı gider listesini, ödeme vadelerini özetliyordu; kesintisiz bir çizgi rekor halindeki verime tanıklık ediyordu. Makbuzlarla, ödeme kâğıtlarıyla, borç defterleriyle ve bir sürü kâğıtla dolu bir masanın üzerinde, günün tarihi işlenmiş siyah ciltli bir kayıt defterinde dört başı mamur bir muhasebenin uzun sütunları görülüyordu. Çerçeve içindeki diplomalar — ödül kazanmış boğalar, süt danaları, dişi domuzlar— çevre planıyla, Fransa haritalarıyla, sürülerin ve kümeslerin fotoğraflarıyla, traktörlerin, harman dövme, kök sökme, ekin makinelerinin prospektüsleriyle yan yana duruyordu.

Teyplerini burada çalıştırıyorlardı. Tarımın modern yaşama girişi, Fransız kırsal işletmesinin çelişkileri, geleceğin çiftçisi, Ortak Pazar, buğday ve pancar konusunda hükümet kararları, fiyat eşitliği ve serbest hayvancılık üzerine ağırbaşlı bir tavırla bilgi topluyorlardı. Ama akılları başka yerdeydi. Kendilerini ıssız evde gidip gelirken görüyorlardı.

Cilalı merdivenleri çıkıyorlar, küf kokan kapalı pancurlu odalara dalıyorlardı. Kahverengi pamuklu örtülerin altında saygı uyandıran mobilyalar duruyordu. Lavanta kokulu çarşaflarla, kavanozlarla, gümüş eşyalarla dolu üç metre yüksekliğinde yüklükleri açıyorlardı.
Tavan aralarının yarı karanlığında varlığı kuşku götürmez hazineler keşfediyorlardı. Ucu bucağı görünmeyen mahzenlerde onları irili ufaklı fıçılar, yağ, bal dolu küpler, tuzlama bastırılmış fıçılar, ardıçla füme edilmiş jambonlar, içki fıçıları bekliyordu.
Çınılı çamaşırhanelerde, odun, kömür ambarlarında, kafes kafes yerleştirilmiş ince dallar üzerinde elmaların, armutların beklediği meyve kilerlerinde, gösterişli, buğulu markalar taşıyan tereyağ topaklarının yığın yığın durduğu, süt bidonlarının, taze krema, beyaz peynir, yağlı peynir kaplarının sıralandığı, ekşi ekşi kokan süthanelerde geziniyorlardı.
Ahırları, atölyeleri, demirhaneleri, hangarları, dev gibi somunların piştiği fırınları, çuvallarla dolu siloları, garajları geçiyorlardı.
Su deposunun tepesinden, sivri kemerli kapılarıyla çakıl döşeli büyük avluyu dört bir yanından çeviren çiftliğin tümünü, kümesi, domuz ahırını, bostanı, meyve bahçesini, şehirlerarası yola çıkan, çınar ağaçlarıyla çevrelenmiş yolu ve tüm çevrelerinde sonsuzca uzanan buğday tarlalarının arasındaki sarı yolları, uluağaçları, korulukları, otlakları, zaman zaman bir otomobil pırıltısının ilerlediği kara, düzgün yolları, ufukta dumanlı dağlara doğru yitip giden, hemen hemen görünmeyen derenin iki yanında boydan boya uzanan kavakların yılankavi çizgisini görüyorlardı.

O zaman, dalga dalga başka seraplar beliriyordu. Bunlar engin pazarlar, ucu bucağı görünmeyen satış galerileri, duyulmadık restoranlardı. Tüm yedikleri ve içtikleri onlara armağan ediliyordu. Sarı ya da kırmızı iri iri elmalarla,

uzun armutlarla, kara üzümlerle dolup taşan sepetler, sandıklar, kafesler, küfeler vardı. İncir, mango, kavun, karpuz, limon, nar dizili tezgahlar, badem, ceviz, şamfıstık çuvalları, İzmir ve Korent üzümü kasaları, kurutulmuş muzların, meyve şekerlemelerinin, yarı saydam ve kehribar renkli kum hurmaların dizildiği tezgâhlar vardı.
Şarküteri malzemeleri, tavanları jambon ve sosislerle dolu bin sütunluk tapınaklar, dağ gibi domuz kıymalarının yığıldığı mağaralar, kangal kangal domuz sucuktan, lahana turşusu, siyah zeytin, tuzlu balık, salatalık varilleri vardı.
Ya da yolun her bir kenarında ayaklarından asılmış yaban domuzlarından, süt domuzlarından, sığır parçalarından, tavşanlardan, yağlı kazlardan, cam gözlü oğlaklardan oluşan sıralar vardı.
Nefis kokulu baharatçılardan, yüzlerce turtanın uzandığı göz kamaştırıcı pastahanelerden, binbir bakır kazanın insanı hayran bıraktığı mutfaklardan geçiyorlardı.
Bolluk içinde yüzüyorlardı. Bırakıyorlardı dev gibi haller kurulsun. Önlerinde jambonlardan, peynirlerden, içkilerden oluşan cennetler açılıyordu. Pırıl pırıl örtülerle kaplı, sağa sola dağıtılmış çiçeklerle, değerli tabak takımlarıyla ve kristallerle dolu kurulu sofralar görüyorlardı. Kızarmış börekler, güveçler, som balıkları, turna balıkları, sazanlar, kerevitler, gümüş ve boynuz saplarla donatılmış butlar, tavşanlar, bıldırcınlar, dumanı üstünde yaban domuzları, tekerlek büyüklüğünde peynirler, sıra sıra şişeler vardı.
Yağlı sığırlarla yüklü vagonları sürükleyen lokomotifler görülüyordu. Meleyen koyunlarla dolu kamyonlar park ediyorlardı, kasa kasa yılan balıkları piramit şeklinde üst üste diziliyordu. Binlerce fırından milyonlarca ekmek çıkıyordu. Tonlarca kahve gemilerden boşalıyordu.
Sonra, çok daha uzaklarda —ve gözlerini yarı yarıya kapatıyorlardı— ormanların ve çimenlerin arasında, nehir kıyılarında, çöl girişlerinde ya da denize bakan tepelerde, mermer döşeli geniş alanlarda yüz katlı sitelerin dikildiğini görüyorlardı.

Çelik, az bulunur ahşap, cam, mermer cepheler boyunca yürüyorlardı. Ana holde, ellinci kattan, tüm siteye milyonlarca gökkuşağı gönderen kesme camdan yapılma bir duvar boyunca, iki alüminyum merdivenin baş döndürücü spirallerinin çevrelediği bir çağlayan dökülüyordu.
Asansörler onları götürüyordu. Zikzak uzanan koridorları izliyorlardı, kristal basamakları tırmanıyorlardı, gözün göremeyeceği uzaklıklara dek heykellerin ve çiçeklerin uzandığı, rengârenk çakıl dolu yatakların üzerinden duru dereciklerin aktığı ışıl ışıl galerileri arşınlıyorlardı.
Kapılar önlerinde açılıyordu. Gökyüzünün ortasında havuzları, okuma odalarını, sessiz odaları, tiyatroları, bahçeleri, akvaryumları, kuşhaneleri, iç avlulan, yalnızca kendi kullanımlarına göre tasarlanmış küçük bir odanın dört kesik yüzeyinde dört Flaman portresinin göze çarptığı minicik müzeleri keşfediyorlardı. Bazı salonlar salt kayalıktı, diğerleri ise salt cangıldı, bazılarında deniz dalgalanıyordu; yine bazılarında tavus kuşları dolaşıyordu. Daire biçiminde bir salonun tavanından binlerce flama sarkıyordu. Sonu gelmeyen labirentlerde nefis müzikler çınlıyordu; abartılı şekillerdeki bir salonun işlevi, göründüğü kadarıyla, sonsuz yankılar yaratmaktan başka bir şey değildi; bir diğerinin zemini, günün saatlerine göre çok karmaşık bir oyunun değişken şemasını sergiliyordu.
Uçsuz bucaksız bodrumlarda, göz alabildiğine uysal makineler çalışıyordu.

Kendilerini harikalardan harikalara, sürprizden sürprize gitmeye bırakmışlardı. Tüm dünyanın gözlerinin önüne serilmesi için yaşamaları, orada olmaları yetiyordu. Gemileri, trenleri, füzeleri tüm yeryüzüne ağ gibi yayılmıştı. Buğdayla kaplı taşra illeriyle, balık dolu denizleriyle, dağlarıyla, çölleriyle, çiçekli kırlarıyla, kumsallarıyla, adalarıyla, ağaçlarıyla, zenginlikleriyle, uzun zamandır terkedilmiş, yeraltına gömülmüş, kendileri için en güzel

yünlülerin, en parlak ipeklilerin dokunduğu devasa fabrikalarıyla dünya onlara aitti.
Bir sürü mutluluklar tanıyorlardı. Dalgalanan uzun otlarla kaplı kocaman ovalarda yabani atların dört nala gidişine bırakıyorlardı kendilerini. En yüksek tepelere tırmanıyorlardı. Kayaklar takarak, dev çamlarla çevrili dik yokuşları iniyorlardı. Durgun göllerde yüzüyorlardı. Islak ot kokusunu içlerine çekerek, kırbaç gibi vuran yağmur altında yürüyorlardı. Güneşin altında uzanıyorlardı. Belli bir yükseklikten kır çiçekleriyle dolu vadileri keşfediyorlardı. Sınırsız ormanlarda yürüyorlardı. Kalın halılarla, derin divanlarla, gölgelerle dolu odalarda sevişiyorlardı.

Sonra egzotik kuş desenleriyle bezeli değerli porselenler, deri ciltli, Japon kâğıdı üzerine *elzevir* baskılı, geniş beyaz marjlı, kenarları traşlanmamış, deri ciltli, göz okşayıcı kitaplar, maun masalar, rengârenk, rahat, esnek yün ya da ipek giysiler, açık ve aydınlık odalar, kucak dolusu çiçekler, Buhara halıları, insanın üzerine atlayan dobermanlar düşlüyorlardı.

Bedenleri, hareketleri alabildiğine güzel, bakışları sakin, yürekleri açık, gülümsemeleri berraktı.

Ve kısa bir kutsama içinde, devasa sarayların kurulduğunu görüyorlardı. Düzleştirilmiş ovalarda binlerce sevinç ateşi yakılmış, milyonlarca insan *Messie*'yi söylüyordu. Dev gibi taraçalarda on bin bakır nefesli çalgı Verdi'nin *Requiem*'ini çalıyordu. Dağların yamaçlarına şiirler kazılmıştı. Çöllerde bahçeler fışkırıyordu. Salt fresklerden oluşan kentler vardı.

Ama önceleri, bu parıldayan imgeler, yığın yığın gelen, önlerine atılan, sonu gelmeyen, kesik kesik dalgalar halindeki bütün bu imgeler, baş dönmesi, hız, ışık, zafer imgeleri, sanki kamaşmış gözlerinin önünde ansızın

tamamlanmış bir manzara, görkemli, gözalıcı bir bütün, yeryüzünün eksiksiz bir imgesi, sonunda anlayıp, çözebildikleri tutarlı bir düzen açılıyormuşcasına, sınırsız bir uyumla, şaşırtıcı bir gereklilikle zincirden boşalıyormuş gibi geliyordu. Önceleri, duyuları on kat artıyormuş, duyma ve görme yetileri sonsuzcasına artıyor, harika bir mutluluk en küçük hareketlerine eşlik ediyor, adımlarına ritm veriyor, yaşamlarını derinden etkiliyormuş gibi geliyordu: yeryüzü onlara geliyor, onlar dünyanın önüne doğru gidiyorlardı, keşfetmekle bitiremiyorlardı. Yaşamları aşk ve sarhoşluktan oluşuyordu. Tutkuları sınır tanımıyordu: özgürlükleri sınırsızdı.
Ne ki ayrıntılar yığını altında boğuluyorlardı. İmgeler siliniyor, bulanıklaşıyordu; ancak flu ve karmaşık, kırılgan, saplantılı, aptalca, zayıf birkaç parçacık kalıyordu akıllarında. Artık bütünlüklü bir hareket değil teker teker tablolar, dingin bir birlik değil kaskatı parçalar vardı; sanki bu imgeler ancak imâlı, yanıltıcı pırıltıların, doğar doğmaz boğulan, çok uzak, alabildiğine karanlık yansımalarıydı, birer toz tanesiydi; en çarpık isteklerinin gülünç yansımaları, ucuz güzelliklerin ele gelmez bozuntusu, hiçbir zaman yakalayamayacakları düş kırıntılarıydı bunlar.
Mutluluğu düşlediklerini sanıyorlardı; hayal güçlerinin serbest olduğunu, muhteşem olduğunu, dalga dalga evrene nüfuz ettiklerini sanıyorlardı. Ama bir bakıyorlardı ki yalnız, hareketsizler, içleri biraz boş. Tıpkı gri ve donmuş bir ova, çorak bir step gibi: çöllerin eşiklerinde tek bir saray dikilmezdi, ufuklarını oluşturacak tek bir düzlük yoktu.
Ve bu delicesine mutluluk arayışından, mutluluğu bir an, neredeyse görmüş olmanın, sezinlemenin verdiği o muhteşem duygudan, olduğu yerde yapılan bu büyük fetihten, geniş ufuklardan, önceden sezilen zevklerden, belki de bu kusurlu düş altında tüm olabilecek olanlardan, hâlâ çarpık, kösteklenmiş olan ama yine de sözle anlatılamayacak kadar dolu bu hızdan, yeni heyecanlardan, yeni gerekliliklerden geriye hiçbir şey kalmıyordu; gözlerini

açıyor, kendi seslerini, karşılarındaki insanın anlaşılmaz homurtularını, teyp motorunun sesini duyuyorlardı; karşılarında, namluları yağdan parlayan, dipçikleri paslanmış beş av tüfeğinin sıralandığı silah dolabının yanında alacalı bulacalı çevre planını, planın orta yerinde, hemen hemen hiç şaşırmadan, neredeyse tam bir diktörtgen oluşturan çiftliği, küçücük yolun gri şeridini, çınarların beşli küçük salkımlarını, şehirlerarası yolların kalın çizgilerini görüyorlardı.

Ve daha sonra, iki yanına çınar ağaçlan dikilmiş gri küçük yolda bu kez kendileri bulunuyorlardı. Kapkara uzun yol boyunca parıldayan şu küçücük nokta onlardı. Bolluk okyanusunda yoksulluk adacığı oluyorlardı. Çevrelerinde kırmızı gelinciklerle lekeli sarı tarlalara bakıyorlardı. Ezildiklerini hissediyorlardı.

İkinci Bölüm

Kaçmaya çalıştılar.

Sayıklamalar içinde uzun zaman yaşanamazdı. Çok şey vaadeden ve hiçbir şey vermeyen bu dünyada gerilim çok fazlaydı. Sabırlarının sonuna gelmişlerdi. Bir gün, onlara bir sığınak gerekliğini anladıklarını sandılar.
Paris'teki yaşamları yerinde sayıyordu. Artık ilerlemiyorlardı. Ve zaman zaman —düşlerinin her birini belirleyen bir sürü yapay ayrıntıyı hep daha da çoğaltarak— kendilerini kırk yaşındaki küçük burjuvalar olarak hayal ediyorlardı: Jerome, evden eve satış yapan bir şirketin (doğum kontrolü, körler için sabun, yoksul üniversite öğrencileri) dinamik ortağı, Sylvie, iyi bir ev kadını; tertemiz daireleri, küçücük otomobilleri, tüm tatillerini geçirecekleri bir aile pansiyonu, televizyonları... Ya da tam zıttı olarak, daha berbatını, balıkçı kazak ve kadife pantolonla, her akşam Saint Germaindeki ya da Montpamasse'daki aynı sokak kahvesinde ender fırsatlardan yararlanarak süründüklerini, içleri kapkara olmuş tırnaklarına kadar batmış bir yaşam sürdürdüklerini hayal ediyorlardı.
Her türlü kışkırtmadan uzakta, köyde yaşamayı düşlüyorlardı. Yalın, mütevazi bir yaşamları olacaktı. Bir köyün girişinde beyaz taşlardan örülmüş evleri, fitilli kadifeden, sıcak tutan pantolonları, kaba pabuçları, anorakları, ucu demirli bastonları, şapkaları olacaktı ve her gün ormanda uzun gezilere çıkacaklardı. Ardından evlerine dönecekler, İngilizler gibi çay ve tostlar hazırlayacaklar, şömineye kocaman kütükler atacaklardı; pikaba dinlemekten hiç bıkmayacakları bir kuartet koyacaklardı, bir türlü okumaya vakit bulamadıkları büyük romanları okuyacaklar, dostlarını ağırlayacaklardı.

Kırlara bu tür kaçışlar sıktı ama gerçek tasarı düzeyine pek az ulaşıyorlardı. İki üç kez köylerde yapılabilecek işleri soruşturdular gerçi, ama yoktu. Bir gün akıllarından köy öğretmeni olma düşüncesi geçti ama tıklım tıklım dolu sınıfları, çok yorucu günleri düşününce bundan hemen tiksindiler. Gezici kitap satıcılığı ya da Provence'ın terkedilmiş bir çiftliğinde rustik çömlekler üretme meselesi üzerinde azıcık konuştular. Ardından, Paris'te haftanın yalnızca üç gününü geçirip, rahatça geçinecek kadar parayı kazandıktan sonra, diğer günlerde de Yonne'da ya da Loiret’de oturduklarını tasavvur etmek hoşlarına gitti. Ama çekirdek halindeki gidiş düşünceleri hiçbir zaman daha ileri gitmiyordu. Olanakları, ya da daha doğrusu gerçek olanaksızlıkları, gözlerinin önüne getirmiyorlardı.
İşlerini bırakmayı, herşeyi bir yana atmayı, serüvene gitmeyi düşlüyorlardı. Herşeye yeniden, sıfırdan başlamayı düşlüyorlardı. Kopmayı ve vedalaşmayı düşlüyorlardı.
Yine de düşünce ağır ağır ilerliyor, benliklerine ağır ağır işliyordu. 1962 Eylülü'nün ortalarında, parasızlık ve yağmurla berbat olmuş tatsız bir tatilin dönüşünde karar alınmış gibiydi. Ekim ayının ilk günlerinde *le Monde* gazetesinde yayınlanan bir ilanda Tunus'da çalışacak öğretmenler arandığını gördüler. Karar vermekte güçlük çektiler. İdeal bir fırsat değildi —Hindistan'ı, Birleşik Amerika'yı, Meksika’yı düşlemişlerdi. Bu ne zenginlik ne de serüven vaad eden, basit, vasat bir teklifti. Pek içleri gitmemişti. Ama Tunus’ta, fakültedeki eski sınıf arkadaşlarından birkaç tanıdıktan, ayrıca güneş, masmavi Akdeniz, bir başka yaşam, gerçekten gidiş, bir başka iş vaadi vardı: başvurmaya karar verdiler. Kabul edildiler.
Gerçek gidişler uzun zaman önceden hazırlanır. Bu öyle olmamıştı. Daha çok bir kaçışı andırıyordu. On beş gün boyunca sağlık raporları, pasaportlar, vizeler, biletler, bagajlar için bürodan büroya koşuşturdular. Gitmelerine dört gün kala, iki lisansı olan Sylvie'nin Tunus’tan iki yüz

kilometre ötede, Sfaks'daki teknik okula; yüksek öğrenimin yalnızca hazırlık sınıfına gitmiş olan Jerome'un da otuz beş kilometre daha ötede, Mahares'deki ilkokula öğretmen olarak atandığını öğrendiler.
Kötü haberdi bu. Vazgeçmek istediler. Beklenildiklerini sandıkları yer, kendileri için bir lojmanın ayrıldığı, gitmek istedikleri, gideceklerini sandıklan yer Tunus şehriydi. Ama çok geçti artık. Bir aracıyla daire kiralamış, yer ayırtmış, veda gecesini düzenlemişlerdi. Uzun zamandır hazırlanmışlardı gitmeye. Üstelik adını bile doğru dürüst bilmedikleri Sfaks, dünyanın bir ucuydu, çöldü; aşırı durumlara karşı duydukları şu zevkle, her türlü bağlantılarının kesileceğini, her şeyden uzak kalacaklarını, hiçbir zaman olmadığı denli tecrit edileceklerini düşünmekten hoşnutsuzluk da duymuyorlardı artık. Yine de, ilkokul öğretmenliğinin, çok düşük bir iş olmasa da en azından çok ağır bir yük olduğunda karar kıldılar. Jerome işini bırakmaya razı oldu: o Sfaks'da herhangi bir iş bulana dek, tek bir ücret geçinmelerine yeterdi.

Böylelikle yola çıktılar. Dostları onları gara dek uğurladı; 23 Ekim sabahı, dört kitap sandığı ve bir kamp yatağıyla Marsilya'dan, *Commandant-Crubellier'nin* bordasında Tunus'a doğru yola koyuldular. Deniz kötüydü, yemek iyi değildi. Hastalandılar, ilaçlar içtiler ve derin derin uyudular. Ertesi gün Tunus uzaktan görünmüştü. Hava güzeldi. Gülümsediler. Adının "Plane Adası" olduğunu öğrendikleri bir ada, ardından ince uzun büyük kumsallar ve Goulette'den sonra da gölün üzerinde havalanan göçmen kuşlar gördüler.
Gitmiş olmaktan dolayı mutluydular. Tıklım tıklım metrolar, çok kısa geceler, başağrıları ve belirsizlikler cehenneminden çıktıklarını hissediyorlardı. Yaşamları, hiçbir yerde son bulmayan, gerili bir ip üstündeki bir tür bitmez danstan başka bir şey değildi: sınırsız ve desteksiz çıplak bir arzu, boş bir istekti. Kendilerini tükenmiş

hissediyorlardı. Dünyadan ellerini eteklerini çekmek, unutmak, sakinleşmek için gidiyorlardı.
Güneş pırıl pırıldı. Gemi dar kanal üzerinde ağır ağır, sessizce ilerliyordu. Çok yakındaki yolda, üstü açık otomobillerde ayakta duran insanlar, onlara ellerini kollarını sallıyorlardı. Gökyüzünde küçücük bembeyaz bulutlar hiç değişmeden duruyorlardı. Hava şimdiden sıcaktı. Küpeştenin madeni levhaları ılıktı. Üstlerindeki güvertede, tayfalar şezlongları üstüste yığıyorlar, sintineleri koruyan katranlı uzun bezleri rulo halinde topluyorlardı. Çıkış merdivenlerinde kuyruklar oluşuyordu.

Daha ertesi gün, yedi saatlik bir demiryolu yolculuğundan sonra, öğleden sonra iki sıralarında Sfaks'a ulaştılar. Sıcak bunaltıcıydı. Beyazlı pembeli küçücük gar binasının karşısında, üstünde yeni yapılar sıralı, çirkin palmiyeler dikili, tozdan griye dönüşmüş, ucu bucağı görünmeyen bir yol uzanıyordu. Trenin gelişinden birkaç dakika sonra, çok az sayıdaki otomobilin ve motosikletin gitmesiyle şehir tam bir sessizliğe gömüldü.
Bavullarını emanete bıraktılar. Burgiba Caddesi denen caddeye girdiler; üç yüz metre kadar ilerledikten sonra bir lokantanın önüne geldiler. Sağa sola döndürülebilir kocaman bir duvar vantilatörü düzensiz bir vınlama çıkarıyordu. Muşamba kaplı yapış yapış masalara düzinelerle sinek inip kalkıyordu, traşsız bir garson elindeki peçeteyle, aldırışsız bir hareketle sinekleri kovuyordu, iki yüz frank karşılığında ton balığı salatası ve Milano usulü et yediler.
Bir otel aradılar, oda tuttular, bavullarını getirttiler. Ellerini, yüzlerini yıkayıp biraz uzandılar, giysilerini değiştirip aşağıya indiler. Sylvie teknik okula gitti, Jerome dışarda bir banka oturarak bekledi. Saat dörde doğru Sfaks yavaş yavaş uyanmaya başladı. Önce yüzlerce çocuk, sonra da

peçeli kadınlar, gri poplin giymiş polisler, dilenciler, arabalar, eşekler, tertemiz burjuvalar göründü.
Sylvie, ders programı elinde dışarı çıktı. Yine gezdiler; bir şişe bira içtiler, zeytin ve tuzlu badem yediler. Gazete satıcıları bağıra çağıra bir gün önceki *Figaro*'yu satıyorlardı. Gelmişlerdi.
Ertesi gün Sylvie, gelecekteki meslektaşlarının bazılarıyla tanıştı. Onlar Sylvie'nin bir daire bulmasına yardımcı oldular. Daire bomboş, yüksek tavanlı, kocaman üç odadan oluşuyordu: uzun bir koridor kare şeklinde bir bölüme götürüyor, üç odanın, banyonun, çok geniş mutfağın kapısı buraya açılıyordu. İki balkon küçük bir balıkçı limanına, biraz Saint-Tropez'ninkini andıran Güney kanalının A iç limanına ve pis kokular saçan bir lagüne bakıyordu. Bu Arap şehrine ilk adımlarını attılar, bir madeni somya, bir yün şilte, Hint hurması ağacından yapılma iki koltuk, hasır örgülü dört tabure, iki masa, çok az kırmızı motifleri olan sarı, kalın bir hasır aldılar.
Sonra Sylvie derse başladı. Günler geçtikçe yerleştiler. Ağır yolculuk eden sandıkları geldi. Kitapları, plakları, pikabı, biblolari çıkardılar. Kocaman kırmızı, gri, yeşil kurutma kâğıtlarıyla abajurlar yaptılar. Azıcık yontulmuş uzun tahtalar ve on iki delikli tuğlalar alarak iki duvarın yansını raflarla kapladılar. Tüm duvarlara bir sürü röprodüksiyon, iyice görülen bir panoya da bütün arkadaşlarının fotoğraflarını astılar.
Burası soğuk ve iç karartıcı bir mekândı. Çok yüksek olan duvarlar, iri tabakalar halinde dökülen toprak sarısı sıvayla boyanmıştı, zemin renksiz kocaman karolarla tekdüze şekilde döşenmişti, gereksiz yer vardı, her taraf oturamayacakları kadar büyük ve çıplaktı. Burada yiyecek, içecek, konuşacak beş altı iyi arkadaş olmalıydılar. Ama tek başlarınaydılar, yitiktiler. Küçük bir şilte ve rengârenk bir örtüyle örtülü kamp yatağı, birkaç yastığın atıldığı kalın hasırla, özellikle de kitaplarla —Pleiades dizisi, dergi serileri, dört Tisne—, biblolarla, plaklarla, büyük eski

haritayla, *Carrousel Bayramı*'yla, yakın bir zamana kadar başka bir yaşamın dekoru olan tüm eşyalarla, bu kum ve taş dünyasında onları Quatrefages Sokağı'na, yeşilliğini uzun süre yitirmeyen ağaca, küçük bahçelere götüren tüm eşyasıyla, oturma odası hâlâ belli bir sıcaklık saçıyordu: hasırın üstüne yüzükoyun uzanmışlar, yanlarında minicik bir Türk kahvesi fincanı *Kreutser Sonatı*'nı, *Arşidük'ü*, *Genç Kız ve ölüm'ü* dinliyorlardı; sanki müzik, bu eşyası az, neredeyse salon denecek büyüklükteki odada şaşırtıcı bir tını kazanıyor, oraya yerleşiyor ve birden etrafı değiştiriyordu: uzun zamandır görüşülmeyen, rastlantı sonucu karşılaşılmış çok sevgili bir dosttu, yemeklerini paylaşan, hiçbir şeyin onlara ait olmadığı, kendilerini rahat hissetmedikleri bu yabancı şehirde, bu serin kasım gecesinde Paris'ten söz eden, onları gerilere götüren, daracık bir alanda —hasırın yüzeyi, iki sıra raf, pikap, silindir şeklindeki abajurun verdiği ışık— ne zamanın ne de uzaklığın yarıp geçemeyeceği bir korunma alanı yaratarak, neredeyse unuttukları ortaklık, ortak yaşam duygusuna yeniden kavuşturan bir konuktu. Ne ki bunun dışında herşey yabancıydı, sürgünlüktü: ayak seslerinin çın çın öttüğü uzun koridor, gece masası görevini gören eski bir sandık üstüne konan çarpık lambasıyla, çamaşır dolu hasır sandığıyla, üzerine giysilerin yığıldığı taburesiyle, tek mobilyası saman çöpü kokan çok sert, geniş bir yatak olan devasa, soğuk, düşman oda, kullanılmayan ve hiç girmedikleri üçüncü oda, sonra taş merdiven, sürekli kum tehdidi altında olan giriş, sokak, iki katlı üç bina, süngerlerin kurutulduğu bir hangar, boş bir arsa, çevredeki şehir...

Yaşamlarının en ilginç sekiz ayını Sfaks'da geçirdikleri kuşkusuzdu.

Savaş sırasında limanı ve Avrupalılar tarafından yapılmış bölümü yıkılan S faks, birbirlerini dik açıyla kesen otuz

kadar sokaktan oluşuyordu, iki ana yoldan biri gardan merkez çarşısına giden Burgiba Caddesi —bu caddenin yakınında oturuyorlardı—, İkincisi limandan Arap kentine giden Hedi-Chaker Caddesi'ydi. Kesiştikleri nokta kentin merkezini oluşturuyordu: belediye binası (giriş katındaki iki salonda birkaç eski çömlek ve bir düzine kadar mozaik vardı), bağımsızlıktan az bir zaman önce Kızıl El tarafından öldürülen Hedi Chaker'in mezarı ve heykeli, Araplar'ın gittiği *Tunus Kahvesi*, Avrupalıların gittiği *Café de la Régence*, çiçekli küçük bir alan, bir gazete bayii ve tütün satan bir dükkân bulunuyordu.

Avrupalılar'ın yaşadığı kesim on beş dakikadan biraz çok bir zaman içinde gezilebiliyordu. Onların oturdukları evden teknik okul üç dakika, çarşı iki dakika, tüm yemeklerini yedikleri lokanta beş, *Café de la Régence* altı, banka, belediye kütüphanesi ve kentteki yedi sinemadan altısı yine altı dakika uzaklıktaydı. Postahane, gar ve Tunus ya da Gabes için otomobil kiralama istasyonu on dakikadan daha az çekiyordu; zaten Sfaks'da yaşamak için bundan daha ötesini bilmeye gerek yoktu.

Surlar içindeki eski ve güzel Arap kentinin boyalı duvarları ve harika nitelemesini haklı çıkaran kapıları vardı. Buraya sık sık gidiyorlardı, hatta tüm gezilerinin son hedefi haline getirmişlerdi, ama gezinmekle yetindiklerinden buraya hep yabancı kaldılar. En basit mekanizmaları anlayamıyorlardı, tek gördükleri labirent gibi yollardı; kafalarını kaldırdıklarında dökme demirden bir balkonla, boyalı bir kirişle karşılaşıyor, bir pencerenin sade silmelerini, karışık ışık ve gölge oyunlarını, alabildiğine dar bir merdiveni hayranlıkla seyrediyorlardı ama gezileri amaçsızdı; dönüp duruyorlar, her an yollarını kaybetmekten korkuyorlar, çabuk yoruluyorlardı. Sonuçta bu ardarda dizilen sefil dükkânlarda, hemen hemen birbirinin aynı olan mağazalarda, sıkışık kapalı çarşılarda, kaynayan sokaklarla bomboş sokakların anlaşılmaz almaşıklığı içinde, hiçbir

yere gitmediğini gördükleri bu kalabalıkta onları çeken hiçbir şey yoktu.
Önlerinde bomboş uzun öğleden sonraları, umut kırıcı pazar günleri olduğu zaman, Arap kentini yer yer geçip, Bab Djebli'den sonra Sfaks'ın bitmez tükenmez varoşlarına ulaştıklarında bu yabancılık duygusu daha da güçleniyor, hatta bunaltıcı oluyordu. Minicik bahçeler, Frenk inciri çitleri, kerpiç evler, saç ve kartondan kulübeler kilometrelerce uzanıyordu, ardından göz alabildiğine ıssız ve kokuşmuş lagünler, en sonda da, sonsuzlukta ilk zeytinlikler görülüyordu; kışlaların önünden, boş arazilerden, bataklık bölgelerinden geçiyorlardı.
Yeniden Avrupalılaşın kesimine döndükleri, yeniden Hilal ya da Nur sinemasının önünden geçtikleri, *Régence*'da masaya oturdukları, garsonu çağırmak için el çırpıp bir Coca-Cola ya da bir şişe bira istedikleri, *Le Monde'un* son sayısını aldıkları, hep uzun, beyaz ve pis bir entari giyen, kafasında kumaş bir kep bulunan gezgin satıcıyı ıslıkla çağırıp birkaç külah yer fıstığı, kavrulmuş badem, şamfıstığı ve çamfıstığı satın aldıkları zaman kendi yerlerinde olmanın melankolik duygusunu duyuyorlardı.
Tozdan griye dönmüş palmiyelerin yanında yürüyorlardı; Burgiba Caddesindeki binaların yeni Arap tarzı alınlıkları boyunca gidiyorlardı; gudubet vitrinlere belli belirsiz bir göz atıyorlardı: dokunsan kırılacak mobilyalar, dökme demirden yapılma sokak lambaları, ısıtıcı battaniyeler, okul defterleri, şehir giysileri, kadın ayakkabıları, bütan gazı şişeleri.... bu onların tek dünyası, gerçek dünyasıydı. Ayak sürüyerek eve dönüyorlardı; Jerome Çekoslovakya'dan ithal edilmiş zazualar içinde kahve yapıyor, Sylvie bir tomar sınav kağıdını düzeltiyordu.

önceleri Jerome iş bulmaya çalışmıştı; kezlerce Tunus'a gitmiş ve Fransa'dan aldığı tanıtma mektupları ve Tunuslu arkadaşlarının yardımları sayesinde Danışma'dan,

Radyo’dan, Turizm'den, Milli Eğitim'den birkaç yüksek görevliyle karşılaşabilmişti. Çabaları boşuna gitti: Tunus'ta güdülenme araştırmaları olmadığı gibi yarım günlük iş de yoktu ve çok az bulunan, işi yok parası çok türünden işleri yapanlar da bunlara sıkı sıkıya sarılmışlardı; Jerome meslek sahibi değildi; ne mühendis, ne muhasebeci, ne teknik ressam, ne de doktordu. Ona yeniden öğretmenlik ya da etüt öğretmenliği yapmasını önerdiler; Jerome bu işi pek sevmiyordu; kısa sürede bütün umutlarını yitirdi. Sylvie'nin ücreti kıt kanaat geçinmelerini sağlıyordu; bu, Sfaks’da en yaygın yaşam tarzıydı.
Sylvie program uyarınca Malherbe'in ve Racine'in gizli güzelliklerini, yaşça kendisinden daha büyük, yazmasını bile bilmeyen öğrencilere anlatabilmek için kendini tüketiyordu. Jerome vaktini harcıyordu. Çeşitli tasarılara —toplumbilim sınavına hazırlanmak, sinemaya ilişkin fikirlerini bir düzene koymak— yeltenmekle birlikte, hiçbirinin sonunu getiremedi. Artık sokaklarda sürtüyor, ayağında Weston’lan limanda volta atıyor, çarşıda amaçsız amaçsız geziniyordu. Müzeye gidiyor, müze bekçisiyle laklak ediyor, eski bir anforaya, bir lahit yazısına; bir mozayiğe —aslanlı çukurdaki Yahya'ya, yunus balığını at gibi kullanan Amphitrite'e— bir göz atıyordu. Yamaçlann eteklerine kurulmuş kortlarda bir parti tenis maçı seyretmeye gidiyor, Arap kentini geçerek, kapalı çarşılarda geziyor, kumaşları, bakırları, eyerleri eliyle tartıyordu. Tüm gazeteleri alıyor, bulmacaları çözüyor, kütüphaneden kitap alıyor, arkadaşlarına çoğu zaman yanıtı gelmeyen hüzünlü mektuplar yazıyordu.

Yaşamlarının ritmini Sylvie'nin çalışma programı belirliyordu. Haftaları uğurlu günlerden —pazartesi, çünkü sabah boştu ve o gün sinemalarda filmler değişiyordu, çarşamba, çünkü öğleden sonrası boştu, cuma, çünkü bütün gün serbestti ve filmler yine değişiyordu —ve uğursuz günlerden —diğerleri— oluşuyordu. Pazar günü ne uğurlu

ne de uğursuz bir gündü, sabah hoş oluyordu —yataktan çıkmıyorlardı, haftalık Paris dergileri geliyordu— öğleden sonra geçmek bilmiyordu, akşamları, bir film ilgilerini çekmedikçe berbat oluyordu, ama aynı hafta içinde iki önemli ya da sadece seyredilebilir gibi filmin gösterildiği pek azdı. Haftalar böyle geçiyordu. Bir makine düzeniyle birbirlerini izliyorlardı: dört hafta bir ay ediyordu, ya da yaklaşık o kadar, ayların hepsi birbirinin aynıydı. Günler giderek kısaldıktan sonra giderek uzamaya başladılar. Kış nemliydi, soğuk denilebilirdi. Yaşamları akıp gidiyordu.

Tam bir yalnızlık içindeydiler.

Sfaks donuk bir şehirdi. Bazı günler, buraya asla kimse giremezmiş, kapılar bir daha hiç açılmayacakmış duygusuna kapılırlardı. Sokaklarda insanlar vardı, akşamları, gidip gelen yoğun kalabalıklar, Hedi-Cheker Caddesi'nin kemerleri altında, *Hotel Mabrouk'un*, Düstur Propaganda Merkezi'nin, Hilal Sineması'nın, *Delices* Pastanesinin önünde sürekli, dalga dalga insanlar; halka açık yerler, kahveler, lokantalar, sinemalar tıklım tıklımdı; yüzler zaman zaman tanıdık geliyordu. Ama çevrede, liman boyunda, surlar boyunca uzaklaştıkça ıssızlık, ölüm hüküm sürüyordu; cüce palmiyelerle çevrili çirkin katedralin önündeki kumlu kocaman açık alan; boş arsalar ve iki katlı binalarla çevrili Picville bulvarı; çıplak ve ıssız, kapkara, dümdüz, kumların süpürdüğü Mangolta, Fezzani, Abd-el Kader Zghal sokakları. Rüzgâr, yelpaze biçiminde tek tük yaprağın çıktığı, odunsu kabuklarla kabarıklaşmış gövdeleriyle raşitik palmiyeleri sarsıyordu. Yüzlerce kedi çöp teneklerinin içinde cirit atıyordu. Kuyruğunu bacaklarının arasına kıstırmış, sarı tüylü bir köpek zaman zaman duvarlara sürünerek geçiyordu.
Tek bir tanrının kulu yoktu: hep kapalı duran kapıların ardında, çıplak koridorlardan, taş merdivenlerden, hiçbir

yeri görmeyen avlulardan başka şey yoktu. Dik açılarla kesişen yollardan, demir kepenklerden, çitlerden, hayalet caddelerden, yapay sokaklardan, yapay alanlardan oluşan bir dünyaydı burası. Sessiz, yönlerini bilmeden yürüyorlar, zaman zaman bunların yalnızca düş olduğu, aslında Sfaks diye bir yerin olmadığı, buranın soluk almadığı izlenimine kapılıyorlardı. Çevrelerinde yaşam belirtileri arıyorlardı. Hiçbir karşılık bulamıyorlardı. Bu acı veren bir tecrit edilme duygusuydu. Bu dünyadan afaroz edilmişlerdi, bu dünyanın içinde, ona ait değillerdi ve hiçbir zaman ona ait olmayacaklardı. Sanki kurulu çok eski bir düzen varmış, kesinkes bir yasa onları dışlıyormuş gibiydi: nereye isterlerse gitmelerine izin verilecekti, tedirgin edilmeyeceklerdi, onlara tek bir söz söylenmeyecekti. Tanınmayanlar, yabancılar olarak kalacaklardı. Limandaki İtalyanlar, Maltalılar, Yunanlılar onların sessizce geçip gidişini seyredeceklerdi; bembeyaz giysili, altın çerçeve gözlüklü büyük zeytinlik sahipleri, çavuşları arkada, yavaş adımlarla Bey Caddesinde yürürlerken, onları görmeden yanlarından geçip gideceklerdi.

Sylvie'nin meslektaşlarıyla da yalnızca dolaylı, genellikle mesafeli ilişkileri vardı. Asli Fransız eğitimciler, ücretlileri pek beğenmiyor gibiydiler. Bu farklılıktan pek rahatsızlık duymayanlar bile, daha önce kafalarında canlandırdıklarına uygun olmadığı için Sylvie’yi zor bağışladılar: öğretmen karısı ya da öğretmen olarak onun yerinde, saygınlığı, hali tavrı, kültürüyle sınıfına yaraşır, taşra kökenli, iyi bir küçük burjuva hanımı görmek isterlerdi. Orada Fransa temsil ediliyordu. Her ne kadar iki Fransa varsa da —bir an önce Angoulême’de, Bezierz'de ya da Tarbes’da bir ev edinmek isteyen, meslekte yeni öğretmenlerle, sömürge zammı almayan ama başkalarını rahatça aşağılayabilen asiler ve asker kaçakları (ama bu tükenmek üzere olan bir türdü: çoğu bağışlanmış, diğerleri Cezayir'e, Gine'ye yerleşmek üzere gitmişlerdi)— sonuçta her iki tür de sinemada birinci sırada yerli veletlerle yan yana oturmayı,

ya da üstü başı dökülen, traşsız, çapaçul bir görünüşle yollarda tembel tembel sürtmeyi kabul etmeye pek hazır görünmüyordu. Birkaç kez kitap, plak değiştokuş etmişler, *Régence*'da bir iki tartışma yapmışlardı hepsi bu kadar. Hiçbir sıcak çağrıda, hiçbir canlı dostluk gösterisinde bulunulmadı; dostluk Sfaks'da yeşermeyen bir nesneydi. İnsanlar, kendilerine çok büyük gelen evlerde içlerine kapanıyorlardı.
Başkalarıyla, Sfaks-Gafsa ya da Petrol Şirketi'nin Fransız memurlarıyla, Müslümanlarla, Musevilerle, orada doğup büyümüş Fransızlarla durum daha berbattı; ilişki kurmak olanaksızdı. Tüm bir hafta boyunca hiç kimseyle konuşmadıkları oluyordu.

Çok geçmeden tüm yaşamları durmuş gibi oldu. Hiç hareketsiz zaman geçiyordu. Çok eski gazetelerin dışında onları dünyaya bağlayan hiçbir öğe kalmamıştı artık; bu gazetelerdeki yazıların da sevgi dolu yalanlardan, bir başka yaşamın anılarından, bir başka dünyanın yansımalarından başka bir şey olup olmadığından bile emin değillerdi. Hep Sfaks'da yaşamışlardı ve hep orada yaşayacaklardı. Ne bir tasarıları kalmıştı ne de sabırsızlıkları; hiçbir şey beklemiyorlardı; hep çok uzaktaki tatilleri. Fransa'ya dönüşü bile.

Ne sevinç, ne üzüntü hatta ne de sıkıntı duyuyorlardı, ama hâlâ varolup olmadıklarını, gerçekten varolup olmadıklarını kendilerine sordukları oluyordu; düş kırıklığına uğratıcı bu sorudan, hiçbir özel hoşnutluk çıkaramıyorlardı, şu ayrıntı dışında: zaman zaman, belli belirsiz, bu yaşam uygun, yerinde, tuhaf ama, gerekliymiş gibi geliyordu: boşluğun ortasındaydılar, dik yollardan, sarı kumlardan, lagünlerden, gri palmiyelerden oluşan insansız bir dünyaya, anlamadıkları, anlamaya da çalışmadıkları bir dünyaya yerleşmişlerdi, çünkü geçmiş yaşamlarında bir gün bile belli bir görünüşe, ortama, yaşam tarzına göre

biçimlenmeye, değişmeye kendini uydurmak zorunda kalmaya hazırlanmamışlardı: Sylvie, kabul edilen öğretmen tipine bir an bile benzememişti, yollarda dolaşan Jârôme'sa yurdunu, daha doğrusu mahallesini, gettosunu, bölgesini İngiliz pabuçlarının tabanlarında götürüyormuş izlenimini verebilirdi; ama yerleştikleri Larbi Zaruk Sokağı'nda, Quatrefages Sokağı'nın şanı olan cami bile yoktu, bunun ötesinde, zaman zaman düşlerinde canlandırmak için çabalar gösterseler de, Sfaks'da ne Mac-Mahon, ne *Harry's Bar*, ne *Balzar,* ne Contrescarpe, ne Salle Pleyel, ne *Berges de la Seine une nuit de juin* vardı; bu boşluk içinde, doğrudan doğruya bu boşluk yüzünden, herşeyden yoksunluk yüzünden, bu temel boşluk, bu yansız bölge, bu yerinden sökülmüştük yüzünden arınıyorlarmış, daha büyük bir sadelik, gerçek bir alçakgönüllülük buluyorlarmış gibi geliyordu onlara. Ve de Tunus'un geneldeki yoksulluğu içinde kendi yoksulluklarının, duşlara, otomobillere, buzlu içkilere alışık uygar birey sıkıntılarının kesinlikle pek büyük bir anlamı yoktu.

Sylvie dersini veriyor, öğrencilerine sınavlar yapıyor, ödev kâğıtlarını düzeltiyordu. Jerome belediye kitaplığına gidiyor, rastgele Borges, Troyat, Zeraffa okuyordu. Küçük bir lokantada hemen hemen her gün aynı masada, hemen her gün aynı yemekleri yiyorlardı: ton salatası, et ya da balık pane ya da şiş, dil balığı tavada, meyve. *Régence'a* giderek bir ekspressoyla bir bardak soğuk su içiyorlardı. Bir alay gazete okuyor, filmler görüyor, yollarda geziniyorlardı.
Yaşamları çok uzun bir alışkanlık, huzur dolu denebilecek bir can sıkıntısı gibiydi; hiçbir şeyi olmayan bir yaşamdı.

Nisan ayından başlayarak birkaç küçük yolculuk yaptılar. Arada üç dön gün boş oldukları ve paralan bulunduğu zaman otomobil kiralayıp güneye doğru gidiyorlardı. Ya da

cumartesi günleri akşam saat altıda kalkan bir dolmuşla, pazartesi öğlene dek Tunus'a ya da Sus'a gidiyorlardı.
Sfaks'dan, onun iç karartıcı yollarından, boşluğundan kaçmaya, panoramalarda, ufuklarda, yıkıntılarda gözlerini kamaştıracak, onları allak bullak edecek, bunların öcünü alacak sıcak güzellikler bulmaya çalışıyorlardı. Bir sarayın, tapınağın, bir tiyatronun kalıntıları, bir tepeden karşılarına çıkan yemyeşil bir vaha, ufkun bir ucundan öteki ucuna yarım daire şeklinde uzanan incecik kumlu bir kumsal, arada bir araştırmalarını ödüllendiriyordu. Ama çoğu zaman, birkaç yüz kilometre ötede aynı karartıcı yollarla, aynı uğultulu ve anlaşılmaz kapalı çarşılarla, aynı lagünlerle, aynı çirkinlikteki palmiyelerle, aynı çoraklıkla karşı karşıya gelmek için Sfaks'tan ayrılmış oluyorlardı.

Gabes'i, Tozör'ü, Nefta'yı, Gafsa'yı, Metlau'yu, Sbeitla, Kasserine, Telepte yıkıntılarını gördüler; bir zamanlar adları büyüleyici gelen ölü kentleri; Mahares'i, Mulares'i, Matmata'yı Medenin'i gördüler; Libya sınırına dek uzandılar.
Kilometreler boyunca taşlı, gri, oturulmaz bir toprak uzanıyordu. Sarıya çalan, sapları sert, seyrek ot kümeleri dışında hiçbir bitki bitmiyordu. Saatler boyu bir toz bulutunun ortasında, yalnızca eski tekerleklerin ya da otomobil lastiklerinin yarı silinmiş izlerinden çıkarılan eski bir yolda, zaman zaman bir eşek iskeletinden, paslı bir bidondan, bir zamanlar belki de bir ev olan yan yarıya yıkılmış bir taş kümesinden, ufukta yumuşak çizgili grimsi tepelerden başka şey görmeden gidiyormuş duygusuna kapılırlardı.
Ya da kenarlıklı ama çukurlarla dolu ve yer yer tehlikeli olabilen bir yol boyunca tuz göllerinden geçerlerdi; iki yanda güneş altında parıldayan ufukta, zaman zaman bir serap gibi, azgın dalgaları, mazgallı duvarları andıran belli belirsiz parıltılar yayan beyazımsı bir kabuk uzanırdı- Otomobillerini durdurup birkaç adım gezinirlerdi.

Tuz tabakasının altında, kuru, yarılmış, açık kahverengi kil tabakası zaman zaman çökerek, yerini ayağın hemen hemen bütünüyle gömüldüğü, lastiğimsi, yoğun, daha koyu renkli çamur tabakalarına bırakırdı.
Bukağılarına dolanmış yoluk develer, garip bir şekilde bükülmüş bir ağacın yapraklarını geniş baş hareketleriyle koparırlarken aptal dudaklarını yola doğru uzatırlar, öfkeli, yarı yabani, dört bir yana koşturan köpekler, yarı yıkık kalın taş duvarlar, siyah uzun tüylü keçiler, birbirine bitiştirilmiş örtülerden yapılma alçak çadırlar kentlerin ve köylerin yaklaştığını bildirirdi. Tek katlı, kirli beyaz cepheli kare şeklinde bir dizi ev, bir minarenin kare biçimindeki gövdesi, küçük caminin kubbesi, köyü ya da kenti oluştururdu. Eşeğinin yanısıra tintin giden köylüyü geçerler, tek otelin önünde dururlardı.
Bir duvarın dibine çömelmiş üç adam zeytinyağıyla azıcık yumuşattıkları ekmeği yiyor olurdu. Çocuklar koşup dururlardı. Gözlerini bile örten mor ya da kara bir çarşaf giymiş bir kadın bazan bir evden ötekine kayarcasına giderdi. İki kahvenin ön kısımları alabildiğine sokağa taşardı. Bir hoparlörden Arap müziği yayılırdı: yüz kez yinelenen, koro halinde tekrar tekrar söylenen tiz modülasyonlar, acı sesli bir flütün nameleri, çıngırtılı darbuka, gitar sesleri... Gölgede oturan erkekler küçük bardaklarda çay içiyor, domino oynuyor olurlardı.
Derin sarnıçları boydan boya geçer ve kötü bir yoldan harabelere ulaşırlardı; bunlar artık bir şey taşımayan, yedi metre uzunluğunda dört uzun sütun, planı seçilen, odalarının toprağa gömülü izleri görünen yıkık evler, kesik kesik basamaklar, bodrumlar, taş döşeme yollar, kanalizasyon kalıntılarıydı. Ve sözde rehberler onlara gümüşten yapılma küçük balıklar, eski havası verilmiş parçacıklar, pişmiş topraktan heykelcikler satmaya çalışırlardı..
Sonra, gitmeden önce çarşılara, pazarlara dalıyorlardı. Çıkmaz sokakların, pasajların ve geçitlerin karmaşasında

kayboluyorlardı. Bir berber açık havada, kulpsuz testilerden oluşan dev gibi bir yığının yanında müşterilerini traş ediyordu. Bir eşeğe içi toz biber dolu koni biçimli iki küfe yüklenmişti. Kuyumcular çarşısında, kumaşçılar çarşısında, kumaş yığınlarının üzerinde bağdaş kurarak oturmuş çıplak ayaklı satıcılar önlerindeki kaliteli yünden yapılmış halıları ve kısa tüylü halıları açıyorlar, kırmızı yün bornozlar, kadınlar için ipekli ya da yünlü çarşaflar, kenarları gümüş işlemeli deri eyerler, dövülmüş bakır kaplar, işlenmiş tahtalar, silahlar, müzik aletleri, küçük takılar, altın işlemeli şallar, iri arabesk bezemeli kâğıtlar sunuyorlardı.
Hiçbirini almıyorlardı. Bunun bir nedeni kuşkusuz satın almasını bilmemeleriydi, pazarlık etmeye çekiniyorlardı ama asıl eşyalar ilgilerini çekmediği için almıyorlardı. Bu nesnelerin hiçbiri, arada bir ne denli görkemli olursa olsun onlara bir zenginlik izlenimi vermiyordu. Gülerek ya da kayıtsız bir şekilde önünden geçip gidiyorlardı ama gördüklerinin tümü yabancı kalıyordu, bir başka dünyaya aitti, onları ilgilendirmiyordu. Ve bu yolculuklardan, ellerinde yalnız boşluk ve kuraklık görüntüleriyle dönüyorlardı; üzüntü verici çalılıklar, stepler, lagünler, hiçbir otun bitemeyeceği bir mineraller dünyası, kendi yalnızlıklarının, kendi çoraklıklarının dünyası...

Bununla birlikte, düşlerindeki evi, evlerin en güzelini bir gün Tunus'ta gördüler. Ev Hamamet'te, zamanlarını Tunus'la Floransa arasında geçiren ve başbaşa can sıkıntısından ölmemek için tek çıkar yolu konuk ağırlamakta bulan yaşlı bir İngiliz çifte aitti. Jerome ve Sylvie'yle birlikte aynı anda bir düzine konuk daha vardı. Ortam anlamsız hatta genellikle boğucuydu; küçük topluluk oyunları, briç, konken, kanasta partileriyle, doğrudan doğruya Avrupa başkentlerinden

gelen, fazla eskimemiş dedikoduların yapıldığı, çok zaman da bilgili ve kesin yorumlarla süren ("Bu adamı çok seviyorum, yaptıklarını da, çok iyi ediyor..') züppece sohbetler birbirini izliyordu.
Ama ev cennet gibiydi. Tatlı bir eğimle, incecik kumlu bir kumsala doğru inen büyük bir parkın ortasında, yerel tarzda, oldukça küçük, tek katlı, eski bir yapı yıldan yıla gelişerek, parkın içinde sağa sola serpiştirilmiş, verandalarla çevrili, kafesli geçitlerle birbirine bağlanan her boy ve tarzdan paviyonlar, bahçe köşkleri, mescitler ve bungalovlarla kuşatılmıştı. Daracık iki mazgal deliği ve küçük bir kapıdan başka açılışı olmayan, kaim duvarları tümüyle kitap kaplı, mezar gibi karanlık ve serin sekiz köşeli bir salon vardı; keşiş hücreleri gibi bembeyaz kireç badanalı, tek mobilyası iki sahra koltuğuyla alçak bir masa olan küçücük odalar vardı; uzun, alçak ve dar olan başka odalara kaim hasırlar serilmişti; İngiliz tarzı döşenmiş başka odalarda, oturulacak şekilde düzenlenmiş pencere içleri, karşılıklı iki divanın arasında kalan devasa şömineler vardı. Bahçelerde, limon, portakal, badem ağaçlan arasında, antik parçaların, sütunların iki yana sıralandığı beyaz mermer yollar yılankavi bir şekilde uzanıyordu. Derecikler, çağlayanlar, kayalıklar arasında mağaralar, zaman zaman gümüş çizgili balıkların aradan kaçıp gittiği, beyaz nilüferlerle kaplı havuzlar vardı. Tavus kuşları, düşlerindeki gibi serbest dolaşıyordu. Her yanını güller sarmış kemerlerden yeşilliklere gidiliyordu.
Ama çok geçti kuşkusuz. Hamamet'te geçirdikleri üç gün uyuşukluklarını silkip atamadı. Bu lüks, bu rahatlık, sunulan nesnelerin bolluğu, güzelliğin apansız gözler önüne serilmesi artık onları hiç ilgilendirmiyor muş gibiydi. Eskiden olsa, banyoların resimli karolarının, bahçelerdeki fıskiyelerin, büyük holün İskoç halı döşemesinin, kitaplığın meşe panolarının, fayansların, vazoların, halıların uğruna canlarını verirlerdi Bunları eski bir anıyı selamlarcasına selamladılar; bu konuda duyarlıklarını

yitirmemişlerdi ama bunları anlamıyorlardı artık; kıyaslayacak şeyleri yoktu. Kuşkusuz en çok bu havası hoş, yaşamı renkli ve canlı, değerli kalıntılarla dolu kozmopolit Tunus’ta yerleşmeleri kolay olurdu. Bir zamanlar düşledikleri yaşam, kuşkusuz bu yaşamdı; ne ki Sfakslı, taşralı, sürgün olmuşlardı yalnızca.

Anısız, belleksiz bir dünya. Yine zaman geçti, çöl ıssızlığında, sayılmayan günler, haftalar geçti. Hiçbir istek duymuyorlardı artık. Kayıtsız dünya. Trenler geliyor, gemiler limana yanaşıyor, motorlu aygıtları, ilaçları, bilyalı rulmanları boşaltıyor, fosfat, yağ yüklüyordu. Saman yüklü kamyonlar kentten geçiyor, kıtlığın hüküm sürdüğü Güney’e gidiyordu. Yaşamları hep aynı sürüyordu: okulda ders saatleri, *Regence*'da ekspressolar, akşamları eski filmler, gazeteler, bulmacalar... Uyurgezer olmuşlardı. Arlık ne istediklerini bilmiyorlardı. Hırslarından arınmışlardı.
Şimdi onlara öyle geliyordu ki, eskiden —ve sanki yakın geçmişleri efsaneye, gerçek dışına ya da belirsizliğe doğru yuvarlanıp gidiyormuş gibi bu "eskiden" de zaman içinde her gün biraz daha gerilere gidiyordu— eskiden en azından sahip olma çoşkuları vardı. Bu istek, çok zaman, onlar için varoluşun yerini tutmuştu. Kendilerini sabırsızlıkla, istekler içlerini kemirir bir halde ileri doğru gerilmiş olarak hissetmişlerdi.
Ya sonra? Ne yapmışlardı? Ne olmuştu?
Çok yumuşak bir trajediye benzeyen, dingin bir şey hızı kesilmiş yaşamlarının bağrına yerleşiyordu. Çok eski bir düşün yıkıntıları, şekilsiz kırıklar arasında yitip gitmişlerdi..
Hiçbir şey kalmamıştı. Altı yıl boyunca yaşamlarını oluşturan bu muğlak yolun, onları hiçbir yere götürmeyen, hiçbir şey öğretmeyen bu belirsiz soruşturmanın sonuna gelmişlerdi.

Sonsöz

Herşey böyle sürebilirdi. Tüm yaşamları boyunca orada kalabilirlerdi. Jerome da kendine bir iş edinebilirdi. Para sıkıntısı çekmezlerdi. Sonunda Tunus'a atanırlardı. Yeni dostlar edinirlerdi. Otomobil alırlardı. Marsa'da, Sidi bu Said'de, El Manza'da güzel bir villaları, büyük bir bahçeleri olurdu.

Ne ki tarihlerinden kaçmak onlar için o denli kolay olmayacaktı. Zaman bir kez daha onların yerine iş görecekti. Ders yılı bitecekti. Hava nefis olacaktı. Jerome günlerini plajda geçirecek, Sylvie de dersleri biter bitmez ona katılacaktı. Bunlar son kompozisyonlar olacaktı. Tatilin geldiğini hissedeceklerdi. Paris, Seine kıyılarındaki ilkbahar, çiçekler içindeki ağaçları, Champs-Elysées, Vosges Alanı gözlerinde tütecekti. Coşkuyla, o sevgili özgürlüklerini, sabah keyiflerini, mum ışığındaki yemeklerini anımsayacaklardı. Dostlar tatil tasarıları yollayacaklardı: Touraine'de kocaman bir ev, güzel bir masa, kır gezileri:
— Geri dönsek, diyecekti biri.
— Herşey eskisi gibi olabilirdi, diyecekti öteki.
Eşyalarını toplayacaklardı. Kitaplarını, gravürleri, arkadaşlarının fotoğraflarını yerleştireceklerdi, bir sürü kâğıt atacaklardı, mobilyalarını, kötü bir şekilde kesilmiş tahtalarını, on iki delikli tuğlalarını sağa sola vereceklerdi, sandıklarını göndereceklerdi. Günleri, saatleri, dakikaları sayacaklardı.

Sfaks'daki son saatlerinde, ağır ağır geleneksel gezilerini yapacaklardı. Merkez çarşısını geçecekler, bir an liman boyunca yürüyecekler, güneşte kuruyan kocaman süngerleri her gün olduğu gibi hayranlıkla seyredecekler, İtalyan mezeci dükkânının, *Hotel des Oliviers*'nin, belediye kitaplığının önünden geçecekler, ardından Burgiba Caddesi'nden geri dönerek, gudubet katedrali boydan boya geçecekler, liseye yönelecekler, girişte mekik dokuyan baş

gözetmen Mihri Bey'i her gün yaptıkları gibi son kez selamlayacaklar, Victor Hugo Caddesi'nden geçecekler, her zaman gittikleri lokantanın, Rum kilisesinin önünden son kez geçeceklerdi. Ardından Kasbah kapısından Arap kentine girecekler, Bab Cedid yoluna, sonra da Bey yoluna yönelecekler, Bab Divan kapısından çıkacaklar, Hadi Chaker Caddesindeki kemerlere ulaşacaklar, tiyatro, iki sinema, banka boyunca dolaşacaklar, *Regence* da son kahvelerini içecekler, son sigaralarını, son gazetelerini satın alacaklardı.

iki dakika sonra, gitmeye hazır olarak kiralık 403'te yerlerini alacaklardı. Bagajları uzun zamandır arabanın üstüne yığılmış olacaktı. Paralarını, vapur ve tren biletlerini, kayıt fişlerini sıkı sıkıya göğüslerine bastıracaklardı.

Otomobil ağır ağır hareket edecekti. Akşamın beşbuçuğunda, yaz mevsimi başında Sfaks gerçekten çok güzel bir şehir olacaktı. Bembeyaz binalan güneş altında ışıldayacaktı. Arap kentinin kenarları tırtırlı surları ve kuleleri kurumla yükselecekti. Kırmızılar, beyazlar içindeki izciler uygun adım yürüyerek geçeceklerdi. Tunus'un kırmızı zemin üstünde beyaz aylı, Cezayir'in yeşilli kırmızılı kocaman bayraktan hafif esen yelde dalgalanacaklardı.

Masmavi bir deniz parçası, kurulmakta olan büyük şantiyeler, eşeklerle, çocuklarla, bisikletlerle dolu bitmez tükenmez varoşlar, sonra da bitmez tükenmez zeytinlikler olacaktı. Ardından da yol: Sakietes Zit, El-Cem ve anfiteatrı, Msaken, uğursuzlar şehri, Sus ve aşırı kalabalık sahil şeridi, Anfidavil ve engin zeytinlikler, Bir bu Rèkba ve kahveleri, meyveleri, çömlekleri, Grombalia, tepeleri kaplayan bağlarıyla Potinville, Hammam Lif, ardından bir otoyol parçası, sanayii varoşları, sabun, çimento fabrikaları: Tunus.

Kartaca'da, yıkıntıların arasında, La Marsa'da uzun uzun denize gireceklerdi; Utik'e, Kelibia'ya, Nabul'a kadar

gidecekler buradan çömlekler alacaklar, Goulette'de, gecenin geç bir saatinde olağanüstü balıklar yiyeceklerdi.
Sonra bir sabah altıda limanda olacaklardı. Yükleme işlemleri uzun ve bıktırıcı olacaktı; güvertede zorlukla bir yer bularak şezlonglarını yerleştireceklerdi.
Gidiş olaysız olacaktı. Marsilya'da kruasan yiyecekler, yanında sütlü kahve içeceklerdi. Bir önceki günün *Le Monde* uyla bir *Libération* alacaklardı. Trende, tekerleklerin gürültüsü zafer marşlarına, *Alléluia du Messie*'ye, galibiyet türkülerine eşlik edecekti. Kilometreleri sayacaklardı; Fransız köylerinin, kocaman buğday tarlalarının, yemyeşil ormanların, vadilerin ve otlakların karşısında kendilerinden geçeceklerdi.

Akşamın on birinde varacaklardı. Tüm dostları onları bekleyecekti. Sağlıklı görünüşleri karşısında dostları kendilerinden geçeceklerdi; tam gezginler gibi bronzlaşmış olacaklar, kocaman hasır şapkalar takacaklardı. Sfaks'ı, çölü, muhteşem yıkıntıları, çok pahalı olmayan yaşamı, masmavi denizi anlatacaklardı. Arkadaşları onları *Harry's'e* sürükleyecekti. Hemen kafayı bulacaklardı. Mutlu olacaklardı.

Demek ki geri döneceklerdi ve en berbatı bu olacaktı. Quatrefages Sokağı'nı, güzelim ağacını, ve alçak tavanlı, birine kırmızı birine yeşil perde takılmış iki pencereli sıcacık dairelerini, eski kitaplarını, gazete yığınlarını, daracık yataklarını, minicik mutfağı, düzensizliği bulacaklardı yeniden.
Paris'i yeniden göreceklerdi ve bu gerçek bir şenlik olacaktı.
Seine Nehri boyunda, Palais-Royal'ın bahçelerinde, Saint Germain sokaklarında gezineceklerdi. Ve her gece, ışıl ışıl yollarda her bir vitrin yeniden en güzel çağrı olacaktı. Tezgâhlar yiyeceklerin ağırlığıyla çökecekti. Büyük mağazaların karışıklığı arasında sıkışıp

kalacaklardı. Ellerini ipek yığınları arasına daldıracaklar, parfüm dolu ağır şişeleri okşayacaklar, kravatların üstünde ellerini gezdireceklerdi.
Eskisi gibi yaşamaya çalışacaklardı. Geçen yılki ajanslarla yeniden ilişki kurmaya çalışacaklardı. Ama çekicilikleri kalmamış olacaktı. Yeniden boğulacaklardı. Küçüklükten, darlıktan patlayacaklarını sanacaklardı.
Servet düşleri göreceklerdi. Şişkin bir cüzdan, bir banka çeki, bir yüz franklık, bir metro bileti bulmak umuduyla ızgaralara bakacaklardı.
Şehir dışına kaçmayı düşleyeceklerdi. Sfaks'ı düşleyeceklerdi.
Uzun zaman dayanamayacaklardı.
Böylelikle bir gün —bu günün geleceğini her zaman bilmiyorlar mıydı?— ötekiler gibi, kesin bir tavır almaya karar vereceklerdi. Önceden haber verdikleri arkadaşları onlara iş arayacaktı. Bir çok ajansa salık verileceklerdi. Umut içinde, iyice ölçüp tartarak özgeçmişlerini yazacaklardı. Talih —ama bu tam tamına talih olmayacaktı— onlardan yana olacaktı. Nerelerde çalıştıklarını gösterir kâğıtlar, düzensizliklerinin dışında özel bir ilgi çekecekti. Görüşme için çağrılacaklardı. Hoşa gitmek için gerekli sözleri bulacaklardı.

Böylelikle birkaç yıllık başına buyruk, serseri yaşamın ardından, parasızlıktan, hesap yapmaktan, kendine kızmaktan yorgun düşmüş Jerôme'la Sylvie, bir reklâm kralının onlara sunacağı, yerine göre parlak sayılabilecek iki sorumlu mevkii —belki de minnetle— kabulleneceklerdi.
Bir ajansın yönetimini almak için Bordeaux'ya gideceklerdi. Gidişe özenle hazırlanacaklardı. Dairelerini düzeltecekler, boyatacaklar, kitap yığınlarından, çamaşır balyalarından, evi oldum olası dolduran, kaç kez üstlerine basan bir yığın kap kacaktan kurtulacaklardı. Sık sık hiçbir işin, en başta da dolaşmanın mümkün olmadığını söyledikleri bu iki odada gözlerine inanamadan boş boş dolaşacaklardı.

Daireyi sonunda hep görmek istedikleri gibi, boyanmış, bembeyaz, pırıl pırıl, tertemiz, en ufak tozdan, lekeden uzak, çatlaksız, yırtıksız bir halde, alçak tavanıyla, köy avlusuyla, yakında daireyi tutacak insanlarda da geçmişte kendilerinin duyduğuna benzer duygular uyandıracak olan göz kamaştırıcı ağacıyla göreceklerdi ilk kez.
Kitaplarını sahaflara, eski eşyalarını eskicilere satacaklardı. Kadın, erkek terzilerine, gömlekçilere koşacaklardı. Bavullarını hazırlayacaklardı.
Gerçek anlamıyla büyük şans olmayacaktı. Genel başkan, yönetici olmayacaklardı. Ellerinde ancak başkalarının milyonları olacaktı. Konfor, ipek gömlekler, füme domuz derisi eldivenler için onlara birkaç kırıntı bırakılacaktı. İyi temsil edeceklerdi. İyi bir yerde oturacaklar, iyi giyinecekler, iyi besleneceklerdi. Pişmanlık duyacakları bir şey olmayacaktı.

Chesterfield divanlarına, İtalyan otomobillerinin koltukları gibi çizgili, doğal deriden yumuşak koltuklara, rustik masalara, rahlelere, halı döşemelere, ipek halılara, açık renk tahtadan kitaplıklara sahip olacaklardı.
Kocaman, bomboş, aydınlık odaları, geniş koridorları, cam duvarları, kapanmaz manzaraları olacaktı. Porselenleri, gümüş sofra takımları, dantel örtüleri, kırmızı, zengin ciltli kitapları olacaktı.

Otuz yıl yaşamış olmayacaklardı. Yaşam önlerinde uzanacaktı.

Bir eylül ayının başında Paris'ten ayrılacaklardı. Birinci mevkii vagonda hemen hemen tek başlarına olacaklardı. Çok geçmeden tren hızlanacaktı. Alüminyum vagon yavaşça sallanacaktı.
Gideceklerdi. Herşeyi terkedeceklerdi. Kaçacaklardı. Hiçbir güç tutamayacaktı onları.

˝Hatırlıyor musun?˝ diyecekti Jerome. Ve geçmiş zamanı, karanlık günleri, gençliklerini, ilk karşılaşmalarını, ilk anketlerini, Quatre fages Sokağı'ndaki bahçede bulunan ağacı, dağılan arkadaştan, kardeşçe yenen yemekleri gözlerinin önünde yeniden canlandıracaklardı. Sigara bulmak için Paris'i boydan boya dolaştıkları, antikacıların önünde durdukları anlar gözlerinin önünde yeniden canlanacaktı. Sfaks'daki günlerini, yavaş yavaş ölümlerini, zafer kazanmışçasına geri dönüşlerini hatırlayacaklardı:
"Ve işte şimdi," diyecekti Sylvie. Ve bu onlara neredeyse doğal gelecekti.

Hafif giysilerinin içinde kendilerini rahat hissedeceklerdi. Bomboş kompartımanda rahatça yayılacaklardı. Fransız köyleri geçit yapacaktı. Olgun buğday tarlalarına, yüksek gerilim kulelerinin soyuk armatürlerine sessizce bakacaklardı. Un fabrikalarını, zarif sayılabilecek fabrikaları, büyük dinlenme kamplarını, barajları, düzlüklerin ortasındaki tek tük küçük evleri göreceklerdi. Çocuklar beyaz bir yolda koşuşacaklardı.

Yolculuk uzun süre hoş olacaktı. Öğlene doğru uyuşuk adımlarla vagon-restorana doğru ilerleyeceklerdi. Cam kenarında başbaşa oturacaklardı. İki viski isteyeceklerdi. Suç ortağı gibi gülümseyerek son kez birbirlerine bakacaklardı. Buz gibi masa örtüleri, üstünde yataklı vagonun armaları bulunan gümüş sofra takımı, armalı kalın tabaklar görkemli bir ziyafetin ilk belirtilerini andıracaktı. Ama önlerine getirilen yemek, doğrusunu söylemek gerekirse tatsız olacaktı.

Sonuç kadar araç da gerçeğin bir parçasını oluşturur. Gerçek arayışının kendisinin de gerçek olması gerekir;

gerçek araştırma, açık kolları sonuçta birleşen, ortaya serilmiş gerçektir. KARL MARKS